

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste Instituut

Mervi Lilleoja

KUNDA RAHVARAAMATUKOGU KULTUURHARIDUSLIK TEGEVUS

Magistritöö

Juhendaja: õpetaja Ilmar Vaaro

Tartu 2023

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1. RAHVARAAMATUKOGUDE OLEMUS, ÜLESANDED JA ROLL ÜHISKONNAS	8
1.1. Rahvaraamatukogu põhiülesanded	9
1.2. Rahvaraamatukogu kultuurhariduslik roll	11
1.3. Kunda raamatukogude ajalooline ülevaade	13
2. METODOLOOGIA	18
3. KUNDA RAHVARAAMATUKOGUDE KULTUURHARIDUSLIK TEGEVUS	23
3.1. Kirjanduslikud üritused täiskasvanutele	23
3.1.1. Kirjandusõhtud	23
3.1.2. Luuleõhtud	27
3.1.3. Kohtumised kirjanikuga	28
3.1.4. Raamatuaretelud	32
3.1.5. Bibliograafiline ülevaade	34
3.2. Lasteüritused	38
3.2.1. Ettelugemine	38
3.2.2. Kirjandusüritused lastele	41
3.2.3. Kohtumised kirjanikuga	47
3.2.4. Raamatuaretelud lastele	48
3.2.5. Raamatukogutunnid	49
3.2.6. Teematilised üritused lastele	50
3.3. Koolitused ja muu tegevus	54
3.3.1. Loengud, kursused ja nõustamised	54
3.3.2. Teemaõhtud	58
3.3.3. Peoõhtud ja huviharidus	62
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	66
4.1. Lugemisharjumust kujundav raamatukogu	66
4.2. Järjepidev töö lastega	68
4.3. Elukestev õpe	71
4.4. Koostöö	72
KOKKUVÕTE	76
KASUTATUD ALLIKAD	80
SUMMARY	87

SISSEJUHATUS

Rahvaraamatukogude osaks on läbi aegade olnud pakkuda kogukonnale lisaks raamatutele ka ligipääsu kultuurile ja eneseharimisele. Krista Aru (2020: 22) on öelnud, et raamatukogu ei ole kunagi olnud vaid koht, kust raamatuid laenutada, vaid see on koht, mis saab kokku tuua ja kokku sulatada raamatutarkuse ja elutarkuse. Üks viis selleks on pakkuda inimestele raamatukogus kultuurhariduslikke tegevusi, võimalusi enese harimiseks ja ühiselt aja veetmiseks. Raamatukogus viiakse läbi palju erinevaid sündmusi, koolitusi ja kutsutakse esinejaid jagama kogukonnaga oma teadmisi.

Rahvaraamatukogu on paik, kust inimesed soovivad saada nii teadmisi kui ka ajaviidet. Selle toetamisega hakkasid tegelema juba 20. sajandi alguses erinevad seltsid. Muu hulgas loodi raamatukoguseltse, mis lisaks lugemisvarale pakkusid kultuurhariduslikku tegevust ja teisalt teenisid kultuurharidusliku tegevusega raamatukogule sissetulekuid. Kui seltsitegevus nõukogude võimu poolt 1940. aastate alguses lõpetati, jätkati rahvaraamatukogudes ka okupatsiooni ajal kultuurhariduse pakkumisega, kuid sel perioodil olid osa üritusi selgelt ideoloogilise tooniga. Pärast taasiseseisvumist 1991. aastal oli võimalik taas toetada kogukonna kultuurhariduslikke vajadusi ilma võimu mõjutuseta.

Kultuurharidusliku tegevuse pakkumisel ja korraldamisel tuleb arvestada kogukonna vajadustega. Seda võivad mõjutada ajajärgu poliitiline taust ja olud. Erinevate ajaperioodide jooksul on rahvaraamatukogudel erinevad väljakutsed ning riigil ja kogukonnal erinevad ootused teenustele. Ühiskond on ajas muutuv ja koos sellega muutuvad ka vajadused. Kasutajakeskne raamatukogu on oma kasutaja nägu (Lepik, 2012: 39). Selleks, et täita oma kasutajate vajadusi, peab raamatukogu käima kaasas ajaga ning lähtuma teenuste pakkumisel inimeste huvist ja vajadustest.

Olles töötanud 2012. aastast Kunda Linnaraamatukogus raamatukoguhoidjana ja 2021. aastast Viru-Nigula valla raamatukogu direktorina on teemavaliku peamiseks ajendiks isiklik huvi. Olen oma lõputöös uurinud Viru-Nigula valla rahvaraamatukogude ajalugu nende tekkimisest kuni 1991. aastal toimunud taasiseseisvumiseni (Lilleoja, 2018). Kultuurhariduslikke tegevusi Kunda raamatukogus ei ole varasemalt uuritud.

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade Kunda rahvaraamatukogus erinevatel ajaperioodidel toimunud kultuurhariduslikest üritustest. Lähtudes eesmärgist on püstitatud küsimused:

1. Millised kultuurhariduslikud tegevused on toimunud Kunda rahvaraamatukogudes?
2. Kuidas on Kunda rahvaraamatukogudes läbi viidud kultuurhariduslike üritusi?
3. Mis on mõjutanud kultuurhariduslike ürituste läbiviimist Kunda rahvaraamatukogudes?

Kunda rahvaraamatukogude kultuurharidusliku tegevuse uurimiseks on kasutatud erinevat tüüpi allikaid. Rahvaraamatukogu seadusega (1998) ja Avalikkude raamatukogude seadusega (1924) on reguleeritud raamatukogu ülesandeid ning sätestatud korralduse alused.

Trükitud teavikutest on olulised allikad uurimistööks rahvaraamatukogude tausta avavad raamatud. Eesti raamatukogunduslikku arengut on põhjalikult uurinud kuni 1991. aastani Kaljo-Olev Veskimägi oma raamatus „Kahte kappi on ühetasa majas tarwis: leivakappi ja ramatokappi“ (2000). Lisaks aitavad avada raamatukogude tausta 1933. aastal ilmunud „Rahvaraamatukogud Eestis“ (Alas, 1933) ning 1964. aastal ilmunud „Raamatukoguhoidja käsiraamat“ (1964), mis anti välja juhendmaterjalina nõukogude aegsetele raamatukoguhoidjatele. Aleksander Sibula „Raamatukoguhoidja käsiraamat“ (1926) käsitleb raamatukogude töö korraldamise aluseid pärast avalikkude raamatukogude seaduse vastuvõtmist 1924. aastal. Ilmar Talve „Eesti kultuurilugu“ (2004) on kokkuvõtte Eesti kultuuriloost keskajast kuni iseseisvuseni 1918. aastal. Raamatus on pööratud tähelepanu ka raamatukogunduse arengule ajastu kontekstis. Ajakiri „Raamatukogu“ ilmub 1923. aastast ning sisaldab erialaseid artikleid ja raamatukogunduslike käsitlusi. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu eestvedamisel ja Kultuuriministeeriumi toetusel koostatud „21. sajandi raamatukogu“ (2022) on visioon raamatukogude rollist ühiskonnas.

Kunda rahvaraamatukogu ajalugu võimaldavad vaadelda eelkõige käsikirjalised allikad. Uno Trumm on kirjutamas raamatut „Kunda mõisa ja linna ajalugu“ (Trumm, i. a.) ning jagas käesoleva töö autoriga raamatukogu ajalugu puudutavaid peatükke. Kultuurharidusliku tegevuse kohta Kunda rahvaraamatukogudes on palju informatsiooni raamatukogu kroonikas ja saamisloos, mis on leitavad raamatukogu kodulehelt.

Kunda rahvaraamatukogude kohta on koostatud saamislugu (Eiskop ja Raju, 2012) ja kroonika (Kunda Linnaraamatukogu kroonika), mis põhinevad arhiivdokumentidel, mälestustel, fotodel ja aastaaruannetel. Need dokumendid sisaldavad kokkuvõtlikke lühikirjeldusi ning aastaarvulisi fakte raamatukogus toimunud olulisemate sündmuste kohta.

Lisaks käsikirjalistele allikatele saab andmeid Kunda rahvaraamatukogude kultuurharidusliku tegevuse kohta Digari andmebaasist leitavatest artiklitest. Raamatukogus toimunud sündmustest on enim juttu Virumaa Teatajas, mis on piirkondlik ajaleht. Lisaks kohalikule lehele on räägitud Kunda raamatukogu tegevusest ka Postimehes, Päevalehes, Maa Hääles ja Tallinna Teatajas.

Eesti Rahvusarhiivis on leitavad mitmed Kunda rahvaraamatukoguga seonduvad dokumendid. Nagu näiteks Port-Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi dokumendid (ERA.14.3.594) ning kirjad ja telegrammid Kunda Tsemendivabrikult (EAA.4924.1.2252). Viru-Nigula valla arhiivis on talletatud Kunda raamatukogu aastaaruanded ja päevikud perioodist 1958–2001.

Ühe raamatukogu kultuurhariduslikku tegevust terviklikult pole varasemalt uuritud. Võrdleva materjalina raamatukoguseltside tegevuse avamiseks kasutatakse Ele Zilmeri bakalaureusetööd „Kultuurhariduslikud seltsid ning nende tegevus Mõniste piirkonnas aastatel 1920–1940“ (2014). Zilmer vaatleb oma töös Mõniste piirkonna kultuurhariduslikku tegevust ning seda toetavaid ja kujundavaid tegureid võrreldes arengut üldiste vabaharidustöö arengusuundadega samal perioodil. Bakalaureusetöös uurib Zilmer lähemalt ka Mõniste piirkonna rahvaraamatukogude vabahariduslikku tegevust.

Ka Kaili Rätsepa lõputöö „Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus“ (2017) annab ülevaate väidetavalt (Veskimägi, 2000: 243) esimese Eestis loodud rahvaraamatukogu seltsi tegevusest. Rätsepa lõputöö sisaldab andmeid aastatest 1907–1940. Rätsep selgitas välja kui suur osa seltsi sissetulekust panustati raamatukogunduslikku tegevusse. Oma lõputöö raames peatub ta põgusalt raamatukoguseltsi korraldatud pidudel ning nendega seonduvatel sissetulekutel ja väljaminekutel.

Seltside kultuurhariduslikku tegevust Eestis on uurinud Jüri Uljas oma magistritöös „Seltside vabahariduslik tegevus ja selle toetamispoliitika Eestis aastatel 1920–1940“

(1993). Tegemist on ülevaatega vabaharidustöö kujundamisest antud perioodil ja seltside tugiorganisatsioonide tekkest ning arengust. Magistritöös on välja toodud riiklik kultuuripoliitika kujundamine ja õiguslike aluste väljatöötamine seltsiliikumise toetamiseks. Jüri Uljase „Eesti seltside 100 aastat“ (Uljas, 2018) on ajalooline ülevaade seltside tekkimisest, nende rollist Eesti kultuuriruumi ja oma riigi ülesehitamisel ning tegevusest taasiseseisvunud Eestis.

Nõukogude okupatsiooni perioodi raamatukogunduslikku tegevust on uurinud Tea Runovski oma lõputöös „Massitöö Viru Kabala raamatukogus“ (2012). Runovski annab ülevaate Helje Ansla poolt läbiviidud kultuuriüritustest aastatel 1955–1990. Lõputööst ilmneb, et vaatamata massitöö ettenähtud vormidele korraldati raamatukogus ka üritusi, mis ei vastanud täielikult toonastele metoodilistele juhenditele vaid olid seotud kogukonnale meelepäraste temadega.

Raamatukoguüritusi on uurinud Meeri Rimmel oma lõputöös „Luule propageerimine Jõgeva Linnaraamatukogus“ (2012). Uurimistöös on ülevaade raamatukogu rollist luule propageerijana ning selles on võrreldud sündmuste korraldamist okupatsiooniajal ja taasiseseisvumisperioodil. Oma lõputöös on ta välja toonud erinevaid üritusi ja tegevusi raamatukogus. Rimmel leiab, et raamatukogu üritused rikastasid kohalkäinute kirjanduslikku pagasit. Hilisemat perioodi pole üliõpilastöösdes kultuurharidusliku tegevuse võtmes käsitletud. Rahvaraamatukogude aastaaruanded annavad rohkesti informatsiooni raamatukogude kultuurharidusliku tegevuse kohta.

Lääne-Virumaa raamatukogusid on varasemalt uurinud Imbi Lumiste lõputöös „Praeguste Lääne-Virumaa rahvaraamatukogude asupaigad aastatel 1940–1964“ (2015). Tegemist on uurimusega rahvaraamatukogude paiknemisest ning hoonete ja ruumide tingimustest ning sobivusest raamatukogunduslikuks tegevuseks nõukogude okupatsiooni perioodil. Lumiste ei käsitlenud oma lõputöös raamatukogude kultuurhariduslikku tegevust.

Käesoleva töö autori lõputöö „Viru-Nigula valla raamatukogude areng aastatel 1901–1991“ (Lilleoja, 2018) käsitleb kogu valla rahvaraamatukogude arengut. Tegemist on ajaloolise uurimusega rahvaraamatukogude asutamisest ja arengust antud ajaperioodil. Lõputöös on võrreldud Viru-Nigula valla rahvaraamatukogude arengut omavahel ja Eesti raamatukogude ajaloos kontekstis. Samuti selgitati välja antud raamatukogude arengut

enim mõjutanud tegurid. Lõputöö sisaldab muuhulgas ka andmeid raamatukogude kultuurharidusliku tegevuse kohta.

Magistritöö koosneb sissejuhatusest, neljast peatükist, mis jagunevad alapeatükkideks, kokkuvõttest ja kasutatud allikate loendist.

Sissejuhatuses on muuhulgas antud ülevaade peamistest uurimistöös kasutatud allikatest ning seni tehtud uuringutest ja Kunda rahvaraamatukogude arengust.

Esimeses peatükis määratletakse uurimisobjektina rahvaraamatukogu olemus, selle põhiülesanded ja kultuurhariduslik roll ühiskonnas.

Teises peatükis tutvustatakse uurimuses kasutatud meetodeid ning andmekogumise ja andmeanalüüsi käiku.

Kolmandas peatükis esitatakse analüüsi tulemused. Alapeatükkides on tulemused jagatud kolmeks: kirjandusliku taustaga sündmused täiskasvanutele, lastele toimunud üritused ning koolitused ja muu kultuurhariduslik tegevus Kunda rahvaraamatukogus.

Järelduste peatükis esitan töö tulemuste võimaliku rakendatavuse kaasajas ja tulevikus. Töö lõpus on kokkuvõtte ja kasutatud kirjanduse loetelu.

1. RAHVARAAMATUKOGUDE OLEMUS, ÜLESANDED JA ROLL ÜHISKONNAS

Raamatukogu on olnud olulise tähtsusega asutus läbi aegade, selles pakutakse kõikidele soovijatele ligipääsu teadmistele ja kultuurile. Raamatukogu on vastavalt inimeste arengule ning vajadustele pidevalt arenev ning muutuv institutsioon. Ühiskonnas toimuvad muutused mõjutavad raamatukogude arengut, nende teket või ka sulgemist (Volodin, 2005: 7–9). Raamatukogusid luuakse ning teenuseid arendatakse ja pakutakse lähtudes inimeste vajadusest.

Lisaks rahvaraamatukogule on Eestis teisi raamatukogutüüpe. Eesti Rahvusraamatukogu arendab raamatukogundust, koordineerib ning nõustab raamatukogusid. Rahvusraamatukogu ülesanne on koguda, säilitada ning kättesaadavaks teha Eestis ilmunud või Eesti kohta informatsiooni sisaldavaid teavikuid. Teadusraamatukogud osutavad avalikku teenust. Nende roll on teadusinformatsiooni kogumine, säilitamine, töötlemine ja kättesaadavaks tegemine kõikidele lugejatele. Teadus- ja erialaraamatukogud on Eesti Rahvusraamatukogu, ülikoolide ja teiste kõrgkoolide raamatukogud ning mitmesuguste asutuste erialaraamatukogud. Erialaraamatukogud tegutsevad reeglina asutuste raamatukogudena. Kooliraamatukogu on õppeasutuse osa. Selle ülesanne on toetada õppeprotsessi. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt peab raamatukogu ja õppekirjanduse kogu olema igas koolis, selle puudumise korral teenindab õpilasi rahvaraamatukogu. (KM koduleht: raamatukogud)

Selles töös käsitletakse rahvaraamatukogusid. Avalikke raamatukogusid hakati nimetama rahvaraamatukogudeks 1940. aastal, mil kõik omavalitsuste hallatavad avalikud raamatukogud ja natsionaliseeritud seltsiraamatukogud liideti rahvaraamatukogude võrku (Veskimägi, 2000: 439). Raamatukogude arengut ja tegevust on aja jooksul reguleeritud ja toetatud erinevate õigusaktidega. Esimene raamatukogude seadus võeti Riigikogu poolt vastu 6. juunil 1924. aastal (ARS, 1924). Järgmine vastav seadus võeti vastu pärast taasiseseisvumist, 22. aprillil 1992. aastal. See oli mõnda aega ainus õigusakt, mis reguleeris kultuurivaldkonda. Rahvusvaheliste ekspertide sõnul tagas seaduse olemasolu tol ajajärgul rahvaraamatukogude säilimise. (Valm, 2002: 11–12) 1998. aastal võeti vastu praegu kehtiv rahvaraamatukogu seadus, kus viidi olulisemad muudatused sisse 2007. aastal. Kuna ühiskonnas on toimunud suur arenguhüpe ning seadus ei ole

tänaseks päevaks rahvaraamatukogude jaoks piisavalt paindlik ning vajadusi rahuldav, on hetkel Kultuuriministeeriumis pooleli rahvaraamatukogu seaduse muutmine. (KM koduleht: raamatukogud)

Rahvaraamatukogu põhiteenused on tasuta. Tasuta ligipääsu raamatutele võimaldati seaduse alusel pärast Avalikkude raamatukogude seaduse kehtestamist 1925. aastal (ARS, 1924). Vaba ja maksuta rahvaraamatukogu teenuse olulisust rõhutati ka 1940. aastal välja antud rahvaraamatukogunduse korraldamise juhendis (Veskimägi, 2000: 439). Ka tänapäevase UNESCO rahvaraamatukogude manifesti (2022) kohaselt peavad rahvaraamatukogude teenused olema tasuta. Tasuta ligipääs kirjandusele ja kultuurile on inimeste heaolu jaoks oluline.

Pärast Avalikkude raamatukogude seaduse vastu võtmist 1924. aastal kuulusid rahvaraamatukogud Haridusministeeriumi haldusalasse (Veskimägi, 2000: 347). ARS (1924) sätestas omavalitsuste ülesandena asutada ning üleval pidada rahvaraamatukogusid just sellisel hulgal nagu kogukond vajab. NSV Liidus loodi ja peeti ülal rahvaraamatukogusid riigi poolt, ning need allusid Kultuuriministeeriumile (Johani, 1964: 14–15). Tänapäeval on rahvaraamatukogu üldkasutatav universaalse koguga raamatukogu, mis kuulub Kultuuriministeeriumi haldusalasse ning mille pidaja on kohalik omavalitsus (RaRs, 1998). Rahvaraamatukogude tööd on reguleerinud aja jooksul erinevad õigusaktid ja see on olnud erinevate institutsioonide hallata.

1.1. Rahvaraamatukogu põhiülesanded

Rahvaraamatukogu on vastavalt rahvaraamatukogu seadusele (1998) universaalse teavikute koguga tasuta ja üldkasutatav raamatukogu, mille ülesanneteks on teavikute komplekteerimine, töötlemine, säilitamine ning nende kättesaadavaks tegemine lugejatele (RaRs, 1998). Töö kogudega on rahvaraamatukogu põhitegevus. Teavikud raamatukogus on korraldatud, neid kogutakse põhimõttekindlalt ja püsivalt ning kogu täiendatakse järjepidevalt (Veskimägi, 2000: 10). Raamatukogu teavikud on lisaks raamatutele ja muudele trükistele ka näiteks auvised, sportimisvahendid või muusikariistad.

1924. aastal vastu võetud Avalikkude raamatukogude seaduses (ARS, 1924) sätestati raamatukogude ülesandena esimeses punktis kodanikele kirjanduse tarvitamise

võimaldamist. Raamatukogu juhataja ülesannetena ning vastutusena määrati seaduses töökorralduslikud punktid, mis sisaldasid komplekteerimist, laenutamist ja ka aruandlust (ARS, 1924). Raamatukogu defineeriti sel ajal eelkõige kui raamatute koondist, raamatute hoidmise kohana, aga samuti varaaidana, kuhu on kogutud inimkonna vaimne kapital, mis on tehtud kõigile kättesaadavaks, et lugeja leiaks vastuseid kõikidele küsimustele (Sibul, 1926: 6–8). Sel ajajärgul oli olulisim võimaldada kõikidele soovijatele juurdepääs kirjandusele ja kirjanduse kaudu juurdepääs ka teadmistele.

Nõukogude rahvaraamatukogu põhieesmärgiks oli „Kommunistliku Partei ja nõukogude valitsuse poliitika selgitamine, kommunistlikule kasvatustööle kaasaaitamine nõukogude inimeste kommunistliku teadlikkuse ning kultuurilise ja tehnilise taseme tõstmisel ja rahva vaimsete vajaduste rahuldamine trükisõna kaudu“ (Johani, 1964: 10). Seega nägi Nõukogude Liit rahvaraamatukogudel olulist rolli inimese kasvatamisel vastavalt kehtivale poliitikale. Raamatud olid vahendiks meelsuse mõjutamiseks ning seetõttu olid rahvaraamatukogud parteile olulised institutsioonid.

Nõukogude okupatsiooni ajal pandi rõhku sellele, et rahvaraamatukogu fondides oleks vähemalt kolmandiku võrra esindatud ühiskondlik-poliitiline kirjandus. Rohkem kui kolmandik kogust pidi olema ilukirjanduslik ning ülejäänud osa kogu koostisest oli määratud teadmiskirjandusele. 1964. aastal välja antud „Raamatukoguhoidja käsiraamatus“ nimetatakse komplekteerimist keerukaks ning vastutusrikkaks ülesandeks, sest selle käigus tuleb luua terviklik ning lugeja vajadusi igakülgsest rahuldav fond. (Johani, 1964: 52–54) Kuigi ka sel ajajärgul oli võimu jaoks oluline, et kogu koostis rahuldaks lugejate vajadusi, lähtuti komplekteerimisel siiski paljuski poliitilise võimu ettekirjutustest.

Kaasajal täiendatakse kogu vastavalt rahvaraamatukogu töökorralduse juhendis (2004) määratud komplekteerimiseelistustele ja kogukonna põhivajadustele, pöörates tähelepanu nii keelele kui sisule. Komplekteerimiseelistused on tänapäeval pigem soovituslikud ja rõhutavad eesti kirjanduse olulisust nii lastele kui täiskasvanutele. Seega on võrreldes nõukogude okupatsiooni perioodiga komplekteerimise põhimõtted muutunud oluliselt kasutajate vajadustele vastavamaks.

Ka enne okupatsiooni lähtuti kogude kujundamisel eelkõige kogukonna vajadusest. 1926. aastal rõhutas Aleksander Sibul (1926: 9; 16) raamatukoguhoidja kompetentsi ja vastutuse olulisust raamatute tellimisel. Esimeses raamatukoguhoidja käsiraamatus on

Aleksander Sibul (1926: 16) märkinud, et raamatute tellimisel tuleb silmas pidada lugejaskonda, nende huve ja haridust. Sibul soovitas arvestada ka madalama haridustasemega lugejatega, neile tuli tellida lihtsamat kirjandust. Kogukonna vajadustest kogu kujundamisel on lähtunud kõikidel ajaperioodidel, ka nõukogude okupatsiooni ajal, mil lisaks lugejaskonnale pidi komplekteerimisel arvestama ka võimu poolt seatud nõudmistega.

Tellitud raamatud tuleb enne laenutamist töödelda. Raamatukogulik töötlemine tänapäeval on komplekteeritud teavikute nii tehniline töötlemine kui ka UDK tabelite alusel liigitamine, märksõnastamine, kataloogimine ja paigutusindeksi määramine. Tehnilise töötlemise all peetakse silmas teavikule vajaliku informatsiooni (kohaviit, inventarinumber) märkimist ja vöotkoodi ning templijäljendi lisamist. (Rahvaraamatukogu töökorralduse juhend, 2004) Ajalooliselt on raamatute templijäljendiga varustamist pidanud vajalikuks ka Aleksander Sibul (1926, 42–44), kes nimetas templit oluliseks raamatu kaitsmise vahendiks, kuna märgistatud raamat ei ole varaste jaoks nii atraktiivne. Raamatukogu teaviku tehnilise töötlemisega hõlbustatakse kogu kättesaadavaks tegemist ning korraldamist ja säilitamist.

1.2. Rahvaraamatukogu kultuurhariduslik roll

Lisaks põhitegevusele on rahvaraamatukogude roll erinevate hariduslike ja -kultuurisündmuste läbiviimine. Veskimägi (2000: 354) toob raamatukogude arengust rääkides sisse mõiste „vabaharidustöö“. Tema selgituse kohaselt tähendab see iseene harimist erinevatel viisidel, sealhulgas näiteks teatrit tehes või õpiringides osaledes. Kultuurhariduslik tegevus võimaldab inimesele mitteformaalset enesetäiendamist.

Vastavalt kehtivale rahvaraamatukogu seadusele (1998) on raamatukogude eesmärk tagada elanikele ligipääs informatsioonile, teadmistele, kultuurile ja toetada elukestvat õppimist ning enesetäiendamist. Sellised eesmärgid on olnud rahvaraamatukogudel läbi ajaloo. Vabaharidustöö põhimõtteid ja elukestva õppe propageerimist rahva üldise kultuuritaseme tõstmiseks hakati Eestis seltsitegevuse kaudu ja seega ka raamatukoguseltside vahendusel teadlikult propageerima 1929. aastast (Uljas, 2018: 91). Rahvaraamatukogud ajalooliselt olnud alati elukestva õppe toetajad.

Ka Aleksander Sibul (1925: 8) nägi raamatukogu funktsioonina meelelahutuse ja lohutuse pakkumist. Tema käsitluses oli raamatukogu kultuurhariduslik külg eeskätt siiski lugemisvara pakkumine, mitte kultuurhariduslike ürituste korraldamine. Avalike raamatukogude tekkimisel seltsiraamatukogude kõrvale jäi kultuurhariduslike tegevuste korraldamise roll seega seltsiraamatukogude kanda.

Nõukogude okupatsiooni ajal nähti raamatukogu funktsiooni inimese harimises riiklikult olulisena. Seega oli rahvaraamatukogudele kohustuslik läbi viia niinimetatud massitööd. Massitöö oli propagandistlik vahend lugemise suunamiseks, mille raames korraldati näitlikke ja suulisi üritusi. Näitlik vorm oli näituste, väljapanekute, plakatite ja tähtpäevakalendrite tegemine. Suuline vorm kätkes endas vestlusi, arutelusid, konverentse, kirjandusõhtuid jms. Raamatukogu massitööga taotleti lugejate ideelis-poliitilist täiendamist ning nende ideoloogilist kasvatamist. Sellega sooviti tuua inimesed lähemale raamatutele aga ka toetada inimeste töökvalifikatsiooni tõstmist ja kultuurilise silmaringi laiendamist. (Johani, 1964: 304) Läbiviidava massitöö raames tehti propagandat ning täideti võimu eesmärgi, samal ajal korraldades inimestele hariduslikke, kultuurilisi ja meelelahutuslikke üritusi.

Massitöö läbiviimine raamatukogudes lõppes koos ENSVga. 1998. aastal kehtima hakanud rahvaraamatukogu seadus määratleb raamatukogu eesmärgidena kultuurile juurdepääsu tagamise ning elukestva õppimise ja enesetäiendamise toetamise. Riiklikul tasemel ei kirjutatud enam rahvaraamatukogudele ette kohustuslikke tegevusi inimeste meelsuse kasvatamiseks. Raamatukogudes hakati pakkuma teenuseid, millega toetatakse inimeste hariduslikke, teaduslikke, kultuurilisi või meelelahutuslikke vajadusi (RaRs, 1998). Jätkuvalt pakutakse inimestele kirjandusõhtuid ja kohtumisi kirjanikega. Teenuste väljatöötamisel ja ürituste korraldamisel lähtutakse kogukonna vajadustest ja soovidest.

Inimeste kultuurhariduslike eesmärkide toetamiseks kaasajal vahendatakse koostööpartnerite üritusi või viiakse läbi omasündmusi. Koostööpartnerite vahendusel pakutakse kogukonnale näiteks kontserte, näituseid ning viiakse läbi avalikke teabepäevi ja koolitusi kogukonnale (Lääne-Virumaa Krk 2019...). Kohtumisõhtuid viiakse läbi nii kirjanike kui ka teiste huvitavate inimestega. Lisaks korraldatakse koosviibimisi ilma esinejata, et arutleda raamatute üle või pakkuda võimalust esitada omaloomingut. Selliste õhtute eesmärgiks on pakkuda kohaletulnutele võimalust tutvuda kirjandusega, kohtuda inimestega ning toetada eneseteostusvajadust.

Erinevaid meelelahutuslikke sündmusi pakutakse tihti koostöös teiste asutuste või organisatsioonidega. Näiteks toimuvad raamatukogudes kontserdid või näidatakse kino. Lastele suunatud meelelahutuslikud sündmused on üldiselt raamatukogu poolt korraldatud. Lasteürituste teemad on tavapäraselt kantud kirjandusest või tähtpäevadest ning nendega püütakse tuua lapsed lähemale raamatutele ja raamatukogudele. Sündmuste korraldamine raamatukogudes toob lugejaid raamatukogusse ning muudab kogukonna elu aktiivsemaks ja rikastab seejuures ka raamatukogude igapäevast tegevust (Parksepp, 2019: 41). Meelelahutuslikud sündmused toovad muuhulgas raamatukogusse inimesi, kes tavapäraselt raamatukoguteenuseid ei kasuta.

Peale kultuurhariduslike ürituste korraldamise pakutakse raamatukogudes ka nõustamisi ning koolitusi. Informatiivne ning hariv tegevus kuulub raamatukogu igapäevatöö juurde. Nõustamise ja koolituste teemad on valitud vastavalt inimeste huvile ning reaalsele vajadusele. Lisaks tänasel päeval olulistele infotehnoloogilistele teadmistele viiakse läbi nõuandetunde aktuaalsetel või huvipakkuvatel teemadel, nagu tervis, liiklus või ka käsitöö. Näiteks korraldatakse Lääne-Virumaa Keskraamatukogus muuhulgas keelekohvikuid (Lääne-Virumaa Krk 2019...). Keelekohvikud on praeguses ajahetkes aktuaalsed. Järgjepidevalt pakutakse uusi võimalusi enese harimiseks ning vaba aja veetmiseks. Kultuurharidusliku tegevusega toetavad rahvaraamatukogud elukestvat õpet ning kogukonna kultuurilisi vajadusi.

1.3. Kunda raamatukogude ajalooline ülevaade

Magistritöös on uuritud Kundas tegutsenud rahvaraamatukogude kultuurhariduslikke sündmusi. Kundasse loodi esimene avalik raamatukogu Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi poolt 1921. aastal (ERA 14.3.594). Raamatukogu nimi on Kunda Linnaraamatukogu kroonika andmetel aja jooksul muutunud järgnevalt:

- 1917–1921 Kunda Raamatukogu- ning Lugesimistoa selts;
- 1921–1940 Port-Kunda Rahvaraamatukogu Selts;
- 1927–1938 Kunda Alevi Avalik Raamatukogu;
- 1938–1940 Kunda Linna Avalik Raamatukogu;
- 1940–1942 Kunda-Ubja Ametiühingu avalik raamatukogu;

- 1942–1944 Kunda linna avalik raamatukogu;
- 1944–1974 Rakvere Keskraamatukogu Kunda haruraamatukogu;
- 1974–2018 Kunda Linnaraamatukogu;
- 2018–... Viru-Nigula valla raamatukogu.

Antud töös käsitletakse Kunda rahvaraamatukogusid, mis on avalikud raamatukogud. Uurimise alla ei võeta kooliraamatukogude või teiste Kundas tegutsenud raamatukogude tegevust.

Kunda on tööstuslinn Viru-Nigula vallas, mis asub Lääne-Virumaal Eesti põhjarannikul. Kunda tekkis tsemendivabriku juurde töölisasulana. 1805. aastal ehitas parun Schwengelm Kunda jõe suudme lähedale sadama ning 1870. aastal asutas mõisa omanik Soucanton jõekaldale tsemendivabriku, mis sai nimeks Port-Kunda. Vabriku ümber tekkinud asulat hakati nimetama Kundaks. (Viru-Nigula valla koduleht) Kunda sai aleviõigused 1920. aastal ning 1938. aastal linnaõigused (Uuet, 2002: 75).

Kundas oli raamatukogundusliku tegevuse algus üsna hiline, nagu ka mujal Põhja-Eestis. Lõuna-Eestis oli seltsiliikumine ja seega ka raamatukogude asutamine võrreldes Põhja-Eestiga tunduvalt kiirem (Talve, 2004: 388). Kultuurielu arendamisega tegeleti pigem maapiirkonnas (Talve, 2004: 526). Näiteks Kunda kõrvalasulas Viru-Nigulas, mis oli põhiliselt põllumajandusega tegelev piirkond, tegutses 20. sajandi alguses rohkelt seltse, kohalik kogukond oli aktiivne kultuurielus kaasalööja (Lilleoja, 2018: 19). Kunda oli tööstuspiirkond, mis tekkis vabriku ümbrusesse ning värskest tekkinud asulas kultuuri harrastamiseks võimalused puudusid.

Esimene teade Kunda raamatukogu kohta on 1901. aastast. Nimelt saadi sel aastal tegevusluba karskuskuratooriumi teemajas raamatukogu-lugemislaua loomiseks (Eesti raamatukogude..., 1985: 16). Valitsus soosis karskuskuratooriumite tegevust andes rahastust ning toetas ka nende juurde lugemislauade asutamist. Sellegipoolest jäid kuratooriumite juurde asutatud kogud rahanappuse tõttu väikeseks, kogukonna huvi nende vastu rauges ning kuratooriumite tegevus häabus (Veskimägi, 2000: 203–205). On teada, et samal aastal Kundaga asutati ka kõrvalasulas Viru-Nigulas karskuskuratoorium. Täpsemad andmed Kunda karskuskuratooriumi tegevuse kohta puuduvad. Ilmselt lõppes selle tegevus mõne aasta jooksul pärast asutamist. (Lilleoja, 2018: 25)

Kui täiskasvanutel ligipääs raamatutele puudus või oli piiratud, oli Kunda koolilastel võimalik raamatukogu kasutada. Aastatel 1890–1917 tegutses Kundas saksakeelse õppekeelega kaheklassiline eraelementaarkool. Asjaolu, et koolil oli 77 köitest koosnev raamatukogu, selgus koolijuht Johann Sewersi poolt 31. augustil 1904. aastal Rakvere rahvakoolide inspektorile saadetud kirjast. (Trumm, i. a.) Koolide raamatukogud ei olnud mõeldud üldsusele kasutamiseks (Kirss, 2012: 7) ning seetõttu polnud Kunda täisealistel elanikel võimalik raamatuid laenutada. 1911. aastaks oli kooli raamatukogu lõpetanud oma tegevuse (Trumm, i. a.). Seega ei olnud 20. sajandi alguses Kunda töölisasula elanikel kodukohas ligipääsu ei kirjandusele ega kultuurile.

1911. aastal kirjutati Tallinna Teatajas, et Kunda on tööstusasulana üks rahvarikkaim asula Viru ranna piirkonnas, kuid vaatamata üsna suurele rahvaarvule puuduvad nii raamatukogu kui rahvamaja (Kodumaa ringvaade, 1911). Ka 1912. aastaks polnud sama allika väitel olukord muutunud. Kuigi vabrikus töötas ajalehe artikli kohaselt sel ajal 700–800 töolist ning oli asutatud 2 kooli, kus õppis 200 last, puudus Kundas jätkuvalt igasugune võimalus laenutada raamatuid või osaleda kultuurielus (Kiri Kundast, 1912).

Raamatukogude asutamiseks oli vajalik kogukonna tugi ning huvi. Esimese tõuke andis raamatukogu rajamiseks tavapäraselt kooliõpetaja või kirjandussõber (Veskimägi, 2000: 154). Kundas, mis oli tööstusasula, asutasid Rahvaraamatukogu Seltsi töölised. R. H. Damberg, Kunda mõisas elav kellassepp Hans Saarist, Aru paemurru tööline Hans Grossthal ja telegraafijaoskonna ülem Gustav Ahlbert taotlesid 1. detsembril 1912. aastal Eestimaa kubernerilt Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi põhikirja kinnitamist (EAA.R-271.1.1229). Ajal, mil tsemendivabriku töötingimused olid väga rasked, oli spetsialistide elutingimused ilmselt mõnevõrra paremad ja seetõttu tekkis neil huvi ning vajadus asutada raamatukogu (Lilleoja, 2018: 25).

Vastus esitatud taotlusele tuli 12. märtsil 1913. aastal. Kubermangu valitsus ei andnud luba raamatukogu asutamiseks. Seda vaatamata Rakvere maakonna ülema kinnitusele, et taotlejad on usaldusväärsed isikud. (Trumm, i. a.) Põhjenduseks toodi seadus, mille kohaselt ei olnud raamatukogu asutamine lubatud seltsidele, vaid eraisikutele või äriühingutele (EAA.R-271.1.1229). Sel ajajärgul oli tavapärane, et äraütleva vastuse saanud seltsid esitasid uue taotluse (Veskimägi, 2000: 230). Seega esitasid taotlejad kaebuse Peterburgi Valitsevale Senatile 3. aprillil 1913. aastal. Kunda Rahvaraamatukogu Selts väitis kaebuses, et Eesti kubermangu valitsus tõlgendas seadust valesti. (EAA.R-271.1.1229) Otsus esitada kaebus osutus õigeks, kuna 16. juunil 1914. aastal koostati

senati poolt määrus, millega anti kubermanguvalitsusele käsk muuta oma äraütlev vastus ning kinnitada Rahvaraamatukogu Seltsi põhikiri (EAA 441.1.657). Ilmselt takerdus raamatukogu avamine 1914. aastal alanud maailmasõja tõttu. Alles 31. märtsil 1917. aastal registreeriti Kunda Raamatukogu ja lugemistoa selts ning aasta lõpuks avati raamatukogu (EAA.4924.1.2252).

1920. aastal otsustas Kunda tsemendivabriku Töölisvanemate Nõukogu avada tööliste raamatukogu (ERA.1748.1.1). Töölisvanemate Nõukogu sekretär Voldemar Raik määrati raamatukogu avamise eest vastutavaks (ERA.1748.1.2). Tööliste raamatukogu loomisel tehti koostööd Kunda Rahvaraamatukogu Seltsiga. Seega sai Rahvaraamatukogu selts vabrikuvalitsuselt tasuta kasutamiseks seltsimaja. Raamatukogu nime muudeti ja Port-Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi põhikiri registreeriti ümber 28. jaanuaril 1921. aastal (ERA.14.3.594). 1968. aastal välja antud raamatu „Punane Kunda“ väitel mõjutasid Töölisvanemate Nõukogu ja Kunda Töölisühing Kunda raamatukoguseltsi tegevust kommunistlikel eesmärkidel (Punane Kunda, 1968: 71). Ei ole rohkem andmeid selle kohta, et seltsi tegevusega oleks üritatud kuidagi inimestes kasvatada kommunistlikku meelsust. Lähtudes sellest, et raamat on välja antud nõukogude okupatsiooni perioodil, ei pruugi see väide tõele vastata.

Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogu raamatute arv kasvas järjepidevalt ning Rahvaraamatukogude registri järgi oli 1921. aastal seltsi kogus 544 raamatut, millest 450 olid eestikeelsed ja 419 ilukirjanduslikud. 1923. aastaks oli kogu suurenenud juba 608 raamatuni. Raamatuid laenutati kuni 1927. aastal avatud Alevi Avaliku Raamatukogu avamiseni tasuta ja kõigile soovijatele. Hiljem oli ligipääs seltsi raamatukogule vaid seltsi liikmetel. (ERA 1108.4.596)

Vastavalt avalike raamatukogu seadusele (ARS, 1924) pidi omavalitsus rajama avaliku raamatukogu. Kundas peeti selle jaoks läbirääkimisi Port-Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi ning Kunda alevi vahel. Läbirääkimised osutusid tulutuks ning seetõttu asutati 1926. aasta lõpus Viru Maakonna Kunda Alevi omavalitsuse poolt Kunda Alevi Avalik Raamatukogu (Raju ja Eiskop, 2012 ja Kunda alev saab..., 1927). Seega tegutses sel perioodil Kundas kaks raamatukogu. Avalikule raamatukogule eraldati alevivalitsuses tuba ning raamatukogu juhataja ametikohale määrati alevivalituse sekretär Georg Puust, kellega lõpetati töösuhted 1937. aastal, kuna raamatukogu asjaajamises avastati rohkesti puudusi (ERA.R-1810).

1940. aastal lõpetati Port-Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi tegevus (Raju ja Eiskop, 2012). Kunda linnavalitsuse ja Kunda-Ubja Tööliste Ametiühingu (KUTA) juhatuse vahel sõlmiti 16. septembril 1940. aastal kokkulepe, mille kohaselt võttis ametiühing endale avaliku raamatukogu ülesannete täitmise. KUTA võttis üle nii Rahvaraamatukogu Seltsi kui ka Kunda avaliku raamatukogu raamatud ning nende Töölismajas avati lugemislaud. Linnavalitsus eraldas lepingu kohaselt teavikute ostmiseks raha oma eelarvest, kandis üle riikliku toetuse ja tasus 50% personalikuludest. (ERA 3138.1.1176)

Teise maailmasõja puhkemisel raamatukogu suleti. Tööd alustati 12. detsembril 1944. aastal (Raju ja Eiskop, 2012). Kuni 1964. aastani koliti raamatukogu korduvalt üle sobivamatesse ning avaramatesse ruumidesse. Vaatamata sellele oli linna üsna kiire arengu tõttu raamatukogu asukoht 1970. aastateks jäänud ebasobivaks. Raamatukogu oli äärelinnas, kaugel elamurajoonidest ning inimeste igapäevasest liikumistrajektorist. Uued ning kaasaegsed ruumid linna keskel sai Kunda linnaraamatukogu alles 1993. aastal. (Raju ja Eiskop 2012) Veelkord koliti 2017. aastal, mil raamatukogu jaoks renoveeriti ruumid lasteaiaga samasse majja (Kunda raamatukogu kolib, 2007). Nendes ruumides asub raamatukogu ka tänasel päeval.

2017. aastal toimunud haldusreformi käigus ühines Kunda linn Viru-Nigula valla ja Aseri vallaga uueks Viru-Nigula vallaks (Viru-Nigula valla koduleht). Ühinemise järgselt ühendati 1. septembril 2018. aastal Kunda, Aseri ja Viru-Nigula raamatukogud ühtseks Viru-Nigula valla raamatukoguks keskraamatukoguga Kundas ning haruraamatukogudega Aseris ja Viru-Nigulas.

2. METODOLOOGIA

Lähtudes magistritöö eesmärgist on kasutatud meetodina kvalitatiivset juhtumiuurimust. Selline meetod võimaldab uurida süvitsi ning detailselt (Laherand, 2008). Kvalitatiivsed uurimismeetodeid ja -strateegiaid kasutatakse erinevate paradigmade raames, sealhulgas ka kultuuriuurimustes (Ilves, 2009: 4). Kvalitatiivses uurimuses kirjeldatakse ja tõlgendatakse andmeid, vastupidiselt kvantitatiivsele uurimusele, kus mõõdetakse ning ennustatakse (Rossman ja Rallis, 1998). Kvalitatiivse uurimismeetodi abil saab jõuda uuritava nähtuse olemuseni kirjeldades ja tõlgendades tegelikkust. Erinevalt kvantitatiivsest lähenemisviisist võimaldab kvalitatiivne meetod süveneda teksti täpsemasse tähendusesse sõnade ja väljendite tasandil (Õunapuu, 2014: 52–57). Valitud meetod sobib tegeliku elu kirjeldamiseks teksti kaudu või tegevuse tähenduse mõistmise ja refleksiooni (Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara, 2005: 152–155). Juhtumiuurimus on kvalitatiivne uurimismeetod, mille puhul uuritakse protsessi, tegevust või sündmuseid (Creswell, 1998). Juhtumiuurimus sobib Kunda rahvaraamatukogude kultuurharidusliku tegevuse uurimiseks, kuna uuritakse ja tõlgendatakse läbiviidud tegevusi, mõõdetavaid andmeid käesolevas töös ei uurita.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi nõrga küljena tuleb välja tuua asjaolu, et selle abil ei saa erinevaid tekste täpselt võrrelda, Kalmus, Masso ja Linno (2015) on nimetanud seda „impressionistlikuks“. Samuti on toodud meetodi kriitikana välja see, et uurijal on võimalus, sageli küll mitteteadlikult, koguda uurimismaterjali valikuliselt ning kinnitada selle abil meelepäraseid hüpoteese. (Kalmus, Masso ja Linno, 2015) Sellise olukorra vältimiseks järgisin tekstide läbitöötamisel süstemaatilisi reegleid, et mitte koguda andmeid valikuliselt. Kõik leitud andmed, mis andsid informatsiooni kultuurhariduslikust tegevusest Kunda rahvaraamatukogus, said hilisemaks analüüsiks üles märgitud.

Magistritöö esimeseks etapiks oli andmete kogumine. Kogutud informatsioon, mis ei ole väljendatav arvuliselt, vaid sisaldab tekste või muud inimeste poolt loodud artefakti, on kvalitatiivsed andmed (Masso, 2011). Kvalitatiivne juhtumiuurimus põhineb rikkalikul ja süvitsi kogutud andmestikul ning üheks põhiliseks andmekogumismeetodiks on erinevate tekstide läbitöötamine (Strömpl, 2014). Magistritöökaks koguti andmed tuginedes arhiivdokumentidele, ajalehtedele, kroonikale ja raamatukogu aastaaruannetele. Kogutud

andmed sisaldavad informatsiooni erinevate raamatukogus toimunud kultuurhariduslike tegevuste kohta.

Viru-Nigula valla arhiivis säilinud raamatukogu aastaaruanded ja päevikud olid põhilised dokumendid andmete kogumiseks. Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi tegutsemise aja kohta pärinevad andmed arhiivdokumentidest ja ajalehtedest. Nõukogude okupatsiooni perioodil loodud dokumendid sisaldavad põhiliselt informatsiooni selle kohta mis toimus, millal toimus ja kui palju oli osalejaid. Vähem on andmeid selle kohta, kuidas üritust ette valmistati või läbi viidi. Seetõttu tuli olemasolevate kirjelduste ja endise raamatukoguhoidjaga peetud vestluse põhjal laiendada olemasolevaid andmeid teistele sarnastele üritustele. Rohkem on informatsiooni 2013. aastal alustatud Kunda Linnaraamatukogu kroonikas ning nüüdisaegsetes aruannetes. Need dokumendid sisaldavad vähem arvulisi andmeid ning nendes on rohkem infot selle kohta kuidas üritusi läbi viidi.

Kuna aastate lõikes on erinevaid kultuurhariduslike tegevusi korraldatud suurel hulgal, on valitud kogutud andmete seast tüüpjuhtumid, mida on võimalik võrrelda omavahel ja erinevas ajakontekstis. Juhtumiuurimuse korral leitakse kogutud dokumentidest ja kirjeldustest valik tüüpjuhtumeid (Creswell, 1998). Instrumentaalse juhtumi korral on eesmärk representeerida üldisemat fenomeni, mis väljendub erinevates kindlaksmääratud ilmingutes (Strömpl, 2014). Kunda raamatukogu kultuurharidusliku tegevuse uurimiseks valiti kogutud andmetest välja illustratiivsed juhtumid, mille baasil oleks võimalik üldistada ning teha võrdlusi.

Andmete kogumisele järgnes analüüsi etapp. Kvalitatiivne sisuanalüüs on tekstipõhine, taandamata informatsiooni numbriliseks. Sellise meetodi puhul tuleb uurijal teadvustada enda isiku mõju ning kasutada läbivalt metatasandi mõtlemist, andes enesele aru mida ja miks uuritakse. Selleks, et vältida valikuliselt andmete „õngitsemist“, tuleb kvalitatiivne andmeanalüüs viia läbi süstemaatiliselt ja sammhaaval lähtudes uurimisküsimustest. (Kalmus, Masso ja Linno, 2015)

Andmeanalüüsiks tuli luua kategooriad ja nendele vastavad kaustad. Antud magistritöös uuritakse raamatukogu kultuurhariduslike tegevusi, mis ei kuulu raamatukogu põhiülesannete hulka. Kategooriate loomisel lähtuti Johani massitöö vormidest (Johani, 1964: 305) ning Kunda raamatukogus toimunud kultuurhariduslikest üritustest. Kategooriad moodustusid vastavalt sellele, milliseid üritusi on Kunda raamatukogus läbi

viidud. Andmete kogumise käigus moodustati viis Kunda raamatukogus toimunud kultuurharidusliku tegevuse kategooriat. Alamkategooriad ei vasta täielikult alapeatükkide pealkirjadele, kuna vastavalt andmete hulgale tuli töö käigus informatsiooni struktureerida.

- Kirjanduslikud üritused täiskasvanutele;
 - kirjandusõhtud,
 - kohtumised kirjanikuga,
 - raamatuarutelud,
 - bibliograafilised ülevaated.
- Lasteüritused;
 - ettelugemine,
 - kirjandusega seotud üritused,
 - raamatukogutunnid,
 - temaatilised üritused.
- Koolitused ja muu tegevus;
 - koolitused ja nõustamised,
 - kohtumised,
 - teemaõhtud,
 - peoõhtud,
 - huvitegevus.

Kirjanduslikke üritusi on toimunud Kunda raamatukogus kõige rohkem. Et need omakorda kategoriseerida, tuli luua alamkategooriad. Ka alamkategoriate loomisel lähtuti Johani (1964: 305) massitöö käsitlesest ja toimunud üritustest.

Lasteürituste jaoks loodi eraldi kategooria, kuna need toimuvad sageli teistel alustel kui täiskasvanute üritused. Kategoriseerimise tegi keerulisemaks asjaolu, et tihti on ühe ürituse raames põimitud mitmeid erinevaid tegevusi. Nagu näiteks ettelugemist tehakse raamatukogutundides, kirjandusõhtutel ja ka eraldi üritusena. Lastele toimunud kirjandusüritused jagunesid omakorda kirjandusõhtuteks, lastehommikuteks ja muinasjutuõhtuteks. Sellesse alamkategoriasse liigitusid ka raamatuarutelud ja kirjanduskarneval. Temaatiliste ürituste alamkategoriasse liigitusid sündmused, mis ei olnud kirjanduslikud.

Kolmas andmete kogumise käigus loodud kategooria kätkeb informatsiooni täiskasvanutele toimunud ürituste kohta, mis ei liigitu kirjanduslikeks sündmusteks. Sellesse kategooriasse kuuluvad koolitused, kursused ja nõuandetunnid aga ka rahvaraamatukogu seltsi perioodil läbi viidud peod ja huvitegevus.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi abil on võimalik keskenduda andmete peamistele ning olulistele tähendustele, loodud kategooriaid on võimalik analüüsi käigus muuta ja lisada (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Analüüsi käigus ei muudetud kategooriaid, andmeid struktureeriti alamkategooriates vastavalt andmete hulgale. Sellele vastavalt on pealkirjastatud ka uurimistöö alapeatükid.

Andmete koondamine, struktureerimine ja materjali hulga vähendamine läbi üldistamise on üks etapp kvalitatiivse sisuanalüüsi korral (Mayring, 2003). Andmed struktureeriti kaustadesse lähtudes kronoloogilisest järjekorrast. Sarnased kultuurhariduslikud üritused koondati alamkategooriatesse ja seejärel toimus üldistamine olemasoleva informatsiooni ja teiste allikate põhjal. Andmete analüüsiks kasutati juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi. Selle käigus vaadeldakse üldistamiseks samal ajal mitut analüüsitavat objekti ning võrreldakse neid omavahel (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Horisontaalset analüüsi kasutati kategooriate loomiseks, et leida läbivaid teemasid ja hilisema analüüsi käigus võrreldi seoste leidmiseks sama kategooria juhtumeid omavahel. Nõukogude okupatsiooni ajal loodud dokumentide analüüsimiseks sobis kvalitatiivne sisuanalüüs seetõttu, et selle abil on võimalik analüüsida ka latentset sisu ja rekonstrueerida konteksti (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Ka Veskimägi (2000: 399) on märkinud, et nõukogude perioodi dokumentatsioonis on keeruline eristada tõde tegelikkusest.

Andmeanalüüsis on olulisel kohal allikakriitika. Allika juures tuleb kindlasti arvesse võtta allikaväliseid asjaolusid. Tuleb arvestada sellega, kes on dokumendi koostaja, millistel asjaoludel on see koostatud ning kellele (Karjahärm, 2004: 135). Allikakriitika eesmärgiks on anda hinnang andmete usaldusväärsusele ja kasutatavusele (Põldoja ja Laanpere, 2011). Allikakriitilisus on vajalik kõikide andmete puhul, aga eriti oluline on allikakriitiliselt läheneda nõukogudeaegsetele dokumentidele. Sisulist usaldusväärsust saab kontrollida võrreldes allikat muude allikatega (Karjahärm, 2004: 134). Käesolevas töös on allikate usaldusväärsuse kontrollimiseks kasutatud tänapäevaseid käsitlusi antud teemadel. Lisaks viidi läbi vestlus nõukogude okupatsiooni ajal raamatukoguhoidjana

töötanud Imbi Kasemetsaga (2023). Veskimägi (2000: 399) märgib, et nõukogude perioodi dokumentidest saadavat infot tuleb kontrollida ja täiendada informatsiooniga inimestelt, kes antud ajastul temaga kokku puutusid.

Kriitiliselt võimaldab nõukogudeaegsetes dokumentides sisalduvat informatsiooni hinnata ka Veskimägi raamat „Kahte kappi on ühhetassa majas tarvis: leivakappi ja ramatokappi“ (Veskimägi, 2000). Tegemist on kaasaegse uurimusega Eesti raamatukogude arengust. Veskimägi toob oma raamatus muu hulgas välja Hilda Vallaotsa mälestused raamatukoguhoidja tööst nõukogude perioodil ning kõrvutab need Viivi Luige „Seitsmendas rahukevades“ ükselt uksele käinud Ilvese looga (Veskimägi, 2000: 443). Veskimägi näited kattuvad Kasemetsa (2023) meenutustega raamatukoguhoidja tööst sel perioodil. Võrdlemiseks kasutati ka Tea Runovski (2012) lõputööd, milles uuriti nõukogude perioodil Viru Kabala raamatukogus tehtud massitööd. Viru Kabala raamatukogu oli küll väiksem Kunda raamatukogust, aga massitööd tehti seal nõukogude perioodil aktiivselt. Suuruselt sarnasem on Jõgeva Linnaraamatukogu, mille üritusi alates 1960. aastast on uurinud Meeri Remmelg (2012). Seltsitegevuse perioodi andmeid võrreldi Jüri Uljase raamatu „Eesti seltside 100 aastat“ (2018), Kaili Rätsepa (2017) lõputöö ja Ele Zilmeri (2014) lõputöö andmetega. Erinevate allikate võrdlemise tulemusena otsustati andmete kasutatavus ja usaldusväarsus.

3. KUNDA RAHVARAAMATUKOGUDE KULTUURHARIDUSLIK TEGEVUS

Kunda raamatukogus on erinevate ajaperioodide jooksul läbi viidud rohkesti erinevaid kultuurhariduslikke sündmuseid. Tegevuste seas on nii kirjandusliku taustaga üritusi kui ka erinevaid temaatilisi sündmusi ja koolitusi, mille eesmärgiks on silmaringi avardamine ning inimestele uute teadmiste ning oskuste pakkumine. Üritusi on tehtud nii täiskasvanutele kui ka lastele. Selles peatükis antakse ülevaade Kunda raamatukogus toimunud üritustest.

3.1. Kirjanduslikud üritused täiskasvanutele

Algselt oli erinevate kultuurhariduslike ürituste korraldamine seltside eesmärk. Seltsid pakkusid meelelahutuslikke ja hariduslikke sündmuseid, mille läbi oli võimalik õppida ja end täiendada (Kinkar, 1993: 24). Vaatamata sellele, et Kundas tegutses aastatel 1917–1940 rahvaraamatukogu selts, kus viidi läbi rohkesti eriilmelisi loenguid, kursusi ja peoõhtuid (Trumm, i. a), puuduvad andmed sel ajajärgul läbi viidud kirjanduslikest sündmustest. Näitena korraldas Mõniste piirkonnas kirjandusõhtu 1927. aastal mitte raamatukoguselts, vaid hoopis haridusselts (Zilmer, 2014: 26). Ei ole teada, et mõni teine sel ajajärgul Kundas tegutsenud selts oleks teinud kirjanduslikke üritusi. Täiskasvanutele suunatud kirjanduslikud üritused on tavapäraselt seotud mõne teose, autori või kirjandusžanriga. Kunda raamatukogus on korraldatud täiskasvanutele kirjandusõhtuid, luuleõhtuid, kohtumisi kirjanikega, raamatuarutelusid ja bibliograafilisi ülevaateid.

3.1.1. Kirjandusõhtud

Kõige traditsioonilisem kultuurhariduslik üritus rahvaraamatukogudes on kirjandusõhtu. Kirjandusõhtu võimaldab tutvustada teoseid või autoreid ning avardada seeläbi inimeste silmaringi. Nõukogude okupatsiooni ajal oli kirjandusõhtu üks olulisi massitöö vorme.

Esimesed andmed Kundas toimunud kirjandusliku koosviibimise kohta pärinevad 1948. aastal ilmunud ajalehest Viru Sõna, kus mainitakse, et Kunda vallas töötavad raamatukogu juures kirjandusringid ja korraldatakse tihti kirjandusõhtuid (Isetegevusringide töö mitmekesisemaks..., 1948). Kahjuks sellega kogu olemasolev informatsioon piirdubki. Järgmine info pärineb 1950. aastast, mil kiidetakse Viru Sõnas Kunda raamatukogu juhatajat Hilja Kalvikut selle eest, et lugejatega on saavutatud tihe side ning viiakse regulaarselt läbi vestlusi ning kirjandusõhtuid (Bender, 1950). Hilja Kalvik töötas Kunda raamatukogus aastatel 1948–1950 (Raju ja Eiskop, 2012). Vähem positiivsed teated on 1953. aastast, mil Punane Täht kritiseerib tuliselt Kunda raamatukogu tööd. 24. märtsil ilmunud artiklis tuuakse välja, et raamatukogu juhataja Takjas ei vii läbi loenguid, kirjandusõhtuid ega muid kirjanduslikke üritusi töötajatele (Kaljas, 1953). Aino-Eliise Takjas alustas Kunda raamatukogus tööd 1952. aastal ja töötas seal kuni 1985. aastani, mil ta jäi vanaduspensionile (Raju ja Eiskop, 2012). Kriitilisele artiklile vastati 14. mail samas lehes, et „sm Takjas võtab osa rajooni keskraamatukogu õppustest ning on lugejatega läbi viinud ettelugemisi ning vestlusi“ („Punase TÄHE“ materjale..., 1953). Sel ajajärgul ilmunud artiklitesse tuleb suhtuda kriitiliselt. Nõukogude ajakirjaniku roll poliitiliste ja ideoloogiliste väärtuste kajastajana mõjutas tugevalt nende neutraalsust informatsiooni tootjatena (Lauk, 1996: 95).

Alates 1958. aastast on säilinud Kunda rahvaraamatukogu päevikud (Viru-Nigula valla arhiiv). Nendes sisalduvate andmete põhjal ilmneb, et kirjandusõhtuid toimus aastatel 1958–1991 kokku 84. Kui vaadata võrdlusena Kabala raamatukogu, kus aastatel 1969–1983 toimus vaid 15 kirjandusõhtut täiskasvanutele (Runovski, 2012: 18), oli Kundas kirjandusõhtuid oluliselt rohkem. Kirjandusõhtu oli nõukogude okupatsiooni ajal üks võimalus viia läbi kultuurhariduslik üritus ilma kommunistliku propagandata. Kabala raamatukogus oli poliitilise temaatikaga kirjandusõhtuid antud ajajärgul vaid üks. Ka Kunda raamatukogu päevikutes on andmed vaid ühe poliitilise kirjandusõhtu kohta. Nimelt viis 1977. aastal Odette Kirss läbi kirjandusõhtu Kunda revolutsioonilisest minevikust. Õhtul oli 18 osalejat. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kahjuks puuduvad andmed selle kohta, kuidas sündmus läbi viidi.

Kirjandusõhtu tavapärane formaat vastavalt „Raamatukoguhoidja käsiraamatule“ (Johani, 1964: 338) oli silmapaistvate kirjanike elu ja loomingut tutvustamine õpetamiseks kuulajaid paremini hindama ja mõistma kirjanduslikke väärtusi. Ka Kunda raamatukogus pühendati kirjandusõhtud reeglina kirjanikule tema sünniaastapäeva või sünnipäeva

puhul. Põhiliselt oli tegemist eesti kirjanikega. Näiteks 1964. aastal toimus ametiühingu klubis „A. Haava 100“. See üritus viidi läbi koostöös kooliga, ametiühingu klubiga ja muusikakooliga. (Viru-Nigula valla arhiiv) „Raamatukoguhoidja käsiraamat“ soovitab organiseerida kirjandusõhtuid koostöös kohaliku kultuurimaja ja kooliga (Johani, 1964: 338). Koostöö erinevate asutuste vahel võimaldab läbi viia mitmepalgelisi üritusi. Kooli roll oli õhtu raames tutvustada Haava loomingut ja elu, muusikakooli õpetaja laulis ning esines ka naiskoor. Raamatukogu osaks oli vastavalt päevikule õhtu läbiviimiseks vajalike materjalide leidmine ning näituse korraldamine. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sarnaselt kaasnes ka Kabala raamatukogus kirjandusõhtuga alati raamatunäitus (Runovski, 2012: 18). Nõukogude perioodil välja antud juhendis eeldati, et kirjandusõhtuga koos korraldatakse ka raamatunäitus (Johani, 1964: 340). Anna Haava sünniaastapäevale pühendatud kirjandusõhtu vastas kõikidele „Raamatukoguhoidja käsiraamatus“ (1964) välja toodud soovitudele ja nõuetele.

Anna Haava oli eesti luuletaja. Eesti kultuuriruumi kehtestamisele aidati kaasa kirjandusõhtute teemade rahvusliku valikuga. Koostöös ametiühingu klubiga toimus aastatel 1958–1991 mitmeid eesti kultuurile olulistele kirjanikele pühendatud õhtuid. Näiteks 1958. aastal toimus kirjandusõhtu „Mälestades Oskar Lutsu“. 1962. aastal viidi läbi kirjandusõhtu „100 aastat E. Bornhõe sünnist“, 1965. aastal „100 aastat Vilde sünnist“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Lisaks koostööle ametiühingu klubiga tehti koostööd ka kooliga. Friedebert Tuglase 80. sünnipäevale pühendatud õhtu toimus 1966. aastal koolimajas. Koolis tähistati ka 1981. aastal Betti Alveri 75. sünnipäeva. (Viru-Nigula valla arhiiv) Betti Alveri luulekogu „Lendav linn“ sai samal aastal Nõukogude Eesti kirjanduspreemia (Pillau, 1981: 2). Ka Jõgeva Linnaraamatukogus toimus üks Alveri loomingul põhinev kirjandusõhtu (Remmelg, 2012: 22). Eesti kultuurile olulistele autoritele pühendati mitmeid üritusi.

Kirjandusõhtu läbiviimiseks tehti muuhulgas vähemalt ühe korra koostööd Sõmeru Eesti Põllumajandustehnika koondisega. Nimelt toimus 1988. aastal kirjandusõhtu, mille teemaks oli Marie Underi elu ja luule. Esinejaks oli Sõmeru EPT kirjandusring. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sõmeru asub Lääne-Virumaal, Kundast 20 km kaugusel. Marie Underile pühendatud kirjandusõhtu toimus 1983. aastal ka Kabala raamatukogus (Runovski, 2012: 22). Koostöös teiste asutustega viis Kunda raamatukogu okupatsiooniperioodil läbi mitmeid Eesti autoritele ja kultuurile pühendatud kultuurhariduslikke sündmusi.

Pärast taasiseseisvumist jätkati mõnda aega Kunda raamatukogus kirjandusõhtute korraldamisega. Esimene taasiseseisvumisjärgne kirjandusõhtu toimus 1993. aastal ning oli taaskord pühendatud Marie Underi elule ja loomingule. Samal aastal tähistati raamatukogu uue maja aväritusena Lydia Koidula 150. sünniaastapäeva. (Viru-Nigula valla arhiiv) Hilisemad andmed kirjandusõhtute kohta puuduvad kuni 2023. aastani, mil raamatukogus hakkas tööle korra kuus toimuv Lugesemise Lugude teeklubi, mille raames tutvustatakse teoseid või kirjanikke ning jagatakse üksteisega lugemismuljeid (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.). Teeklubi puhul on tegemist kirjandusõhtuga, mille puhul ei keskenduta ühele žanrile, teosele või kirjanikule, vaid osalejate lugemiselamustele.

Kirjandusliku teeõhtu korraldamine ei ole iseenesest uus tegevus. Andmeid sellest, et teeõhtuid on Kunda raamatukogus arvatavasti toimunud ka varem, on 1948. aasta Viru Sõna artiklis. Kunda vallas toimuvatest kirjandusringidest rääkides on autor ära märkinud, et kuu aja jooksul on korraldatud igal nädalavahetusel mõnes raamatukogus või rahvamajas teeõhtu. Artikli väitel peaksid raamatukogud ja rahvamajad teeõhtute korraldamise asemel isetegevusringide tegevusse panustama ja teenima sellega sissetulekuid. (Isetegevusringide töö mitmekesisemaks..., 1948) Raamatukogude kultuurhariduslike sündmuste korraldamise eesmärk kaasaegses ühiskonnas ei ole enam sissetulekute teenimine, vaid elukestva õppe toetamine.

Kõik kirjandusõhtud nõukogude okupatsiooni ajal ei olnud siiski eesti kultuuri ja kirjandust tutvustavad. Kui 1966. aastal oli üks õhtu pühendatud väliskirjanikule, „Jack Londoni elu ja looming“, siis vastavalt ajastule ei saadud üle ega ümber vene kirjanikele pühendatud kirjandusõhtutest. Tähistati nii Anton Tšehhovi kui Mihhail Lomonosovi sünniaastapäevi. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kuna Lomonosov oli tuntud pigem teadlasena, siis ilmselt tutvustati teda kirjandusõhtul teiste autorite teoste kaudu.

Kirjandusõhtu kunstilisse ossa kaasati tihti isetegevuslasi (Johani, 1964: 339). Sellise korralduse kohta on andmeid näiteks 1963. aastast, mil korraldati kirjandusõhtu „150 aastat Gontšarovi sünnist“. See õhtu oli venekeelne ja viidi läbi koostöös keskkooli õpilastega, õpetajate ja ehitajate klubi isetegevuslastega. Kunda raamatukogu korraldatud kirjandusõhtul tegid ettekandeid Ivan Gontšarovi elust ja loomingust kooli õpetaja ja isetegevuslased. Toimus kirjanduslik viktoriin. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sarnaselt korraldati Kabala raamatukogus kirjandusõhtute raames viktoriine (Runovski, 2012: 21). Vastavalt päeviku sissekandele tekkis õhtu jooksul osalenute vahel ka vaidlus. Mis

teemadel vaidlus toimus, on kahjuks teadmata. Kuna Johani (1964: 340) märgib „Raamatukoguhoidja käsiraamatus“, et pärast esinemisi kutsutakse osavõtjaid esitama küsimusi ja avaldama mõtteid mõne teose või probleemi kohta, siis võib arvata, et väidetav vaidlus tekkis kirjandusõhtu selles osas.

3.1.2. Luuleõhtud

Kirjandusõhtu üks vorme on luuleõhtu. Kunda raamatukogu päevikutes on säilinud andmeid kirjandusliku kolmapäevaku kohta, mille raames korraldati 1986. aastal klubis luuleõhtu „Talv luules, luule talves“. Kahjuks ei ole rohkem andmeid kirjandusliku kolmapäevaku traditsiooni kohta. Vaid 1982. aasta päevikusse on märgitud, et kirjanduslikud kolmapäevakud toimuvad koostöös klubiga ning pärast üritust tullakse küsima „just seda raamatut, millest juttu on olnud“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ka Jõgeva Linnaraamatukogus on andmeid Kirjandusliku kolmapäeva kohta. Seal toimus see 1996. aastal ja selle raames sai kokku omaloomingugrupp ning toimusid kohtumised kirjandusinimestega (Remmelg, 2012: 26). Tuginedes päeviku kommentaarile võib arvata, et ilmselt oli Kunda raamatukogu kirjandusliku kolmapäevaku puhul tegemist tavapärase kirjandusõhtuga, mis oli pühendatud luulele.

1988. aastal loodi Kunda raamatukogusse kirjandusring, ning ringi liikmetega viidi juba samal aastal läbi kaks luuleõhtut (Viru-Nigula valla arhiiv). Kunda raamatukogu korraldatud luuleõhtu oli koos Hando Runneliga, kes luges ette oma loomingut (Viru-Nigula valla arhiiv). Peale Hando Runneli on teisedki autorid esitanud Kunda raamatukogus oma luulet. Viru-Jaagupist pärit kirjanik ja luuletaja Urve Tinnuri külastas raamatukogu 2010. aastal raamatukogupäevadel, kus ta luges kohaletulnutele juba avaldatud ning ka veel ilmumata luulet. Kohalikku päritolu luuletaja Marge Unt esitas oma loomingut raamatukogus 2008. aastal. Koostöös Kunda Muusikakooliga mängisid vahepealaks naturaalkitaril muusikakooli õpilased. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Johani soovitas „Raamatukoguhoidja käsiraamatus“ (1964: 339) kaaluda muusikaliste vahepalade põimimist deklamatsiooni vahele. Mõlemad autorid on kohalikku päritolu. Luuleõhtu koos autoriga teeb sündmuse erilisemaks tavapärasest luuleõhtust ning seda külastatakse meelsasti.

2018. aastal toimus Kunda raamatukogus venekeelne luuleõhtu, mis oli samuti põimitud muusikaliste vahepaladega. Esinesid Sankt-Peterburgist pärit abielupaar Ludmila Iljunina ja Adamson Siverski. Iljunina tutvustas oma kirjutatud raamatuid pühast maast, kuldsest ringist, ja Kuremäe kloostrist. Õhtut viis läbi ja tõlkis Viru-Nigulast pärit muusik ja luuletaja Hillar Vimberg. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Muusikaga on korduvalt põimitud üritusi ka Jõgeva Linnaraamatukogus, aastatel 1997–2010 on seal läbi viidud lausa 25 erinevat muusikaga põimitud kirjandusüritust (Remmelg, 2012: 67–84). Muusika annab luuleõhtule lisandväärtuse ning aitab kaasa õhkkonna loomisele.

Lisaks ühe autori loomingule pühendatud luuleõhtutele on viidud läbi temaatilisi luuleõhtuid. 1993. aastal toimus luuleõhtu „Loeme sügisluulet“. Õhtu korraldanud raamatukoguhoidja luges kokkutulnutele sügiseteemalisi luuletusi. Osalejad (kokku 13 inimest) said soovi korral ka ise luuletusi deklameerida. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sügisluulele pühendatud õhtu toimus ka Jõgeva Linnaraamatukogus 1997. aastal, selle raames loeti Anna Haava, Marie Underi, Betti Alveri ja Artur Alliksaare luulet (Remmelg, 2012: 75). Vastavalt raamatukogu päevikutele toimus ka 2001. aastal luuleõhtu, kus osales 14 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kahjuks ei ole andmeid luuleõhtu temaatika kohta.

3.1.3. Kohtumised kirjanikuga

Kohtumise autoriga saab korraldada, kui kirjandusõhtu on pühendatud kaasaja eesti kirjanikule. Külalistega kirjandusõhtutele tulid inimesed meeles (100 aastat Rakvere..., 2012: 39). Kohtumisel räägib kirjanik kohaletulnutele oma loomingulise teekonna kujunemisest ja teostest (Johani, 1964: 340).

Eelpooltoodust nähtub, et mitmed külla kutsutud luuletajad olid kohalikku päritolu. Sama saab öelda mitmete kirjanike kohta, kes on aja jooksul Kunda raamatukogu külastanud (Vt Tabel 1).

Tabel 1 Kunda raamatukogu külastanud kohalikku päritolu autorid. Allikas: Viru-Nigula valla arhiiv

Aasta	Kirjanik
1960; 1974; 1984	Osvald Tooming
1981	Tõnis Lehtmets
2006; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2016; 2017; 2020	Hinge Kaljund
2009; 2018	Sulev Oll
1989	Olev Kool
2007	Valli Lemberg-Bogatkina
2008	Katrin Reimus
2011	Rein Sikk
2019; 2021	Eha Veem
2022	Marek Vahula

Tabelist nähtub, et Lääne-Virumaalt pärinevate autoritega on perioodil 1960–2022 toimunud täiskasvanutele kokku 22 kohtumist. Kohtumisest Tõnis Lehtmetsaga ei ole andmeid säilinud. Osvald Tooming kutsuti esinema lausa kolmel korral ning kohtumised temaga olid populaarsed, need toimusid klubis ning kahel korral külastas kohtumist päevikute andmetel 70 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv)

Kõige rohkem on lugejatega kohtunud Hinge Kaljund, kes oli Kunda raamatukogus raamatukoguhoidja 1986. aastal ning juhataja aastatel 1991–1994 (Raju ja Eiskop, 2012). Temaga kohtumised on alati menukad, aga kõige suurema tähelepanu ja vastukaja osaliseks sai Kaljundi esimene raamatututvustus 2006. aastal, mil autori esikromaan „Surreid janusse põlvini vees“ tekitas kohalike seas elevust, kuna romaani tegevuspaigaks on Kunda ning Kunda inimesed, kellest mitmedki on romaanis äratuntavad. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Lood, mis on seotud kohalike inimestega ning paikadega toovad kohale tavapärasest rohkem publikut.

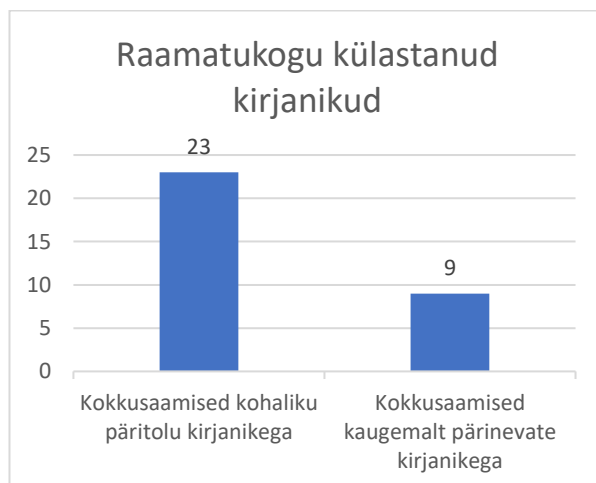
Väga põhjalikult oli ette valmistatud ja läbi viidud 2008. aastal toimunud raamatuesitlus. Oma raamatut „Kus tramm ei käi“ esitles Kunda kogukonna liige Katrin Reimus. Õhtut

aitasid läbi viia Marge Unt oma luuletustega ja muusikakooli õpilased kitarrimänguga. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Ei ole säilinud infot, kui palju oli sellel õhtul osavõtjaid. Kasemets (2023) ütles, et see õhtu oli „väga armas ja ilus“ ning inimesi oli sellel kohtumisel palju.

Sarnaselt oli kohalikul kogukonnal suur huvi 2022. aastal toimunud Marek Vahula artiklikogumiku „Toolse ja Lood“ esitluse vastu. Osalejaid oli kokku 18. Tegemist on Kunda inimestele südamelähedasest rannakülast rääkiva kogumikuga ja seega esitati autorile mitmeid küsimusi ning arutleti ühiselt piirkonna arengu üle. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Nende kohtumiste vastu, mis toimuvad kohalikest kogukonnast pärinevate kirjanikega, on huvi suur.

Märkimisväärne sündmus oli kohtumine kunstniku Valli Lemberg-Bogatkinaga, kelle suvekodu asus Karepal. Tema tutvustas Kunda raamatukogus 2007. aastal oma raamatut „Nii see oli“. Vahepalaks Bogatkina meenutustele esitas kohaliku kogukonna liige Elli Vallbaum oma luulet. Sarnaselt kaasati kogukonna liige 2011. aastal toimunud kohtumisele Rein Sikuga, mil õhtut juhtis kohalik ajakirjanik Ebe Pilt. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Mõlema kohtumise puhul andis kogukonnaliikme kaasamine lisandväärtuse toimunud kokkusaamisele.

Kõik kohtumised pole siiski olnud vaid kohalikkude päritolu kirjanikega. Läbi aegade on kutsutud Kundasse lugejatega kohtuma ka mujalt Eestist pärinevaid tuntud kirjanikke. Siiski on mujalt pärinevate kirjanike osakaal oluliselt väiksem (vt Joonis 1).

Joonis 1 Raamatukogu külasthanud kirjanikud 1960–1922. Allikas: Viru-Nigula valla arhiiv

Nõukogude okupatsiooni ajal käisid 1960. aastal lugejatega kohtumas Uno Laht ja Manivald Kesamaa. Päevikusse on märgitud ka kolmas esineja „kirjanik Toomingas“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Võib arvata, et siinkohal on tegemist siiski Osvald Toomingaga, kes oli raamatukogu külastanud ka varasemalt. Üritus toimus klubis ning kohale tuli 140 inimest. 1961. aastal tulid Kunda kirjandusõhtutele esinema Juhan Smuul ja Debora Vaarandi. Seekordne õhtu toimus koolimajas ja sellel osales 110 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ka Jõgeva Linnaraamatukogus toimus samal ajaperioodil kohtumine Juhan Smuuli ja Debora Vaarandiga (Remmelg, 2012: 67). Teine 1961. aastal Kundas toimunud kohtumine autoriga viidi läbi klubis. Kunda inimestega tulid kohtuma ja oma loomingust rääkima Aadu Hint ja Vladimir Beekman. Taaskord oli üritus populaarne ning kirjanikega tuli kohtuma 90 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv) Okupatsiooniperioodil toimusid kohtumised autoriga kas koolimajas või klubis, sest osavõtjate arv oli alati väga suur.

2008. aastal kutsuti Kunda raamatukogusse lugejatega kohtuma menukas kirjanik Erik Tohvri. Tohvri rääkis oma raamatutest, elust ja arenguteest kirjanikuna. Üritus toimus raamatukogupäevade raames ning autoriga tuli kohtuma 24 inimest. 2013. aasta raamatukogupäevade puhuks kutsuti külla muinaslugude kirjutaja Karin Hansson, kes põimis enda jutu lauluga. Üritusest osavõtjaid oli 10. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Kristina Ruder tutvustas oma raamatut „Mitte ainult sõnad“ Kunda inimestele 2022. aastal. Kohtumine läks korda, külastajaid oli oodatust rohkem: 24, tavapäraselt on külastajaid 10–15, ja kohale tuli elanikke ka mujalt Viru-Nigula vallast. (Viru-Nigula vrk 2022...). Kaasajal toimunud kohtumised kirjanikega ei ole võrreldes okupatsiooni perioodiga enam nii suure publikuga.

Tuginedes säilinud päevikutele, tegevusaruannetele (Viru-Nigula valla arhiiv) ja Viru-Nigula valla raamatukogu kodulehele (i. a.) on näha, et okupatsiooni ajal tuli kohtumisele kirjanikuga väga palju inimesi. Võrreldes kohalike ja mujalt pärinevate autorite kohtumisõhtute külastajanumbreid, saab öelda, et huvi kaugemalt tulnud autorite vastu oli oluliselt suurem. Pärast taasiseseisvumist toimunud kohtumiste külastajate arv on oluliselt väiksem võrreldes nõukogude perioodiga, aga ei ole näha olulisi erinevusi võrreldes külastajanumbreid autorite päritolu järgi. Külastajate arvu mõjutab see, kui arutlusele tuleb hetkel populaarne teos või autor.

3.1.4. Raamatuarutelud

Raamatukogus toimunud sündmuste seas on olulisel kohal raamatuarutelud. Raamatukogu päevikutele toetudes toimus Kunda raamatukogus kuni 1984. aastani 13 raamatuarutelu (Viru-Nigula valla arhiiv). Kasemetsa (2023) sõnul tegeles aruteludega raamatukogu juhataja Aino Mones, kes eelnevalt jagas oma tuttavatele vastavat kirjandust ja seejärel kutsus üritust läbi viima kooli eesti keele õpetaja või viis arutelu läbi ise. Kabalas jagati lugejatele sündmuse sujuvamaks läbiviimiseks mõned päevad enne arutelu raamatu kohta küsimused (Runovski, 2012: 25).

Esimesed andmed raamatuarutelu kohta pärinevad 1965. aastast, mil tehase kontoris 24 inimese osavõtul võeti arutluse alla Aleksandr Tšakovski „Kauge tähe valgus“ (Viru-Nigula valla arhiiv). Antud teos on armastusromaan, mis räägib nõukogu inimese „kangelastegudest“ ning nõukogude ühiskonnast pärast NLKP XX kongressi (Tšakovski, 1964). Järgmised andmed raamatuarutelust pärinevad 1970. aastast, mil arutluse alla tuli 1969. aastal ilmunud Veera Saare „Ukuaru“ (Viru-Nigula valla arhiiv). Sama aasta märtsis toimus ka Kabala raamatukogus „Ukuaru“ arutelu (Runovski, 2012: 25).

Tuginedes säilinud raamatukogupäevikutele saab öelda, et Kunda raamatukogus toimunud arutelud olid tavapäraselt eesti kirjanike uudiskirjandusteoste kohta (vt Tabel 2). Üheks erandiks lisaks eelpool välja toodud Aleksandr Tšakovski romaanile on 1974. aastal toimunud Nikolai Jevdokimovi teose „Ballaad linnatüdrukust Njurkast“ arutelu.

Tabel 2 Raamatuarutelud. Allikas: Viru-Nigula valla arhiiv

Aasta	Teos	Osalejaid
1965	„Kauge tähe valgus“, Aleksandr Tšakovski (1964)	24
1970	„Ukuaru“, Veera Saar (1969)	19
1971	„Keeluala“, Aimée Beekman (1971)	17
1972	„Hea sadam“, August Mälk (1942, III trükk 1971)	18
1972	„Primavera“, Lilli Promet (1971)	17
1974	„Ballaad linnatüdrukust Njurkast“, Nikolai Jevdokimov (1973)	17
1976	„Talvepuhkus“, Villem Gross (1975)	19

1976	„Vihmapiisad“, Paul Kuusberg (1976)	18
1980	„Laanepüü“, Mari Saat (1980)	16
1981	„Aprillipäev“, Veera Saar (1981)	14
1982	„Kaetud lauad“, Aino Pervik (1979)	32
1984	„Ja sada surma“, Vladimir Beekman (1978)	10
1989	„Rippsild“, Mats Traat (1980)	12

1983. aasta päevikus on info, et raamatuarutelud jäid sel aastal ära, toimusid teatrietenduste arutelud. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kahjuks ei ole toimunud arutelude kohta andmeid säilinud.

Üks raamatuarutelude vorm oli okupatsiooni ajal lugejate konverents. Toetudes raamatukogu päevikutele saab öelda, et Kunda raamatukogus toimus aastatel 1961–1965 kolm täiskasvanutele suunatud lugejate konverentsi (Viru-Nigula valla arhiiv). Võrdlusena saab välja tuua, et Kabala raamatukogus toimus üks konverents (Runovski, 2012: 8). Asjaolu, et konverentse ei toimunud palju, võib olla seotud ürituse üsna aeganõudva planeerimise ja organiseerimisega. Johani märgib, et konverentsi ettevalmistamine võtab vähemalt kaks kuud, mille jooksul tuleb jagada lugejatele infot toimumise kohta, soovitada vastavat kirjandust ja leida sõnavõtjad, konverentsi juhataja ning sobiv ruum. (Johani, 1964: 329) Eelpooltoodust nähtub, et Kunda raamatukogu korraldas okupatsiooni perioodil suuremaid üritusi kas klubis või koolimajas. Selline koostöö võimaldas lisaks programmi mitmekesistamiseks kasutada ürituse läbiviimiseks kooli või klubi saali, mis mahutas rohkem inimesi.

Vastavalt raamatukogu päevikutele toimus Kunda raamatukogu esimene lugejate konverents 1961. aastal raamatukogus. Päevikusse on märgitud konverentsi teemaks „1961. aasta töö aruanne“, osavõtjaid 14, korraldaja Eha Mäe. (Viru-Nigula valla arhiiv) Rohkem andmeid antud ürituse kohta pole. Eha Mäega vesteldes ilmnes, et arusaadavatel põhjustel ei mäletanud Mäe enam konverentsi korraldamise asjaolusid (Mäe, 2023). Lähtudes päevikusse märgitud ürituse nimest võib arvata, et sisuliselt oli tegemist pigem ettekandega raamatukogu tööst, mitte lugejate konverentsiga, mis peaks keskenduma teosele.

Järgmine lugejate konverents toimus 1962. aastal klubis. Arutlemisele oli võetud Villem Grossi „Müüa pooleliolev individuaalelumaja“. Konverentsi läbiviimise eest vastutas raamatukogu juhataja Aino Mones. (Viru-Nigula valla arhiiv) Samale teosele pühendatud konverents toimus 1970. aastal Rakvere Rajooni raamatukogus (100 aastat raamatukogu..., 2012). Teoses räägitakse elu-olust pärast teist maailmasõda ja see oli antud ajaperioodil menukas raamat (Sulepea Hiiemäe, 2017). Menuki teemadel läbiviidud üritusele oli kindlasti oluliselt kergem leida esinejaid ning ka publik oli ilmselt rohkem huvitatud osalema.

Rohkem informatsiooni on säilinud raamatukogu 1965. aastal toimunud konverentsi kohta. Siis toimus lugejate konverents koostöös klubi, kooli ja kinoga Aleksandr Tšakovski raamatu „Kauge tähe valgus“ teemadel. Kinosse telliti vastav film, ning tehti sinna ühiskülastus. Konverentsi juhatajaks oli määratud õpetaja Rünkla. Teadaolevalt oli üritusel üks esineja. Eesti keele õpetaja Vallaste tutvustas publikule kirjanikku ja tema loomingut. Vastavalt raamatukogu aastaaruandele tekkis vaidlus raamatu tegelaste suhtes. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kirjelduse kohaselt oli tegemist hästi läbimõeldud ja korraldatud sündmusega, kahjuks ei ole teada, kui palju oli sündmusest osavõtjaid.

3.1.5. Bibliograafiline ülevaade

Nõukogude okupatsiooni ajal oli üheks kirjanduse tutvustamise vormiks bibliograafiline ülevaade. Johani (1964: 319) toob välja, et see oli üks levinum suulise massitöö vorm ja nimetab bibliograafilist ülevaadet ka vestluseks raamatust. Vastavalt raamatukogu päevikutele saab öelda, et Kunda raamatukogus toimus aastatel 1958–1988 bibliograafilisi ülevaateid 281, neist 71 viidi läbi tsemenditehase raadiosõlmes. Kui vestluses Kasemetsaga soovisin teada, kas ülevaateid tehti tõepoolest nii palju ja nii erinevaid, hakkas Kasemets naerma „...nalja teed või? Paberile saab ju kõike kirja panna,...“ (Kasemets, 2023). Seega ei saa väita, et päevikus leiduvad andmed ülevaadete kohta vastavad täielikult tõele. Kui ülevaadete tegemise üldine number ei vasta tõele, siis Kasemetsa sõnul vastavad tõele andmed tehase raadiopunktis tehtud ülevaadete arvu kohta, mida tehti aastas keskmiselt 5. Kasemets (2023) ütles, et ülevaadete arvu suurendati päevikutes selleks, et „parem välja paista“. Tema sõnul raamatukogus käinud kontrollid ei vaevunud päevikutesse kirja pandud andmeid üle vaatama.

1960. aastatel olid raadiopunktis tehtud ülevaated pigem tehnilist kirjandust tutvustavad (ehitusaalane kirjandus, tehnikakirjandus, huvitavat raadioalasest kirjandusest). Ajastule kohaselt tutvustati palju ühiskondlik-poliitilist kirjandust (Eesti revolutsionäär, nendest, kes olid koos Leniniga, ühiskondlik-poliitiline kirjandus meie raamatukogus). 1970. aastatel vähenes mõnevõrra tehniliste ja poliitiliste teoste tutvustamine, kuigi räägiti ka „moraali“ teemadel (1973). Raadiopunktis tutvustati näiteks Villem Grossi loomingut (1972), Osvald Toominga loomingut (1974) ja Loomingu Raamatukogu sarja (1973). 1975. aastal tutvustati kuulajatele ka Eesti Raamatuühingut. (Viru-Nigula valla arhiiv) Raadiopunktis tehtud ülevaadete käigus ei tutvustatud päeviku kirjetele vastavalt kordagi uudiskirjandust.

1974. aasta Kunda raamatukogu aruandes on märge, et raadiopunktis läbiviidud ülevaadetel on mõju laenutustele, väidetavalt tullakse raamatukogusse küsima „seda raamatut, millest te raadios rääkisite“. Toetudes eelpool välja toodud andmetele on näha, et sel perioodil läbiviidud ülevaadetega tutvustati muuhulgas eesti kaasaja kirjanikke ja Loomingu Raamatukogu, võib oletada, et see väide võib tõele vastata. Viimased andmed raadiopunktis läbiviidud bibliograafilistest ülevaadetest pärinevad 1980. aasta päevikust, mil raadio kaudu tehti kolm ülevaadet: „Jaan Kross 60“, „Lugeja meelespea“ ja „Mihhail Solohhov 75“ (Viru-Nigula valla arhiiv). Poliitilist ega tehnilist kirjandust ei tutvustatud.

Tavapärast viidi bibliograafilisi ülevaateid läbi kas raamatukogus või teistes asutustes. Aastatel 1967–1981 tehti Kunda raamatukogu poolt regulaarselt kirjanduse tutvustamisi tsemenditehase erinevates tsehhides ja Ehitusvalituse rändkogus (Viru-Nigula arhiiv). Kasemetsa (2023) väitel on andmed teistes asutustes läbi viidud ürituste kohta tõesed. Nõukogude okupatsiooni perioodil oli tavapärane, et raamatukoguhoidjad pidid käima töökohtadel inimeste teadlikkust tõstmas, lugedes ette artikleid ja tutvustades kirjandust (Veskimägi, 2000: 442–443). Kui raadiopunktides uudiskirjandust ei tutvustatud, siis kõik Kunda tehase tsehhides tehtud ülevaated olid päevikute andmetel uudiskirjanduse teemadel. Kasemets, kes need ülevaated läbi viis, ütles vestluses, et ta käis tsehhides raamatuid laenutamas, võttis kaasa uuemad raamatud, näitas neid inimestele ning seejärel pani päevikusse kirja ka bibliograafilise ülevaate (Kasemets, 2023). Seega toimusid rändkogudes laenutamise käigus uudiskirjanduse tutvustused, kui põhjalikud need olid, Kasemets täpselt ei mäletanud, kuid arvas, et pigem rääkis uuematest ja parematest raamatutest „mõne sõnaga“ (Kasemets, 2023). Sellisel kujul kirjanduse tutvustamine toimub ka tänapäeval tavapärase töö kõrval.

Lisaks tehases läbiviidud ülevaadetele koostati tutvustusi teiste asutuste ürituste raames. Perioodil 1976–1982 tehti vastavalt raamatukogu päevikutele regulaarselt bibliograafilisi ülevaateid Kunda poliitringis. Andmete kohaselt oli enamalt jaolt tegu ideoloogiliste teoste ja teemade tutvustamisega nagu näiteks „Kommunistliku kasvatuse eesmärgid“, „Kongresside vahelised aastad“, „NSVL – rahuriik“, „USA presidentide“. Päevikutes sisalduvatele andmetele toetudes toimus kõige „edukam“ bibliograafiline ülevaade poliitringis 1977. aastal, mil räägiti ateismi ajaloost. Ülevaatega tutvustati kaheksale kohaletulnule 12 raamatut, millest väidetavalt 8 laenutati ka kohapeal välja. Lisaks ideoloogilisele kirjandusele tutvustati poliitringile 1976. aastal ka ilukirjandust: „Friedebert Tuglase elu ja loomingut“, „Mihkel Aitsam 100“, „Ääremärkusi Ranneti elust ja loomingust“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ei ole teada, kas neid ülevaateid ka tegelikkuses läbi viidi.

1988. aastal hakati ülevaateid tegema klubis toimuvate mälumängude ja pensionäride klubi raames. Vastavalt säilinud aruandele suurenes seetõttu ka osalejate arv. (Viru-Nigula arhiiv) Siinkohal jääb selgusetuks, kas peeti silmas ülevaadetel osalejate arvu või üritustest osavõtvate inimeste arvu üldiselt. Mälumänguritele tutvustati uut ühiskondlik-poliitilist kirjandust, psühholoogilist kirjandust, uudiskirjandust ja noori autoreid. Pensionäride klubile tutvustas raamatukogu juhataja Lehte Hainsalu luulet ja proosat ning üks ülevaade oli pealkirjastatud „Olgem terved!“. Neljal korral tehti bibliograafiline ülevaade lastevanemate koosolekul koolis (1973–1976). Koosolekutel tutvustati laste kasvatust ja perekonda käsitlevat kirjandust. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ei ole andmeid selle kohta, et bibliograafilisi ülevaateid oleks tehtud raamatukogu korraldatud kirjandusõhtutel või muudel suurematel üritustel.

Pärast taasiseseisvumisega on esimesed andmed täiskasvanutele kirjanduse tutvustamise kohta 1996. aastast, mil raamatukogu juures alustas tööd käsitööring, mis käis koos 1–4 korda kuus kuni 2002. aastani. 2001. aasta aruandes on kirjas, et käsitööringile tutvustati uut käsitööalast kirjandust. (Viru-Nigula valla arhiiv) Käsitööring käib taas raamatukogus koos alates 2022. aastast (Viru-Nigula vrk 2022...). Otsest kirjanduse tutvustamist neile küll ei toimu, aga kohaletulnutele näidatakse alati uuemaid käsitööajakirju ning -raamatuid.

Kirjanduse tutvustamist viiakse kaasajal reeglina läbi mõne teise ürituse raames. Näiteks 2005. aastal toimunud ettelugemispäeval tutvustati Mait Metsanurga raamatut „Mälestused“. Alates 2013. aastast tehakse täiskasvanud õppija nädala raames Kunda

lasteaed Kellukese õpetajatele ülevaade aasta jooksul ilmunud pedagoogilisest kirjandusest ja raamatutest väikelastele. Samast aastast sai alguse tänaseni kestev traditsioon külastada regulaarselt Kunda hooldekodu, kus lisaks laenutamisele tehakse hooldekodu elanikele uuema eesti kirjanduse tutvustusi ja ettelugemist. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Ka 2023. aastal käivitatud Lugemise Lugude teeklubi raames tehakse raamatututvustusi. Raamatukoguhoidja tutvustab uudiskirjandust ja enimloetud raamatuid ning kohaletulnud annavad ülevaate enda loetud teostest. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht)

Raamatute tutvustamise suulisele vormile on kaasajal lisandunud kirjalik raamatututvustus. Viru-Nigula valla raamatukogu kodulehel jagati 2021. aastani lugemissoovitusi raamatukoguhoidjalt. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht) Raamatukogu Facebooki leheküljel tutvustatakse pigem lasteraamatuid, mida lasteürituste käigus on ette loetud (Viru-Nigula valla raamatukogu, 2023). Seega on aja jooksul oluliselt muutunud raamatututvustuse tegemise sagedus ja vorm.

Nõukogude okupatsiooni ajal toimus üritusi oluliselt rohkem kui pärast taasiseseisvumist. Olenemata ajastust või just selle tõttu oli suur osa sündmustest Eesti autoritele ja kultuurile pühendatud. Okupatsiooni perioodil toimusid üritused oluliselt suuremale rahvahulgale ning neid tehti koostöös kooli ja klubiga. Koostöö ei seisnenud vaid teise asutuse ruumi kasutamises, vaid seeläbi pakuti inimestele õhtu raames ka muusikalisi vahepealasi ja teemaga haakuvaid hariduslikke ettekandeid.

Kaasajal toimuvad kirjandusõhtud raamatukogus ja koostööd teiste asutustega nii tihedalt ei tehta. Sarnaselt nõukogude perioodile põimitakse aeg-ajalt kirjandusõhtud luulega või luuleõhtud muusikaga. Kohtumise korraldamisesse on kaasatud kohalikku kogukonda, luues sellega lisandväärtust.

Bibliograafiline ülevaade oli nõukogude ajal sisuliselt raamatututvustus. Ei ole teada kui palju ning kui paljudele neid realselt läbi viidi. Pärast taasiseseisvumist enam raamatututvustusi samas vormis ei tehta. Raamatute tutvustamine toimub mõne teise ürituse raames ja tavapäraselt tehakse ülevaade uudiskirjandusest. Raamatuid tutvustatakse lugejatele oluliselt vähem ning teiste ürituste raames, lisandunud on raamatututvustus sotsiaalmeediakanalis ja kodulehel.

3.2. Lasteüritused

Töö lastega on raamatukogus olulisel kohal ja lastele viiakse läbi palju üritusi. Kahjuks puuduvad andmed lastetöö kohta raamatukogus Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi ja avaliku raamatukogu aegadest. Lasteüritustesse on tihti põimitud mitmeid erinevaid tegevusi ning neid korraldades lähtutakse laste vanusest. Lastele on toimunud ettelugemisi, erinevaid kirjandusüritusi, kohtumisi kirjanikega, raamatukogutunde ja ka temaatilisi üritusi.

3.2.1. Ettelugemine

Kõige esimesed andmed Kunda raamatukogus toimunud lasteürituste kohta pärinevad 1953. aasta ajalehest Punane Täht, kus mainitakse, et raamatukogu juhataja Aino Eliise Takjas viib pühapäeviti läbi raamatute ettelugemisi lastele (Kaljas, 1953). Ettelugemine on lastetöös üks enamlevinuid tegevusi. Ettelugemisi viiakse tihti läbi mõne teise ürituse raames põimituna muude tegevustega, aga tehakse ka üritusi, mille sisuks ongi mõne jutu lugemine. Ettelugemist tehakse tavapäraselt raamatukogus, lasteaias või koolis algklassilastele.

Kunda raamatukogus loeti lastele ette põhiliselt eesti keeles. Siiski toimus päevikutes (Viru-Nigula valla arhiiv) sisalduva informatsiooni järgi aastatel 1963–1967 ka vene keeles ettelugemisi. Raamatukogu juhataja Mae Tammin käis korduvalt Kunda venekeelses lasteaias ette lugemas. Ettelugemised toimusid vene keeles ja lastele loeti muinasjutte. Näiteks 1964. aastal valiti vene lastele ette lugemiseks Hans Christian Anderseni „Printsess herneteral“ ning vesteldi seejärel lastega muinasjutust. (Viru-Nigula valla arhiiv) Hilisemal perioodil pole teadaolevalt venekeelseid üritusi lastele Kunda raamatukogus läbi viidud.

Ettelugemisel lähtutakse eelkõige lapse vanusest. Lasteaiastele ja algklassilastele loeti ette pigem muinasjutte ja seda nii okupatsiooni ajal kui ka pärast taasiseseisvumist. Näiteks 1974. aastal läks lasteaias ettelugemisele vendade Grimmide „Okasroosike“ ja „Vaim pudelis“. Erinevaid Grimmide muinasjutte loeti päeviku andmetel korduvalt ette pea iga-aastaselt. Populaarsed muinasjuttude autorid ettelugemiseks olid ka Carl Robert Jakobson, Astrid Lindgren ja Sergei Mihhalkov. Eesti kirjanikest loeti vastavalt

päevikutele enim ette Ellen Niitu ja Heljo Mändi. (Viru-Nigula valla arhiiv) Samad autorid olid populaarsed erinevate lasteürituste läbiviimisel ka Jõgeva Linnaraamatukogus (Remmelg, 2012: 67–71). Ka 2020. aastal käis raamatukoguhoidja Kunda lasteaias Kelluke lastele rahvajutte ette lugemas. August Jakobsoni raamatust „Puujalaga katk“ luges raamatukoguhoidja ette lugusid kahel korral kõikidele lasteaiarühmadele (Viru-Nigula vrk 2020...). Muinasjuttude lugemine on ajatu ja oluline töös lastega.

Suurem ettelugemisele pühendatud üritus toimus Kundas 2007. aastal. Raamatukogus tähistati Astrid Lindgreni 100. sünniaastapäeva ja sel puhul toimusid novembri jooksul igapäevaselt ettelugemised autori raamatutest (Kunda Linnaraamatukogu kroonika). Astrid Lindgrenile pühendatud ettelugemist tehti näiteks ka Tapa Linnaraamatukogus, kus 2018. aastal loeti neljal järjestikusel päeval lastele ette peatükke Astrid Lindgreni raamatutest. Laste osavõtt üritustest oli pigem leige ja kuulamas käis erinevatel päevadel kokku 2–3 last (Tapa Linnaraamatukogu 2018...). Kahjuks ei ole teada, kui palju lapsi osales Kunda raamatukogu ettelugemisüritusel.

Alates 2005. aastast toimub Kunda raamatukogus traditsiooniline jututuba. Jututuba toimub korra kuus ja seda korraldatakse lasteaiastele või kodustele lastele. Ürituse sisuks on vastavalt lasteaiapäevale või tähtpäevale valitud loo ette lugemine. Loetu kinnistatakse ühise meisterdamisega. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Lisaks sellele, et lasteaiarühmad käivad jututoas, käib ka raamatukoguhoidja regulaarselt ise rühmades külas. Sel juhul ei toimu meisterdamist, loetakse ette, vesteldakse lastega loetust ning vahel ka mängitakse üheskoos. Sellega seoses algatati 2011. aastal uus, samuti tänase päevani kestev traditsioon. Jõulueelsel perioodil täidab raamatukoguhoidja vana reisikohvri raamatutega, mis on erikujulised, interaktiivsed või lihtsalt erilise välimusega. Selle kohvriga käib raamatukoguhoidja rühmades ette lugemas ja raamatuid näitamas. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Tihe koostöö lasteaiaga võimaldab luua traditsioone, mis kestavad aastaid.

Kui jututuba on suunatud eelkooliealistele lastele, siis raamatukoguring, mis alustas Kunda raamatukogus 2022. aastal, on mõeldud veidi vanemale vanusegrupile. Raamatukoguringi eesmärgiks on tuua raamatukogu, raamatud ja lugemine 1.–4. klassi lastele lähemale, luues selleks soodsad tingimused ning mõnusa õhkkonna. Raamatukoguringis toimub regulaarselt ettelugemine nii lastele kui ka laste enda poolt. Raamatust loetut kinnistab vestlusring, temaatiline meisterdamine ja/või mängimine

(Viru-Nigula vrk 2022...). Sarnaselt on märkmeid 1965. aasta aruandes Kundas tegutsenud kirjandusringi kohta ning 1981. aastal on päevikutes juttu laste raamatuhingust (Viru-Nigula valla arhiiv). Küll aga ei ole nende ringide eesmärgi ja tegevuse kohta säilinud informatsiooni.

2020. aastal koroonakriisi perioodil aitasid Kunda raamatukoguhoidjad lastel stressiga toime tulla lugedes kuu aja jooksul soovijatele telefonitsi ette raamatuid. Ettelugemiseks valmistas raamatukoguhoidja end ette, valides selleks mõned lühilugudega raamatud. Veebikanalites välja kuulutatud kellaajal helistasid lapsed raamatukogusse ja valisid vestluse teel loo, mida nad soovisid kuulata. Juhtus ka nii, et laps soovis raamatukoguhoidjale ise lugeda, kas siis koduõppeks antud lugemiku pala või lihtsalt toredat naljajuttu. Lisaks mängiti sõnamänge ja räägiti üksteisele anekdoote. Kokku loeti lastele sel viisil kuu aja jooksul ette 16 korral. (Viru-Nigula vrk 2020...)

2021. aasta kevadel pakuti lastele ettelugemist veebi vahendusel, kuid see tegevus ei osutunud laste seas eriti menukaks ning pärast mõnenädalast katsetamist sellest loobuti (Viru-Nigula vrk 2021...). Sarnaseid ettelugemisüritusi korraldati koroonakriisi ajal teisteski raamatukogudes. Üks esimesi oli Tallinna Keskraamatukogu ning nemad pakuvad seda teenust tänase päevani (Tallinna Keskraamatukogu koduleht, i. a.). Lääne-Virumaal pakuti telefoni teel ettelugemist vaid Viru-Nigula valla raamatukogudes ja ainult 2020. aastal puhkenud koroonakriisi ajal.

Raamatukogud ärgitavad lapsi ka ise lugema. Selleks alustati 2008. aastal Kunda raamatukogus Pärlimänguga, mis kestis kuni 2020. aastani. Pärlimäng oli suvine raamatute lugemise võistlus, mille raames said raamatu laenutanud ja tagastanud lapsed koguda pärleid. Kõige enam raamatuid lugenud lapsi autasustati suve lõppedes. Pärlimäng tõstis kõikide toimumisaastate jooksul oluliselt laste lugemust. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Võistlusmoment ning autasud motiveerivad lapsi rohkem lugema.

Sarnane sündmus korraldati arvutihuvilistele lastele 2013. aasta suvel, mil raamatukogus kuulutati välja „Suur raamaturalli“. Sel korral oli tegemist loosimänguga. Loosimised toimusid iganädalaselt ja iga loetud raamat, aga ka näiteks koomiks või ajakiri, andis lugejale juurde ühe loosi. Võitjatele loositi välja lisatund arvutikasutamist. Sellise üritusega motiveeriti lapsi taasavastama raamatukogus olevat kirjandust ning lapsed võtsid sellest meelsasti osa, kuna arvutitesse oli alati järjekord ja tasuta tund mängimiseks

möödus ruttu. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Selle üritusega motiveeriti lugema ka poisse, kes Pärlimängust huvitatud ei olnud. Seega ei ole kõik lugemist propageerivad üritused olnud alati sellised, kus raamatukoguhoidja loeb ette. Kaasajal on korraldatud ka selliseid tegevusi, mille raames suunatakse last ise lugema.

Ettelugemise traditsioon on jätkunud ja seda tehakse lastele tihti ja erinevate ürituste raames. Tulenevalt sellest, et tavaliselt tehakse ettelugemisüritus lasteaiastele, valitakse lugemiseks pigem muinasjutt.

3.2.2. Kirjandusüritused lastele

Nagu täiskasvanutele, nii korraldati ka lastele kirjandusõhtuid. Kirjandusõhtud olid suunatud kooliealistele lastele ning neid korraldati nii koolis kui raamatukogus. Esimene kirjandusõhtu lastele toimus Kunda raamatukogus 1964. aastal, mil tähistati koolis 200 aastat William Shakespeare sündmist. Õhtust võttis osa 24 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv) Rohkem andmeid selle õhtu kohta säilinud ei ole, kuid tuginedes osavõtjate arvule, tehti üritus ilmselt ühele klassile.

Sarnaselt on toimunud ka järgnevatel aastatel vaid ühele või kahele klassile toimunud kirjandusõhtuid. Näiteks 1973. aastal korraldati kirjandusõhtu, mis oli pühendatud Sergei Mihhalkovile, üritusel oli osalejaid 36 ja klassiks oli märgitud 2. b. 1981. aastal toimus kirjandusõhtuid lausa kolm: „Betti Alver 75“ (9. klassile, 25 osalejat), „Heljo Mänd ja tema teosed“ (2. klassid, 55 osalejat) ja veidi rohkematele osalejatele suunatud Jaan Rannapi 50. sünnipäevale pühendatud kirjandusõhtu (4.–6. klass, osalejate arv teadmata). Toimunud kirjandusürituste kava koostati ilmselt tuginedes kooliprogrammile ja lähtudes osavõtjate vanusest.

Lisaks sellele, et kirjandusõhtuid viidi läbi klassidele, toimusid need ka raamatuühingule. Perioodil 1980–1982 viidi raamatusõprade ühingule või raamatuühingule läbi kolm kirjandusõhtut. Üks õhtu (1980) oli pühendatud Holger Pukile. Kirjandusõhtu raames tutvustati Puki teoseid ning viidi läbi viktoriin. 1982. aastal toimus ühingule kaks kirjandusõhtut. Mais toimunud kirjandusõhtu oli pühendatud kohalikku päritolu kirjanikule Jüri Parijõeale ning oktoobris külastasid Kunda raamatusõprade ühingut Kadrina raamatusõprade ühingu liikmed. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kundas oli raamatu(sõprade)ühing suunatud lastele, sellele korraldatud sündmused kajastasid

lasteraamatukogu päevikus. Mis aastatel ning millistel alustel ühing tegutses jääb selgusetuks, kuna informatsioon on hajus ja puudulik.

Pärast taasiseseisvumist on toimunud lastele kaks kirjandusõhtut. 1993. aastal, kui koliti uude majja, korraldati lastele Marie Underi õhtu. Loeti ette Underi luulet ja räägiti tema elust. Osalejaid oli 5. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kabala raamatukogus korraldati Marie Underile pühendatud kirjandusõhtu lastele 1983. aastal (Runovski, 2012: 23). Kunda raamatukogus korraldati veel 1993. aastal lastele kirjandusõhtu jõuluõhtu raames ning see oli pühendatud Lydia Koidula elule ja loomingule. Lapsed kaasati õhtu läbiviimisesse ning nad õppisid koos raamatukoguhoidjaga selgeks näidendi „Säärane mulk“, millega esineti vanuritele Jõululuule kohvikus. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sarnaselt tehti lastega koostöös näidendeid ka Kabala raamatukogus 1985. ja 1986. aastal (Runovski, 2012: 30). Pärast taasiseseisvumist toimunud kirjandusõhtud ei toimunud enam koostöös kooliga ja üritus viidi läbi raamatukogus. Osalejate taust ja arv ei ole teada.

Lisaks laste kirjandusõhtutele oli Kunda raamatukogul pikaajaline traditsioon viia läbi lastehommikuid. Toetudes säilinud päevikutele saab öelda, et lastehommikuid viidi läbi aastatel 1958–1988. 1974. aastat muudeti ürituse nimeks „kirjandushommik“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Puuduvad täpsemad andmed selle kohta, millises vormis neid hommikuid läbi viidi. 1958. aasta raamatukogu aruandes on märge, et „keskkooli õpilane M. Tammin aitab läbi viia lastehommikuid“ (Viru-Nigula valla arhiiv). On teada, et aastatel 1956–1969 oli Kunda raamatukogu juhataja Salme Tammin (Raju ja Eiskop, 2012). Vestluses endise raamatukoguhoidja Imbi Kasemetsaga (2023) ilmnes, et tegemist oli Salme Tammini tütre Margega (hiljem Unt), kes on raamatukogude ürituste läbiviimisele aidanud kaasa ka täiskasvanuna, lugedes oma luulet. Sarnaselt kaasas raamatukoguhoidja oma tütre 2012. aastal läbi viima Pärlimängu lõpupidu (Kunda Linnaraamatukogu kroonika).

Lastehommikud olid tavapäraselt pühendatud kirjanikule. Seejuures oli Sergei Mihhalkovile ja Arkadi Gaidarile pühendatud kolm lastehommikut. 1965. aastal viidi Mihhalkovile pühendatud üritused läbi nii lastepäevakodus kui koolis. 1966. aastal toimus lastehommik „Armastatud lastekirjanik Mihhalkov“ koolis. Arkadi Gaidarile pühendatud lastehommikud viidi läbi tema sünniaastapäeva puhul aastatel 1963, 1974 ja 1979. Samuil Maršaki sünniaastapäevale pühendatud lastehommikust (1967) võttis osa 33 last. Väliskirjandusest pühendati hommik Jack Londoni 100. sünniaastapäevale (1976) ning tähistati ka Astrid Lindgreni 70. ja 75. sünnipäeva (aastatel 1977 ja 1981). (Viru-

Nigula valla arhiiv) Nõukogude Liidu autoritele pühendatud lastehommikuid oli okupatsiooni perioodil palju.

Enamus Kunda raamatukogu lastehommikuid olid siiski pühendatud eesti autoritele ja nende loomingule. Vastavalt tabelile (vt Tabel 3) on näha, et 70-ndate aastate lõpus väheneb nõukogude kirjanike mõju ning järjest enam pühendatakse sündmus eesti kirjanikule. Võrdlusena saab välja tuua, et Kabala raamatukogus lastele toimunud kirjandusüritustest oli suurem osakaal poliitiliselt meelestatud üritustel. Aastatel 1969–1987 Kabalas toimunud 12 lastele korraldatud kirjandusõhtust vaid 3 olid eesti kirjanikele pühendatud (Runovski, 2012: 19)

Tabel 3 Lastehommiku teemade jaotus kirjaniku järgi. Allikas: Viru-Nigula valla arhiiv

Aasta	Eesti kirjanik	Väliskirjanik
1963		Arkadi Gaidar
1965		Sergei Mihhalkov
1965		Sergei Mihhalkov
1966		Sergei Mihhalkov
1967		Samuil Maršak
1974		Arkadi Gaidar
1976		Jack London
1976	Manivald Kesamaa	
1977	Oskar Luts	
1977		Astrid Lindgren
1978		Nikolai Nossov
1978	Anton Hansen Tammsaare	
1978	Eno Raud	
1979		Arkadi Gaidar
1981		Astrid Lindgren
1981	Heljo Mänd	

1988	Eno Raud	
------	----------	--

Kirjanikele pühendatud lastehommikute raames tutvustati kirjanikku, tema loomingut ja viidi läbi viktoriine. Veidi teistmoodi oli 1988. aastal korraldatud Eno Rauale pühendatud hommik, mil lastele tehti pabernukkudega etendus, mis põhines Raua raamatul „Nii või naa“. 1983. aastal viidi lastehommiku raames lapsed Rakveresse kirjanikega kohtuma. Kahjuks puudub info, milliste kirjanikega kohtumine toimus. (Viru-Nigula valla raamatukogu arhiiv) Tuginedes eeltoodule saab öelda, et lastehommiku ülesehitus oli sarnane kirjandusõhtutega, aga lastehommikud olid mõeldud nooremale vanuseklassile.

Pärast taasiseseisvumist on kirjandushommikuid läbi viidud Põhjamaade kirjandusnädala raames alates 2016. aastast. Raamatukogus seatakse sisse hubane lugemispesa ja süüdatakse küünlad. Külla kutsutakse lasteaiarühm ning loetakse neile ette vastavalt aasta teemale valitud katkend või lugu. Lisaks ettelugemisele räägitakse lastega põhjamaadest ja tutvustatakse raamatut ning veidi ka kirjanikku, kelle teost ette loetakse. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Kirjandushommikuid on kaasajal korraldatud ka 2020. aastal Haljala vallaraamatukogu harukogus Võsuperes, kus toimus sügishommik Ilmar Tomuski „Vapra siiliga“, või siis Kadrinas, kus 2018. aastal korraldati Kadrina Keskkooli esimestele klassidele hommik raamatukogus, mille raames tutvustati uusi raamatuid ja põnevat filmi (Haljala vrk 2020... ja Kadrina rk 2018...). Nagu nõukogude okupatsiooni perioodil, nii toimuvad kirjandushommikud ka kaasajal koostöös lasteaia või kooliga.

Muuhulgas toimusid ka raamatukogule ja lugemisele pühendatud hommikud. 1963. aastal oli teemaks „Kuidas lugeda raamatut“ ning 1983. aastal oli hommik pealkirjastatud „Noored ja raamatukogu“. 1965. aastal tehti koolis lastehommik 6. klassidele ja pealkirjaks toimunud üritusele oli pandud „Raamat on pioneeri sõber“. 1964. aastal oli lasteraamatukogu päevikusse märgitud lastehommik ja pealkirjastatud see järgmiselt: „Temaatiline õhtu lugemiskultuuri kasvatamisest“. Osalejaid oli sellel temaatilisel lastehommikul kokku 35. (Viru-Nigula valla arhiiv) Täna sel päeval võib paralleelsele tõmmata raamatukogutunniga, kus lastele räägitakse samadel teemadel.

Ajastule kohaselt viidi 1970. aastatel kaks kirjandushommikut läbi ideoloogilistel teemadel. Nimelt mälestati Nõukogude Liidu luurajat Leen Kullmanni (1978) ja tähistati suurelt, ilmselt koostöös kooliga, pioneeriorganisatsiooni 50. aasta juubelit (1972). Lisaks on päevikutes kaks sissekannet (aastatel 1965 ja 1966), mille pealkirjaks on „Neli sõpra“.

1966. aasta üritus viidi suurejooneliselt läbi Kunda kinos ja osavõtjaid oli palju (82). Kahjuks ei õnnestunud välja selgitada, mis selle ürituse nime taga oli ning millega seoses selline sündmus korraldati.

Lisaks kirjandusõhtutele ja lastehommikutele oli Kunda raamatukogus pikaajaline traditsioon korraldada muinasjutuõhtuid. Neid korraldati aastatel 1963–2000 (Viru-Nigula valla arhiiv). Näiteks Jõgeva Linnaraamatukogus toimusid muinasjutuhommikud regulaarselt (Remmelg, 2012: 65). Kui laste kirjandusõhtud või lastehommikud võisid olla ka ideoloogilise suunaga, siis muinasjutuõhtud olid pühendatud täielikult muinasjuttudele. Muinasjutuõhtud olid nõukogude okupatsiooni ajal suure osavõtjate arvuga. Osalejaid oli erinevatel õhtutel 45–170. Muinasjutuõhtud viidi läbi kas koolis või klubis. Kasemets (2023) ütles, et antud üritused toimusid pärast koolitunde, aga enne tööpäeva lõppu. Selle sündmuse sihtgrupiks olid koolieelikud ja algklassilapsed. Mõned üksikud muinasjutuõhtud toimusid ka raamatukogus, nende ürituste juurde ei ole märgitud osavõtjate arvu.

Teadaolevalt esimene muinasjutuõhtu viidi Kunda raamatukogu poolt 1963. aastal läbi koolis ning teemaks oli vendade Grimmide muinaslood. Autoritele on pühendatud muinasjutuõhtuid edaspidigi. Näiteks 1975. aastal viidi koostöös kooli raamatukoguga läbi muinasjutuõhtu, mis oli pühendatud Hans Christian Andersenile. Nende ürituste raames jutustas raamatukoguhoidja lastele muinasjutte. (Viru-Nigula valla arhiiv) Pärast taasiseseisvumist on viidud läbi Samuil Maršaki muinasjutule pühendatud õhtu „12 kuud“ ja 2000. aastal 2. klassile toimunud Shirley Barberi „Jänes Marta raamatute“ teemadel (Viru-Nigula valla arhiiv). Antud autorid on väga armastatud muinasjutuvestjad ning pakuvad rohkesti võimalusi jutustada ja ette lugeda kuulajatele häid muinasjutte.

1967. aastal toimus klubis muinasjutuõhtu „Kass Kiidusk“ koolieelikutele. Õhtu raames riietas raamatukoguhoidja end kassiks, kellele meeldis kiidelda. Kass luges lastele ette muinasjutte. Õhtu oli meeleolukas ja sellel osales 72 last. Samuti oli veidi teistmoodi korraldatud 1965. aastal toimunud muinasjutuõhtu. See toimus Kunda kinos, päevikusse on märgitud, et õhtu raames vaadatakse ja jutustatakse muinasjutte. Osalejaid oli 55. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kahjuks ei ole säilinud andmeid selle kohta, milliseid muinasjutte vaadati ja jutustati. Kasemets (2023) rääkis, et kinosse telliti Jõhvi filmibaasist tavaliselt sobiv film, mida siis ürituse raames vaadati. Ühisele filmi vaatamisele eelnes kino fuajees sündmuse suuline osa, kus esineti teemakohaste

ettekannetega. Kinokülastus oli üritusel osalejatele tasuta. Võib arvata, et ka kinos toimunud muinasjutuõhtu toimus samadel alustel.

Teemaga seotud muinasjutuõhtuid on teadaolevalt olnud üks. 1981. aastal jutustati raamatukogus vennasrahvaste muinasjutte. Ühele loole pühendatud muinasjutuõhtuid on olnud mitmeid. Tavaliselt kombineeriti sel juhul muinasjutuõhtu nukuetendusega. Selline vorm on olnud Kunda raamatukogus kõige levinum muinasjutuõhtu läbiviimiseks. Käpiknukkudega muinasjutuõhtud toimusid alates 1966. aastast. Kahjuks on päevikutesse märgitud vaid „muinasjutuõhtu käpiknukkudega“. Täpsemad andmed pärinevad 1979. aastast, mil lastele etendati Uno Leiese nukunäidendit „Tipp ja Täpp“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sel viisil nautis laps muinasjutu kuulamist kindlasti oluliselt rohkem ning üritus oli tema jaoks meeldejäävam.

Ka kaasajal on korduvalt läbi viidud muinasjututeemalisi nukuetendusi. 2007. aastal tähistati Astrid Lindgreni 100. sünnipäeva nukunäidendiga „Pipi ja ta sõbrad“. 2008. aastal korraldati lausa kaks nukunäidendit. Ühe näidendi esitasid raamatukoguhoidjad lastele jututoas Edgar Valteri „Kassike ja Kakuke“ põhjal. Lasteaialastele esineti omaloomingulise jõulunäidendiga, kus õde ja vend Kati ja Mati käisid jõuluvana otsimas. Nukkudeks olid nii pärisnukud kui ka etenduseks valmistatud pabernukud. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Sarnaselt jutustatakse ja mängitakse väikelastele nukuetendusi Lääne-Virumaa Keskraamatukogus, kus toimub 1991. aastast jututare kodustele väikelastele. (Lääne-Virumaa Krk 2018...) Nukuetendusi on eelkõige läbi viidud just väikelastele, et teha üritus nende jaoks kaasahaaravamaks.

2006. aastal said lapsed ka ise kaasa lüüa näidendi valmimisse. Koolivaheajal toimunud ürituse raames valmistasid lapsed muinasjutu tarbeks raamatukoguhoidjate juhendamisel omale paberist näpunukud. Kui nukud valmis, õpiti koos selgeks lood raamatust „Nutikas pörsake“ ning esitati neid üksteisele ja raamatukoguhoidjatele. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Selle ürituse läbiviimisel kaasati lapsi andes neile olulise rolli ürituse läbiviimisel. Üheskoos valmistati nukud ning mõeldi valmis, lavastati ning esitati etendus.

1963. aastal toimus Kundas lastele korraldatud kirjanduskarneval. Ei ole säilinud andmeid selle kohta kuidas see üritus toimus. On vaid teada, et see toimus klubis, ning sellel oli 140 osalejat. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kui Kundas on teadaolevalt toimunud vaid üks kirjanduslik karneval, oli Kabala raamatukogus ajavahemikus 1960–1982 viis

karnevali. Karnevalide teemad olid tavaliselt kirjanduslikud, vaid ühel korral oli tegemist NSV Liidu liiduvabariikide karnevaliga. Karnevalil osalejad riietusid teemale kohaselt ja maskeerusid erinevateks tegelasteks. (Runovski, 2012: 28) Võib arvata, et Kunda raamatukogu poolt korraldatud karneval toimus samadel alustel.

3.2.3. Kohtumised kirjanikuga

Lastele viidi läbi ka kohtumisi kirjanikega. Kõige rohkem oli osalejaid 1974. aastal toimunud kohtumisõhtul Robert Vaidloga (117). See oli ühtlasi teadaolevalt ka esimene Kunda lastele korraldatud kohtumine kirjanikuga. Okupatsiooni ajal korraldati veel kohtumised 1980. aastal Dagmar Normetiga, 1977. aastal Eno Rauaga ja 1981. aastal Tõnis Lehtmetsaga. (Viru-Nigula valla arhiiv) Lehtmets on kohalikku päritolu kirjanik, kellega Kunda raamatukogu viis läbi samal aastal kohtumise ka täiskasvanutega. Pärast kohtumist Lehtmetsaga ei korraldatud lastele üsna pikka aega kohtumisi kirjanikuga.

2007. aastal toimus lasteaia 5–6 aastastele lastele kohtumine Katrin Reimusega. Katrin Reimus käis 2008. aastal ka täiskasvanutega kohtumas. Lastele tutvustas Reimus oma lasteraamatut „Mardi päris oma auto“ ning rääkis sellest, kuidas sünnib raamat. Järgmisel korral tutvustas Reimus oma raamatut lastele 2009. aastal. Siis tulid kirjanikuga kohtuma Kunda Ühisgümnaasiumi 3. klassid ja kirjanik esitles raamatut „Mardi auto ja paskaagid“. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Katrin Reimus oli Kunda elanik, armastatud kogukonnaliige ja Kunda kooli õpetaja.

Rakverest pärit lastekirjaniku Tiia Selliga on Kunda raamatukogu noored lugejad kohtunud lausa kolmel korral, aastatel 2009, 2011 ja 2013. Tiia Selli pärineb Rakverest ning on Kunda raamatukogus tutvustanud oma teoseid nii lasteaialastele kui algklassilastele. Samuti Rakverest pärinev Reet Bobõlski käis raamatukogus 2013. aastal, mil ta tutvustas eelkooliealistele lastele oma raamatut „Maailma parim Tront“. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Rohkem ei ole lastele kohtumisi kirjanikega toimunud. Pärast taasiseseisvumist on kohtumised olnud vaid kohalikku päritolu kirjanikega.

3.2.4. Raamatuarutelud lastele

Raamatukogu lastetöö juurde kuulusid muuhulgas raamatuarutelud. Raamatuarutelusid viidi läbi koostöös kooliga ning neid ei ole toimunud palju. Sama raamatu teemal toimus tavaliselt mitu arutelu erinevate klassidega. Esimesed andmed raamatuarutelust lastega pärinevad 1972. aastast (Vt Tabel 4).

Tabel 4 Raamatuarutelud lastele. Allikas: Viru-Nigula valla arhiiv

Aasta	Teos
1972	Juta Renzer „Kangelaspioneerid“
1972	Juta Renzer „Kangelaspioneerid“
1972	Juta Renzer „Kangelaspioneerid“
1973	Merja Otava „Priska“
1974	Zoja Ivanovna Voskressenskaja „Ema süda“
1974	Anna Brodele „Sinine varblane“
1975	Zoja Ivanovna Voskressenskaja „Ema süda“
1975	Anna Brodele „Sinine varblane“
1977	Jelena Iljina „Neljas kõrgus“
1978	Silvia Rannamaa looming
1979	Jelena Iljina „Neljas kõrgus“
1981	Silvia Truu „Kuu aega täiskasvanu“

Juta Renzeri raamatu „Kangelaspioneerid“ arutelu toimus samal aastal lausa kolmel korral. Soome kirjaniku Merja Otava teos „Priska“ tuli arutlusele ühe korra. Teisi raamatuid arutleti kahel korral. Vaid kahe raamatuarutelu puhul on teada, et arutleti eesti kirjaniku teoste üle. 1981. aastal toimus teadaolevalt viimane lastele tehtud raamatuarutelu. 9. klassi õpilastega arutleti Silvia Truu raamatut „Kuu aega täiskasvanu“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Rohkem andmeid lastele suunatud raamatuarutelude kohta ei ole. Näiteks Kabala raamatukogus toimusid raamatuarutelud ainult täiskasvanutele

(Runovski, 2012: 26). Võib arvata, et väljaspool kooli puudus lastel huvi seda tüüpi ürituse vastu. Koolitundide raames arutleti kohustusliku kirjanduse üle ja ilmselt ei ole raamatuarutelu vorm lastele eriti paeluv.

Päevikus säilinud andmete kohaselt on Kunda raamatukogu korraldanud lastele kolm lugejate konverentsi. Esimene toimus 1962. aastal ja tehti Anatoli Rõbakovi „Kroši seiklused“ põhjal. 1966. aastal viidi lugejate konverents läbi kooli kirjandusringis. Konverentsi teemaks oli Nikolai Ostrovski „Kuidas karastus teras“. Nikolai Ostrovskile oli pühendatud ka kolmas lastele toimunud konverents. Selle konverentsi kohta on säilinud veidi rohkem informatsiooni. Üritus viidi taaskord läbi koolimajas. Raamatukogu tutvustas 135 osalejale Ostrovski elulugu ja teoseid. Seejärel näidati lastele kirjanikust filmi ja viidi läbi viktoriin. (Viru-Nigula valla arhiiv) Teadaolevalt ei ole Kunda raamatukogu poolt rohkem lastele lugejate konverentse korraldatud.

Päevikute andmetel viidi lastele läbi rohkesti bibliograafilisi ülevaateid. Kuid kuna puuduvad usaldusväärsed andmed selle kohta, kui palju ja milliseid ülevaateid päriselt läbi viidi, neid selles magistritöös ei kajastata. Raamatute tutvustamisi viiakse lastele kaasajal läbi üsna regulaarselt. Uusi raamatuid tutvustatakse koolivaheaja nädalal, Nukitsa konkursi raames ja teistelgi lasteüritustel (Kunda Linnaraamatukogu kroonika).

3.2.5. Raamatukogutunnid

Kui 1963. aastast toimusid raamatukogu ja raamatukogu tööd tutvustavad lastehommikud, siis alates 1965. aastast on esimesed märkmed raamatukogutundide kohta. Sel aastal toimus kooli kirjandusringi ekskursioon raamatukokku. Kirjandusringi 12 liikmele tutvustati raamatukogu, räägiti raamatukogu tööst ja vesteldi lugemisest. Ekskursiooni raamatukogutunniks on raamatukogusse 1966. aasta suvel teinud ka Kunda Suvelaager. Sarnaselt käis 2000. aastal eesti keele laager ekskursioonil raamatukogus. Koos osalejatega kirjutati ümber luuletusi ja tõlgiti need. Keelelaagriga koos külastas raamatukogu 22 last vanuses 8–12. (Viru-Nigula valla arhiiv) Raamatukogutunde ei viidud läbi ainult koostöös kooli ja lasteaiaga, vaid neid tehti ka teistele.

1967. aastast külastavad lasteaialapsed ja koolilapsed regulaarselt raamatukogu, et tutvuda tööga, raamatukoguhoidja elukutsega ning kogudega. Väiksematele lastele loetakse raamatukogutunni ajal ka ette ja räägitakse kuidas hoida raamatut. Suurematele

lastele õpetatakse kataloogi kasutamist. Lastelehes Säde kirjutas 1981. aastal Kunda lasteraamatukoguhoidja Eha Mäe raamatukogutundidest järgmist:

Oktoobrilastele näitasime ruume ja rääkisime oma tööst septembrikuus. Nüüd on neil raamatute laenutamine selge. Vaatasime üheskoos stendi Kunda vabastamise kohta. Vahva oli meenutada neid aegu, mil nii mõnegi väikese vanemad raamatukogu lasteosakonnas lugejaiks olid. 10. novembril alanud raamatukogukuul oleme lastega eriti palju koos. 5.a klassi õpilased aitasid parandada raamatuid ja riisusid puhtaks majaiumbruse. Mis veel toredam: saime juurde sellest klassist kaks uut lugejat. 9.a klassi õpilased valmistasid ette õhtu Betti Alveri ja Aira Kaalu luulest. Tahame sellega äratada senisest suuremat huvi luule vastu. (Müüripeal, 1981).

Raamatukogutöös laste abi kasutamise kohta on infot ka raamatukogu päevikutes. Näiteks 1981. aastale sarnase info leiab ka 1967. aastast, mil on päevikusse märgitud, et õpilased aitasid parandada raamatuid ja paigutada neid riulisse. Lisaks õppisid lapsed sama allika kohaselt kevadeks näidendit. (Viru-Nigula valla arhiiv) Seega said lapsed lisaks raamatukogutööga tutvumisele kaasa lüüa raamatukogu tegemistes ja ürituste ettevalmistamises.

Raamatukogutunde, mille raames tutvustatakse raamatukogu tööd, fondi ja (elektron)kataloogi kasutamist, viiakse läbi ka praegusel ajal. Kui 1971. aasta päevikutes on märges, et raamatukogutunde on tehtud 12 korda, siis praegusel ajal tehakse sarnaseid tunde 2–3 aastas ja need on pigem suunatud eelkooliealistele ja algklassiõpilastele. Erinevusena saab välja tuua, et lapsed ei paiguta enam raamatuid riulisse ega paranda neid. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Raamatukogutunnid on olnud kestlik tegevus ning toimib ka tänasel päeval suhteliselt samadel alustel.

3.2.6. Teemaatilised üritused lastele

Kui eelpooltoodud üritused on kõik olnud pigem kirjandusliku taustaga, siis nõukogude okupatsiooni ajal oli raamatukogul kohustus teha ka teemaatilisi üritusi. Teemaatilised üritused olid mõeldud ühiskondlik-poliitiliste ja teadusalaste teemade avamiseks (Johani, 1964: 340). Kunda raamatukogus lastele korraldatud teemaatilised üritused olid suurelt jaolt ideoloogilised. Sarnane oli olukord Kabala raamatukogus, kus 12 läbiviidud õhtust olid 9 teemaatilised ning nendest omakorda 5 poliitilised (Runovski, 2012: 19).

Ideoloogiliste üritustega tuli raamatukogul aidata kaasa lapse kasvatamisele nõukogude režiimile sobivaks inimeseks.

Esimesed andmed temaatilise ürituse kohta pärinevad 1961. aastast. Koolimajas toimunud üritusega tähistati 250 aastat vene teadlase Mihhail Lomonossovi sünnist. Sarnaseid isikutele pühendatud temaatilisi üritusi viidi läbi edaspidigi. Kuni 1988. aastani toimus mitu korda aastas ning iga-aastaselt erinevaid üritusi Leninist. Nagu näiteks 1965. aastal 7. klassile toimunud vestlus „Lenin: inimene suur ja lihtne“, või 1987. aastal viidi 3. klasside lastega läbi vestlus Uljanovite perekonnast. (Viru-Nigula valla arhiiv) Nende ürituste eesmärk oli kasvatada lastes aukartust ning vormida neist nõukogude režiimile sobivad täiskasvanud.

Korduvalt viidi läbi kohtumisi sõjaveteranidega. Nagu näiteks 1966. aastal toimus raamatukogus 3. klassidele kohtumine, kus veteranid meenutasid sõja esimesi päevi, jagasid episoodide lahingutest ja näitasid autasusid. Väidetavalt esitasid lapsed hulganisti küsimusi „relvade, auastmete, partisanitegevuse ja Emajõe forsseerimise kohta“. Kohtumise lõpus tänasid lapsed veterane lilledega. 1980. aastal korraldati kõikidele põhikooli klassidele kohtumised Kundas elavate Lenini ordenikandjatega. (Viru-Nigula valla arhiiv)

Kuigi suurem osa temaatilistest üritustest olid poliitilised ja pidid lastes kasvatama austust Nõukogude Liidu ideoloogia vastu, toimus temaatilisi õhtuid ka teistel teemadel. Näiteks vesteldi lastega keemiast (1964) ja ajakirjast Pioneer (1980). Noorte haridust toetas raamatukogu 1983. aastal, mil abiturentidele tutvustati Tallina Polütehnilise Instituudi erialasid. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sellised sündmused aitasid muuhulgas avardada laste ja noorte maailmapilti.

Ka tänapäeval pole kõik raamatukogus lastele läbi viidavad sündmused seotud kirjandusega. Kunda raamatukogus on alates 2001. aastast sisustatud koolivaheaja nädalad erinevate tegevustega lastele (Viru-Nigula valla arhiiv). Koolivaheaja nädalal on tavaliselt 1–2 päeva pühendatud raamatutele, teised üritused on seotud erinevate aktuaalsete teemadega. On siis selleks mõni tähtpäev, teema-aasta või mõni muu teema, mis on antud hetkel päevakajaline.

Lastele tehakse arvutikoolitusi alates 2007. aastast. Koolivaheaegadel viiakse läbi infootsingukoolitusi ja otsioskuseid toetavaid üritusi. Räägitakse ka turvalisest Interneti kasutamisest ning netiketist. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) 2023. aastal viidi

turvalise sotsiaalmeedia kasutamise koolitus läbi koostöös Kunda Noortemajaga (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.). Kaasajal on üks aktuaalsemaid teemasid laste teadlikkus Interneti ohtlikkusest ja võimalustest.

Lastele on korraldatud mitmeid kohtumisi. Reisisemalisi kohtumisi on toimunud teadaolevalt kolm. Näiteks 1963. aastal viis raamatukogu lastehommiku läbi õpetaja Reino (Viru-Nigula valla arhiiv). Sarnaselt esinesid ka Kabala raamatukogu üritustel ettekannetega kooli õpetajad (Runovski, 2012: 19). Õpetaja Reino rääkis Kunda lastele oma reisimuljeid Moldaaviast. See hommik oli eriline seetõttu, et toimus päeviku andmetel vabas looduses. 1965. aastal toimus raamatukogus temaatiline õhtu „Kohtumine reisijate, matkajatega“, kus geograafia õpetaja Kõverik rääkis lastele oma Krimmi reisist, näitas neile fotosid ning reisilt kaasa toodud kivimeid ja teokarpe. Teiseks külaliseks samal õhtul oli keegi Saukas, kes rääkis oma matkamuljetest Lätis. Ürituse lõppedes tehti lastele Krimmi-teemaline viktoriin. Õpetaja Kõverik jagas taas oma reisimuljeid 1981. aastal, mil ta rääkis raamatukogus lastele Volgogradist. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ajal, mil reisimine ei olnud nii tavapärane, olid sellised üritused kahtlemata paeluvad.

Kohtumisi korraldati lastele ka teistel teemadel. Näiteks kutsuti 1981. aastal raamatukogusse lastega rääkima Rakvere rajooni siseasjade osakonna uurija. Ürituse pealkirjaks oli „Viimane barjäär“. Uurija rääkis lastele kuritegudest ja eriti noorte kuritegevusest. 1990. aastal viis Kunda raamatukogu lapsed (22 last) Rakveresse kohtuma ajalehe Säde toimetajatega. Kohtumisel räägiti ajalehe sünnist. (Viru-Nigula valla arhiiv) Põnevaid kohtumisi on toimunud ka hilisemal perioodil. Näiteks 2016. aastal korraldati Kunda raamatukogus lastele kohtumine onu Ennoga. Enno Hussar on jahimees ja rääkis lastele kiskjatest. Hussaril oli lastele näitamiseks ja katsumiseks kaasa võetud väiksemate loomade nahad ning põdra- ja kitsesarved. (Kunda Linnaraamatukogu koduleht, i. a.) Lasteüritustele on kutsutud rääkima inimesi, kellel on vastavad kogemused ja pädevused, et jagada oma teadmisi.

Looduse teema raames viidi läbi kaks matka. 1964. aastal korraldati 4.–5. klassi lastega (14 osalejat) mööda jõekaldaid matk, mille eesmärgiks oli taimedega tutvumine. Matkale võeti kaasa labidad ja korv, et korjata ravimtaimi. Lastega vesteldi ravimtaimede tähtsusest ja ravimite valmistamisest. Matk lõppes viktoriini ja piknikuga. Sarnaselt oleks võinud õues toimuda 1967. aasta mais toimunud lastehommik, mille teemaks oli „Kevad metsas ja põllul“. Raamatukoguhoidja vestles lastega koolimajas kevadest ja lapsed lugesid ette katkendeid looduskirjeldustest. Lõpetuseks toimus viktoriin raamatu

„Metsauudised“ põhjal. (Viru-Nigula valla arhiiv) Lapsed viidi majast välja taas 1971. aastal, mil korraldati 9 lapsele suusamatk Toolsele, mille käigus otsiti kevade tundemärke. (Viru-Nigula valla arhiiv) Looduse teema oli ka Kabala raamatukogudes üks põhilisi teemasid ning vastavaid teemaõhtuid viidi seal läbi kolm (Runovski, 2012: 19).

Kaasajal on looduse teemadel toimunud 2017. aastal raamatukogutund 1. klassi lastele. Seekord ei räägitud siiski eesti looduse teemadel, vaid õpetaja palus raamatukogult tundi lõunamaa loomadest. Raamatukoguhoidja luges lastele ette, vaadati koos loomadest pilte ja joonistati (Kunda Linnaraamatukogu 2017...). Looduse teemat on kajastatud aja jooksul erinevatest vaatenurkadest. Ilmselt on looduse teema lastele oluliselt arusaadavam võrreldes poliitiliste ürituste teemadega. Teemat kinnistada ja põnevust pakkus see, kui sündmus korraldati õues.

Ka pärast taasiseseisvumisega on toimunud üritusi, mis on märgitud temaatilisteks. Näiteks 1993. aastal räägiti lastele lauludest kevadest ja maikuust, ning vastavalt raamatukogu aruandele lauldi sel üritusel koos lastega. Samal aastal toimus poliitilise alatooniga temaatiline üritus. Päevikusse on kirjutatud: „Mis on vabariik ja vaba riik? Kes olid Päts ja Laidoner? Riigi sümbolid.“ (Viru-Nigula valla arhiiv). Pärast seda, kui raamatukoguhoidjad pidid aastakümneid rääkima lastele nõukogude ideoloogiast ja Leninist, viidi läbi Eestit ja Eesti jaoks olulise tähtsusega inimesi tutvustav üritus.

Nagu täiskasvanutele nii on ka lastele läbi viidud palju erinevaid üritusi. Muuhulgas on toimunud erinevatele vanusegruppidele kirjandusõhtuid, kohtumisi kirjanikega ja raamatuarutelusid. Ettlugemist on läbi viidud nii vene keeles kui ka veebis. Tihedat koostööd on olenemata ajastust tehtud nii kooli kui ka lasteaiaga. Kaasajal ei tehta enam koostööd Kunda klubiga. Lastele korraldatakse lugemisvõistluseid nagu Pärlimäng. Lisaks toimuvad traditsioonilised koolivaheaja tähistamised, mille raames viiakse läbi rohkesti eriilmelisi üritusi lastele. Koolivaheaja raames võiks elustada 1960. ja 1970. aastatel toimunud matkad.

Kohtumisi kirjanikega toimus lastele oluliselt vähem kui täiskasvanutele ning pärast taasiseseisvumist on neid toimunud väga vähe ja vaid kohalikku päritolu kirjanikega. Lastele on korraldatud kohtumisi ka teiste elualade inimestega. Lastega on kohtunud muuhulgas näiteks uurija, ajalehe toimetaja ja jahimees. Lisaks on läbi viidud mitmeid reisimuljete jagamisi.

Nii raamatu konverentse kui ka arutelusid toimus vähe ning see lasteürituse vorm ei ole olnud kestlik. Raamatukogutund on kõige pikema traditsiooniga lasteüritus, mis oluliselt muutumata kujul toimub siiani.

Lisaks kirjanduslikele teemadele on lasteüritustes käsitletud muidki teemasid. Okupatsiooni perioodil tehti rohkesti ideoloogilisi üritusi, mis kadusid koos Eesti NSV-ga. Viimane seda tüüpi üritus rääkis juba Eesti Vabariigist. Läbi aegade on korraldatud mitmeid looduseteemalisi üritusi, see teema ilmselt on kõnetanud lapsi olenemata ajastust.

3.3. Koolitused ja muu tegevus

Rahvaraamatukogu üks rollidest on toetada elukestvat õpet ja vabaharidust. Selle jaoks viiakse muuhulgas raamatukogus läbi erinevaid koolitusi ja nõustamisi. Kui kirjandusliku taustaga kultuurhariduslike tegevuste kohta leiab informatsiooni alles nõukogude okupatsiooniaegsest perioodist, siis koolituste kohta on informatsiooni juba Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi aegadest. Rahvaraamatukogu Selts tegutses aastatel 1921–1940 (Trumm, i. a.). Kunda avalik raamatukogu, mis tegutses aastatel 1927–1940, ei korraldanud kultuurhariduslikke üritusi. Ka Rakvere Jaan Poska nimeline avalik rahvaraamatukogu Rakveres ei viinud läbi kultuurhariduslikke tegevusi (100 aastat raamatukogu..., 2012: 27). Avalike raamatukogude ülesanne oli võimaldada inimestele tasuta ligipääsu kirjandusele (ARS, 1924). Vastavalt seadusele ja „Raamatukoguhoidja käsiraamatule“ (Sibul, 1925) ei olnud avalike raamatukogude eesmärgiks kultuurhariduse pakkumine.

3.3.1. Loengud, kursused ja nõustamised

Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi poolt tehti talvehooajal mitmesuguseid vabahariduslikke loenguid ja kursuseid (Trumm, i. a.). Seltside poolt korraldatud loengute üks põhiteemasid oli tavapäraselt põllumajandus (Uljas, 2018: 99). 1925. aasta ajalehe Virulane teatel toimusid 21.–27. jaanuarini Kundas rahvaraamatukogu seltsi korraldatud põllumajanduslikud kursused. Kursustel räägiti taimekasvatusest, karjakasvatusest ja

sooparandusest (Kundast, 1925). Kuigi Kunda ei olnud põllumajandusasula, peeti seltsis siiski aeg-ajalt põllumajanduslike kursusi, kuna seltsi töös osalesid lisaks Kunda elanikele ja kõrvalasuva küla Kunda-Malla elanikud (Trumm, i. a.). Põllumajanduslikke kursusi hilisemal perioodil teadaolevalt korraldatud ei ole.

1937. aastal oli Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi eelarves ette nähtud rahastus tasuta loengute korraldamiseks (Kundast, 1938). Selts kutsus samal aastal Eesti haridusliidu instruktori läbi viima näitlemiskursust, mis kestis kolm nädalat (Kundast, 1937). Äärmiselt populaarseks osutus rahvaraamatukogu seltsi ruumides 1937. aastal peetud loeng teemal „Vanemate ülesanded kooliskäiva lapse juhtijana“. Koolituse viis läbi Kunda-Malla algkoolijuhataja Koort ning lehe väitel tuli koolitust kuulama saalitäis inimesi. (Kundast, 1937) Saali suurus või täpne osavõtjate arv ei ole teada. Samale loengule korraldati ka jätkuloeng. Kõik korraldatud kursused olid nii seltsi liikmetele kui ka mitteliikmetele tasuta. (Kundast, 1937)

Kunda raamatukogu alustas pärast rinde üleminekut tööd 1944. aastal (Raju ja Eiskop, 2011). Sõjajärgsetest aastatest informatsioon koolituste kohta Kunda raamatukogus puudub. Taas hakati loenguid pakkuma 1964. aastast. Esimene loeng oli poliitilise tooniga. Keegi sm Rünkla pidas kohaletulnutele loengu „Nõukogude inimese esteetilisest kasvatamisest“. Väidetavalt oli loeng väga huvipakkuv ning lektorile esitati rohkelt küsimusi ja tekkis ka vaidlusi. (Viru-Nigula valla arhiiv). Nõukogude Liidu ideoloogiat levitati läbi erinevate sündmuste aktiivselt just 1960. aastate alguses. Läbi viidi temaatilised õhtud „Elav Lenin“ (1960), „250 aastat Eesti Venemaaga ühendamisest“ (1960), „40 aastat komsomoli“ (1961) ja 1963. aastal õhtu „Inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend“. Hilisemal perioodil toimus vaid üks ideoloogiline õhtu. Nimelt räägiti 1976. aastal raamatukogus inimestele kommunistliku kasvatuses eesmärkidest. (Viru-Nigula valla arhiiv)

Kui 1960. esimestel aastatel oli temaatiliste ürituste põhirõhk poliitiline, siis perioodil 1964–1967 toimusid Kunda raamatukogus mitmed kujutava kunsti loengud. 1964. aastast töötas raamatukogu juures kultuurikooli kirjandus- ja kunstisektsioon. Kohtumised toimusid korra kuus raamatukogu lugemissaalis. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ei ole teada, mis oli nende igakuiste kohtumiste sisu. Andmete kohaselt toimus enim loenguid 1966. aastal (4), teistel aastatel toimus loeng korra aastas (Vt Tabel 5).

Tabel 5 Kirjandus- ja kunstisektsiooni kursused. Allikas: Viru-Nigula valla arhiiv

Aasta	Loeng	Osalejaid
1964	400 aastat Vene trükikunsti	32
1965	K. ja P. Raud	26
1966	Nõukogude Eesti skulptuur	21
1966	Nõukogude Eesti maalikunst	15
1966	Nõukogude Eesti tarbekunst	19
1966	Kunsti osatähtsusest esteetilises kasvatuses	16
1967	Lenini kuju kirjanduses ja kunstis	20

Tabelist nähtub, et ajastule vastavalt püüti loengud siduda ideoloogiliste põhimõtetega, ka Lenin leidis kajastamist kunstiteemalistes loengutes. 1965. aastal toimunud üritus, mille pealkirjaks on päevikus märgitud „K. ja P. Raud“, käsitles arvatavasti graafik Kristjan Rauda ja tema kaksikvenda maalikunstnikku Paul Rauda.

Ühiskonna vajadused on seoses info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenguga oluliselt muutunud viimaste aastakümnete jooksul. Ning seega on juurde tulnud teenuseid ja koolitusvajadusi, mis varasemal ajal puudusid. Paljud teenused on internetipõhised ning kõikidel inimestel puuduvad vajalikud oskused või ligipääs nendele. Seetõttu on raamatukogude juurde loodud avalikud internetipunktid, kus soovijad saavad tasuta kasutada arvutit ja e-teenuseid. Neile, kel puuduvad selleks vajalikud oskused, tuleb appi raamatukogu.

Kunda raamatukogus korraldati esimesed arvutiõppekursused 2004. aastal (Kunda Linnaraamatukogu kroonika). 2011. aastast pakutakse regulaarselt arvutialaseid nõuandetunde digipädevuse arendamiseks, mille käigus aidatakse soovijat näiteks e-riigi teenuste ja ID-kaardi kasutamisel või mõne muu tegevusega Internetis. Lisaks arvutialasele nõustamisele pakuvad raamatukoguhoidjad ka nutiseadme kasutamise nõustamist. 2018. aastal pakuti Kunda raamatukogus koostöös NutiAkadeemia projektiga digipädevuse koolituste sarja, mis kestis märtsist novembrini. Enamus abivajajatest olid keskealised või vanemad inimesed, keskmiselt käis igal koolitustel 4–5 inimest. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika)

Vajalik oskus on eelarve planeerimine ja teadlikkus finantsasjadest. Selle toetamiseks vahendas Kunda raamatukogu 2013. aastal Eesti Pangaliidu rahatarkuse koolitust. Koolitaja rääkis inimestele laenudest, järelmaksudest ja rahaasjade korraldamisest andes nõuandeid raha säästmiseks. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika) Rohkem selle teemalisi koolitusi ega nõustamisi pole Kunda raamatukogus toimunud.

2017. aastal alustati Kunda raamatukogus keelekohvikuga. Keelekohviku formaat võimaldab osalejatel praktiseerida eesti keele oskust ja kasvatada julgust eesti keeles rääkimiseks. Keelekohviku raames läbiti erinevaid igapäevaeluks vajalikke teemasid nagu enesetuvustamine, olmeküsimused, poes käimine jms. Kohvik toimus talveperioodil korra nädalas ja lõppes 2018. aastal huviliste puudumise tõttu. Uuesti prooviti Kundas keelekohvikut käivitada 2022. aastal pärast Vene-Ukraina sõja puhkemist, kuid ka siis jäi see huviliste puudumisel ära. Samal ajal toimib Viru-Nigula valla haruraamatukogus Aseris keelekohvik väga edukalt 2018. aastast. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika)

Inimeste abistamiseks ja harimiseks on pakutud erinevatel ajaperioodidel lisaks loengutele ja koolitustele nõustamist. 1959. aastal nõustasid Kundas raamatukoguhoidjad inimesi rahvaloenduse ja loenduslehe küsimuste osas. Osalejate arvuks on märgitud 270 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv) Nõukogude Liidus viidi läbi rahvaloenduseid loendajate abil, kes käisid ükselt uksele ja intervjuerisid inimesi või jagasid neile ankeete (Tiit, 2021). Seega oli ilmselt raamatukoguhoidjate ülesandeks inimesi aidata loenduse ankeedi täitmisel, vastata tekkinud küsimustele ja rahvaloendus loendajatena läbi viia. Kaasajal enam raamatukoguhoidjad rahvaloendust läbi ei vii, kuid raamatukogudes jagatakse vastavat infot ning juhendatakse soovijaid andmete sisestamisel veebis (Viru-Nigula vrk 2021...).

Lisaks sellele, et kodudes käidi rahvaloendusest rääkimas, oli okupatsiooni ajal valimisperioodidel raamatukoguhoidjate ülesandeks käia ukse taga tutvustamas inimestele valimiste korda ja kandidaate. 1961. aastal on raamatukogu päevikusse tehtud märge „Vestlus valijate kodudes. Meie saadiku kandidaate“. Päeviku andmetel vesteldi 11 inimesega. 1962. aastal on läbi viidud 8 vestlust kommunistlikel teemadel. Nendest sissekannetest nähtub, et raamatukogu oli pandud täitma oma rolli „inimeste kommunistlikul kasvatamisel“, nagu parteipropaganda ette nägi (Raamatukoguhoidja käsiraamat, 1964: 7). Raamatukoguhoidjad rääkisid inimestele päeviku sissekannete kohaselt pleenumi otsustest, töövõitudest, saavutustest ning ülesannetest (Viru-Nigula

valla arhiiv). Taaskord ei ole võimalik kindel olla nende andmete tõlevastavuses. Kasemets (2023) ei osanud öelda, kas Kunda raamatukogule anti ette plaan või kohustus viia läbi kindel arv või kindlat liiki üritusi. Tema sõnul „pidi tegema igasuguseid asju“, kuid täpset asjade korraldust ta paraku ei mäleta.

Kaasajal on raamatukogu ülesandeks valimisperiodil pakkuda soovijatele kallutamata informatsiooni kandidaatidest ja valimisprogrammidest. Soovijatele selgitatakse e-valimise põhimõtteid ja võimaldatakse raamatukogu arvutites hääletada elektrooniliselt (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.). Raamatukogudesse on loodud ka valimisjaoskondasid, nagu näiteks kohaliku omavalitsuse valimistel 2017. aastal Karepa raamatukogusse (RT IV, 16.06.2017, 30). Kunda raamatukogusse ei ole valimisjaoskonda loodud. Raamatukogu osaks ei ole enam aktiivse propaganda levitamine massidele, vaid soovijatele kallutamata informatsiooni jagamine ning vajadusel abistamine e-hääletamisel.

3.3.2. Teemaõhtud

Läbi aegade on inimesi paelunud terviseteemad. Kunda raamatukogu poolt on okupatsiooni perioodil läbi viidud kaks elava ajalehe üritust, mõlemad on terviseteemalised. Elava ajalehe mõistet otseselt „Raamatukoguhoidja käsiraamatus“ (1964) lahti seletatud ei ole. Ilmselt saab tõmmata paralleele elava ajakirjaga, mis oli nõukogude okupatsiooni perioodil kirjanduse propageerimise vorm, mille raames tutvustatakse vestluse vormis valitud teemat (Johani, 1964: 344–346). Seega ei erine elava ajalehe vorm oluliselt tavalisest teemaõhtust. Elav ajaleht „Kas on rohtu veel, mis avitab?“ toimus 1966. aastal koolimajas ning osalejaid oli 72. Selle õhtu raames tutvustasid raamatukoguhoidjad rahvameditsiinialast kirjandust ja Kunda meditsiinitöötajad tegid ettekandeid. Järgmine ja ühtlasi viimane elav ajaleht korraldati 1967. aastal. Selle sündmuse pealkiri oli „Neist, kes meid aitavad“. Taaskord olid inimestega vestlema tulnud meditsiinitöötajad. See üritus toimus klubis ja sel korral oli osalejaid lausa 130. (Viru-Nigula valla arhiiv) Selleks, et pakkuda inimestele teemast terviklikumat pilti, kaasati elava ajalehe koostamisel eriala spetsialiste, meditsiinitöötajaid.

Lisaks tervise teemalistele elavatele ajalehtedele toimusid samal teemal teemaõhtud. Teemaõhtu „Olgem terved“ viidi läbi 1975. aastal klubis. Üritusele tuli kohale 72 inimest. Naisteklubile viidi raamatukogu poolt 1990. aastal läbi õhtu teemal „Ilust ja ravist taimedega“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kaasajal on toimunud sarnane üritus 2015. aastal, mil raamatukogus toimus Mari-Liis Kajari tervisealane loeng „Neli sammu terviseni – toida, jooda, puhasta, kaitse.“ (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Seega on sel teemal tehtud üsna mitmeid üritusi.

Pärast taasiseseisvumisaega tõi rohkesti külastajaid raamatukogusse 2014. aastal toimunud kohtumine Ardi Ravalepikuga. Ravalepik tutvustas oma raamatut „Paleo toitumine“. Raamatu tutvustamise kõrvalt viis Ravalepik läbi loengu, milles rääkis paleo toitumise põhimõtetest ja selle mõjust kehale. Kui viimaste aastakümnete jooksul läbiviidud üritused olid pigem vähese osalejate arvuga, siis sellel kohtumisõhtul oli kohal 44 inimest. (Kunda Linnaraamatukogu 2014. aasta aruanne).

Laste tervisele on pühendatud erinevatel aegadel kolm teemaõhtut. Näiteks toimus 1979. aastal 60 inimesele klubis loeng „Terve laps“. Ei ole säilinud andmeid selle kohta, kes viis loengu läbi või millistel alustel see korraldati. Kui 1937. aastal andis koolijuht vanematele nõu koolilapse toetamiseks (Kundast, 1938), siis 1993. aastal korraldati Kunda raamatukogus teemaõhtu noortele emadele. Lapse kasvatamise nõuandeid jagati emadele psühholoogidelt, pedagoogidelt ja vanaemadelt. Õhtu viis läbi raamatukogu juhataja Hinge Kaljund. (Viru-Nigula valla arhiiv) Ilmselt tegi Kaljund sel üritusel ülevaateid raamatutest kogutud info kohta, sest teadaolevalt ei olnud esinejaid kutsutud. Psühholoogilistel teemadel oli ka 2014. aasta raamatukogupäevade raames toimunud Kristo Kivioru loeng „Kuidas lapsepõlve rollid täiskasvanuikka kanduvad“. (Kunda Linnaraamatukogu kroonika)

Mitmeid teemaõhtuid on toimunud koduloolistel teemadel. Räägitud on muuhulgas Kunda ajaloost, maakonna(rajooni)keskuse Rakvere ajaloost ning Kunda kultuurimälestistest (vt Tabel 6).

Tabel 6 Teemaõhtud. Allikas Viru-Nigula valla arhiiv.

Aasta	Teema
1965	Meie kodulinn enne ja nüüd

1976	Rakvere 750
1985	Meie rajoonist pärit näitlejaid
1989	Muinsuskaitse olukord Kundas
1989	Kunda ajalugu käsitlevad raamatud ja käsikirjad
1989	Kunda kirik ja kirikaed
1992	Kunda kultuuri ajalugu
1993	Ärkamisaegne Kunda
2016	Kunda ajalugu

Rakvere rajoonist pärit näitlejatest käis rääkimas lektor Leet muuseumist (Viru-Nigula valla arhiiv). Tegemist ei ole Kunda muuseumi lektoriga, võib arvata, et esineja oli kutsutud Rakverest. 1989. aastal toimunud loengud viis läbi keegi õpetaja Eessaare. Samal aastal viis Eessaare läbi ka kaks loengut „Piibel – meie raamatute raamat“. 1992. aastal täiskasvanutele planeeritud vestlusõhtu Kunda kultuuri ajaloost kukkus läbi, kohale tuli vaid 2 inimest. Sama üritus tehti hiljem pensionäride klubis, kui külla tulid Haapsalu pensionärid. 1993. aastal toimunud „Ärkamisaegne Kunda“ oli aruande kohaselt pakkunud palju huvi „koolmeistritele“. Aruandes on kirjas, et õpetajatega sõlmiti kokkulepe teha edaspidi pidevaid üritusi Kunda kultuuri ja ajaloo kohta. (Viru-Nigula valla arhiiv) Sellegipoolest pärinevad järgmised andmed sarnasest üritusest alles 2016. aastast, mil Kunda raamatukogus toimus Lääne-Viru maakonna raamatukoguhoidjate suveseminar ning selle raames viis Uno Trumm läbi loengu Kunda ajaloost (Kunda Linnaraamatukogu kroonika). Koduloolisi teemasid on erinevate ürituste raames puudutatud kõige rohkem.

1980. aastate teisest poolest hakati rääkima rahvakommetest. 1987. aastal tähistati koostöös klubiga klubi suveaias heinamaarjapäeva, kus raamatukogu tegi ettekande heinamaarjapäeva tähendusest ja kommetest. Eesti Aiandus- ja Mesindusseltsile pidas raamatukogu juhataja 1987. aastal loengu novembrikuisest rahvakalendrist. Viimane taoline täiskasvanutele suunatud üritus toimus 1990. aastal, mil naisteklubis räägiti vastlakommetest. (Viru-Nigula valla arhiiv)

Kolmel korral on teemaõhtud olnud pühendatud teiste maade kultuurile. Teemaõhtu „Armeenia maa ja inimesed“ toimus 1964. aastal raamatukogus, õhtul osales 12 inimest.

1985. aastal räägiti klubis India kultuurist, maast ja inimestest. Sellele üritusele tuli kohale 21 inimest. (Viru-Nigula valla arhiiv) Pärast taasiseseisvumisjärgsel perioodil jagas oma reisimuljeid raamatukogus endine raamatukoguhoidja Eha Mäe. Põhjamaade raamatukogunädala raames tutvustas Mäe kohaletulnutele Norra Kuningriigi rahvast ja kultuuri. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Rohkem ei ole teadaolevalt Kunda raamatukogus täiskasvanutele reisiteemalisi üritusi korraldatud.

Liiklusteemalisi üritusi on samuti toimunud erinevatel aegadel. Esimesed andmed pärinevad juba 1959. aastast, mil raamatukogus viidi 12 inimesele läbi loeng teemal „Täitkem liikluseeskirju“. 1967. aastal peeti raamatukogus 9 inimesega vestlus „Liikluseeskirjadest jalakäijatele“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Hilisematel aastatel on liiklusteemad olnud pigem lasteüritustel kajastatud, kuni 2018. aastal korraldati koostöös Maanteeametiga liiklusnädal, et pöörata tähelepanu ohutule liiklemisele. Raamatukogus said liiklusviktoriinis osaleda kõik huvilised, ka täiskasvanud (Viru-Nigula vrk 2018...). Viru-Nigula valla Aseri raamatukogus toimus 2021. aastal ka liiklusteemaline loeng täiskasvanutele (Viru-Nigula vrk 2021...). Kuigi liiklusteemalisi üritusi pole täiskasvanutele toimunud tihti, on need siiski olnud olenemata ajastust olulised.

Kaasajal on toimunud mitmeid kohtumisi poliitikategelastega. Tavapäraselt langevad need kohtumised kokku valimiseelse ajaga. Kasemets (2023) rääkis, et nende ürituste puhul võttis sündmuse korraldamiseks eranditult alati raamatukoguga ühendust poliitik ise või tema esindaja. Esimene taoline kohtumine toimus 2011. aastal, kui toonane maavanem Einar Vallbaum andis kohaletulnutele ülevaate maakonna olukorrast üldiselt ning rääkis Lääne-Virumaa tulevikuplaanidest ja eelseisvatest valmistest. 2015. aasta Riigikogu valimiste eelsel ajal tuli inimestega kohtuma Kristiina Ojuland, kes tutvustas oma artiklite kogumikku „Dekaad“ ja rääkis oma kogemustest poliitikuna Eestis ja Euroopas. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.)

Kuigi 2018. aasta ei olnud valmiste aasta, toimus lausa kaks kohtumist poliitikategelastega. Märtsis külastas raamatukogu kindral Ants Laaneots. Laaneots rääkis oma raamatust „Vene–Gruusia 2008. aasta sõda“. Lisaks peatus ta pikemalt julgeolekuteemadel üldiselt ning olukorral Venemaal. Sama aasta novembris käis Marko Pomerants tutvustamas Kunda raamatukogus oma raamatut „Minu ministeeriumid“. (Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht, i. a.) Kohtumised poliitikutega toovad raamatukogusse tavaliselt inimesi, kes muidu raamatukoguüritusi ei külasta (Kasemets, 2023).

Nõukogude okupatsiooni ajal korraldas raamatukogu teemaõhtute raames mitmeid ühiskülastusi. Tavapäraselt toimusid need rajoonikeskusesse Rakveresse. Kahel korral väisati Rakveres toimunud Virumaa kirjanduspäeva (1969; 1981). 1983. aastal korraldati ühiskülastus Rakvere kirjandusklubisse ajakirja Looming 60. aasta tähistamisele. 1989. aastal sõideti ühiskülastuse raames Rakvere Teatrisse vaatama näidendit „Üks lugu armastusest“. (Viru-Nigula valla arhiiv) Kahjuks puuduvad andmed selle kohta kuidas neid külastusi läbi viidi ja/või rahastati.

Väljasõite korraldati ka Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi ajal. 1932. aasta juulis tegi selts esimese terve päev kestnud väljasõidu Rakverest Kunda randa. Rakverest sõideti välja kell 10 hommikul ning tagasisõit Kundast oli alles kell 19. Väljasõidule oli kaasatud Rakvere malevkonna orkester, mis mängis nii rongis kui rannas. („Raadio“: väljasõit, 1932) Tuginedes andmetele võib arvata, et Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi korraldatud väljasõit oli täielikult meelelahutusliku loomuga.

3.3.3. Peoõhtud ja huviharidus

Lisaks kirjanduslikele üritustele, temaatilistele üritustele ja koolitustele on Kunda raamatukogu olnud seotud ka muu kultuurilise tegevuse korraldamisega. Põhiliselt jääb selline tegevus Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi tegutsemisaega. Nii maal kui linnas pakkusid just seltsid inimestele erinevaid kultuuriüritusi (Talve, 2000: 585). Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi liikmetele ja ka asula inimestele pakuti lisaks lugemisvarale ja loengutele ka võimalust osaleda kultuurisündmustel. Seltsil olid omad ruumid, kus üritusi korraldati (Raju ja Eiskop, 2011).

Esimesed andmed seltsi korraldatud pidudest pärinevad 1923. aastast, mil Kunda Rahvaraamatukogu Selts pöördus alevivalitsuse poole palvega saada vabastus lõbustumaksust, kuna korraldatud peoõhtu jäi miinusesse (ERA.3138.1.287). Raamatukoguseltside üheks sissetulekuallikaks oli pidude korraldamine. Sarnaselt teenis sellise tegevusega raha Tammistu Rahvaraamatukogu Selts (Rätsep, 2017: 46). Ilmselt jäid Kunda Rahvaraamatukogu Seltsil vaatamata pidude korraldamisele sissetulekud väikeseks.

Pidude korraldamisega toetati muuhulgas seltsi raamatukogunduslikku tegevust. 1937. aastal korraldas Kunda Rahvaraamatukogu Selts raamatukogu täiendamiseks aiapeo.

Virumaa Teataja andmetel toimus pidu Kunda jõe kaldal ning oli rohke osavõttuga. Peol korraldati ka loterii, milles oli auhindu 205 krooni eest. (Kundast. Korraldatakse suurem..., 1937) Ka Tammistu Rahvaraamatukogu Selts viis läbi loteriisid, mille sissetulekuid kasutati muuhulgas ka seltsimaja ehitamise võla tasumiseks (Rätsep, 2017: 17). Peol läbi viidud loterii võimaldas raamatukogu seltsil teenida lississetulekut.

Rahvaraamatukogu seltsi pidudel oli tavaliselt muusikaline osa ning näidend. Tavapäraselt esitati seltsides näidendeid isetegevuslaste poolt (Talve, 2000: 585). Näiteks 1926. aastal esitati näidendit „Tambova tädi“, mis ajalehe Virulane teatel kanti asjaarmastajate poolt ette rahuldavalt kuigi „peol esitatud sisult magedad laulud ebaõnnestusid täielikult“ (Kundast, 1926). 1929. aastal oli Rahvaraamatukogu seltsi peole esinema kutsutud Rakvere Näitlejate Ring, kes kandis ette kolme vaatusega näidendi „Masinapreili“. Näidendile järgnes tantsupidu. (Kunda Rahvaraamatukogu Selts..., 1929). Sarnaselt olid peod korraldatud ka Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi poolt (Rätsep, 2012: 47). Näiteringide kaasamisega peole võimaldati harrastusnäitlejatel esineda ning mitmekesisitati ka peo kava (Uljas, 2018: 48). Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi näiteringi tegevust juhtisid tegevnäitlejad Masing ja Omer. Ringe ja kursusi juhendas tavaliselt antud valdkonnas praktilise töö kogemusega spetsialist (Uljas, 2018: 99). 1934. aastal oli näiteringil neli lavastust (Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas..., 1935). Inimesi tõmbas ligi võimalus lüüa kaasa isetegevuslikes eneseväljendust võimaldavates ettevõtmistes.

Kahekümnenda sajandi esimesel poolel hakkasid seltsid pöörama tähelepanu kalendritähtpäevade sisustamisele (Talve, 2003: 583). 1932. aastal korraldati koostöös Kunda ja Rakvere skautide ja gaidide rühmadega emadepäevapidu. Peo eeskavas olid kõned, skaudid laulsid, deklameerisid ning tegid püramiide. Ka see pidu ei möödunud näitemänguta, mille seekord esitasid Rakvere skaudid. (Kunda skautide emadepäev, 1932) Seltside peoõhtud sisustati kõnede ning deklamatsioonidega (Talve, 2000: 585). Kahel korral korraldati seltsi poolt ka jõululaat, kus ajalehe andmeil pakuti erinevaid tegevusi ja lõbustusi (Pühapäeval Kundas jõululaat, 1933 ja Kundas, 1934). Täpsem info nende laatade kohta kahjuks puudub.

Lisaks näiteringile tegutses Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi juures laulukoor. Seltsid vajasisid koore pidude korraldamiseks (Uljas, 2018: 48). Ka Tarvastu Rahvaraamatukogu Seltsi juures tegutses pillikoor (Rätsep, 2017: 16). Esimesed andmed rahvaraamatukogu koorist pärinevad 1929. aastast, mil koori juhatas härra Ruus (Kunda

Rahvaraamatukoguselts alustab..., 1929). Segakooris oli 1935. aastaks 40 lauljat ning võeti osa Tartu üldlaulupeost (Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas..., 1935). 1937. aastaks oli liikmete arv veelgi kasvanud ja proove tehti raamatukogu seltsi ruumides kaks korda nädalas (Kundast. Laulukoor täienes, 1937). 1938. aastal võeti laulukooris kasutusele Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi lipuvärvidest inspireeritud värvilised vormimütsid (Raamatukogu selts saab..., 1938).

Üks oluline sissetulekuallikas Kunda Rahvaraamatukogu Seltsile oli kino. Kino jõudis Eestisse juba 19. sajandi lõpus, kuid esialgu vaid suurematesse linnadesse, maapiirkonnas ja väiksemates asulates näidati 20. sajandi alguses rahvale panoraampilte ja „elavaid pilte“ (Talve, 2000: 585). Kundas lubas alevivolikogu avada seltsil kinoteatri 1920. aastal kuid huvi selle vastu rauges juba sama kümnendi keskpaigaks (Pidude ettekanded Kundas, 1926). Esialgu näidati tummfilme, pärast 1934. aastat osutus võimalikuks helifilmide näitamine (Trumm, i. a.). Sellise kinoaparaadi ostmiseks millega oli võimalik ka helifilme näidata, võeti Port-Kunda tsemendivabrikult laenu (ERA.26.3.702). Samal ajaperioodil soetati ka lähedalasuvasse Rannu kooliraamatukogule kinoaparaat, millega näidati filmi nii õpilastele kui ka külaelanikele (Penek, 2010: 9). Kino sissetulek Kundas oli talvehooajal ligikaudu 650 krooni (Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas..., 1935).

1933. aastal heideti Kunda Rahvaraamatukogu Seltsile ette, et seltsitegevus piirdub suurelt jaolt vaid kino näitamisega (Kunda seltsielust, 1933). Siiski on samadest aastatest andmeid ka koorilaulu ja jõululaada kohta. 1937. aastal on seltsi elavat tegevust kiidetud ning Virumaa Teataja andmetel näidati kino tasuta ja kõikidele soovijatele igal laupäeval ja pühapäeval, muuhulgas ka Eesti Kultuurifilmi filme (Kundast. Rahvaraamatukoguseltsi koosolek..., 1937 ja Kundast, 1938). Seega ilmselt loobuti mõne aasta jooksul mingil põhjusel kinopiletite müügist ja pakuti kinoelamust kõikidele tasuta.

Aastatel 1934–1937 oli Kunda Rahvaraamatukogu Seltsil spordiosakond. Seltsid tegelesid tavaliselt ühe või kahe spordialaga (Uljas, 2018: 85). Raamatukogu seltsi saalis toimusid esmaspäeviti ja neljapäeviti Rakvere treeneri juhendamisel meeste saalivõimlemise treeningud. Treeningutest võttis osa üle 40 mehe. (Kundas elustub sport, 1934) Lisaks saalivõimlemisele korraldas rahvaraamatukogu selts samale hulgale meestele 1934. aastal ka poksikursused. Kaks kuud kestnud kursused lõpetati sama aasta detsembris avaliku võistlusega Kunda rahvamaja saalis. (Kunda noormehed poksivad, 1934) Ilmselt sellega poksitegevus Kundas ei lõppenud, sest juba järgmise aasta jaanuaris võttis Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi spordiosakond osa poksivõistlustest Rakveres

sealse spordiklubiga. Treener Rähni juhendamisel peeti kaks võistlust, millest üks võideti. (Rakvere ja Kunda poksivad, 1935 ja Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas..., 1935)

Lisaks poksimisele tegutseti rahvaraamatukogu seltsis ka suusatamisega. Korraldati talispordipäev suusamärgi saamiseks vajaliku normi täitmiseks ja korraldati ka teatesuusatamise võistlused (Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas..., 1935 ja Teatesuusatamine Kundas, 1936). Suusavõistluste jaoks panid karika välja Kunda kaupmehed. Vaatamata allika sõnul raskele maastikule ja sulailmale startis suusavõistlustel kolm meeskonda, Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi meeskond jäi võistlusel kolmandaks. (Teatesuusatamine Kundas, 1936)

Kui talvine lumi ära sulas ja suusatada enam ei saanud, alustati jalgpallitreeningutega. Jalgpallitreeningud toimusid alates 1935. aasta kevadest. Treeninguid viidi läbi jalgpalliväljakul (Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas..., 1935). Jalgpallitreeningud päädisid Kunda ja Rakvere vahelise võistlusega, mis lõppes Rakvere ülekaaluka võiduga 8:2 (Sport. Rakvere võitis..., 1937). Spordiosakond pakkus seltsi liikmetele väga mitmekesiseid võimalusi treeninguteks.

Kunda raamatukogus läbi viidud loengud, kursused ja nõuandetunnid on olnud erinevatel teemadel. Neid korraldades on raamatukogu lähtunud inimeste vajadustest. Kui 20. sajandi alguses pakuti kogukonnale põllumajanduslikke loenguid, siis 21. sajandi algusaastatel tekkis vajadus arvutialaste teadmiste järele. Poliitiliselt mõjutatud üritusi viidi kõige rohkem läbi 1960. aastatel. Raamatukogu on arenenud koos ühiskonnas toimunud muutustega ning põllumajanduslikud kursused on asendunud arvutiõppega.

Kui okupatsiooniperioodil pidid raamatukoguhoidjad käima inimeste kodudes rääkimas valimistest ja poliitikast ning tegema rahvaloendust, siis aja jooksul on toimunud selles osas olulised muutused. Kaasajal ei käi raamatukoguhoidja enam inimesi kodus tülitamas. Soovijaid aidatakse raamatukogus e-teenuste kasutamisel ning jagatakse kallutamata informatsiooni.

Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi aegadel korraldati seltsi poolt mitmeid pidusid ning näidati kino. Lisaks pidude korraldamisele toetas rahvaraamatukogu selts vaba aja veetmist. Raamatukogu juures tegutses edukalt mitmeid aastaid laulukoor ja spordiosakond. Kaasajal on kogukonnale pidude korraldamise ja isetegevuseks võimaluste pakkumise Kundas enda kanda võtnud Viru-Nigula valla kultuurikeskus.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Läbiviidud uuring annab ülevaate Kunda rahvaraamatukogus erinevatel ajaperioodidel toimunud kultuurhariduslikest tegevustest. Eesmärgi täitmiseks püstitati uurimisküsimused, et teada saada milliseid üritusi ning kuidas on erinevate ajaperioodide jooksul läbi viidud ja millised on olnud tegevusi mõjutanud asjaolud. Uurimistöö peatükid ja alapeatükid tekkisid andmete kogumise käigus moodustatud kategooriate ja hilisema andmeanalüüsi alusel. Kunda rahvaraamatukogude kultuurhariduslike tegevuste uurimine peaks ühtlasi andma üldpildi ka teiste Eesti rahvaraamatukogude läbi viidud sündmustest, kuna uuringu käigus ilmses mitmeid sarnaseid jooni teiste piirkondade rahvaraamatukogude kultuurharidusliku tegevusega.

Toimunud tegevuste täpset üldarvu on keeruline välja tuua. See erines oluliselt aastate lõikes. Lisaks puuduvad täpsed andmed Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi perioodist. Samuti ei saa täielikult usaldada nõukogude okupatsiooni aegseid andmeid, kuna need ei pruugi ajastu tõttu tõele vastata. Säilinud informatsioonile toetudes saab öelda, et kindlasti on oluliselt muutunud ürituste külastajate üldarv, võrreldes okupatsiooni ajaga on see number kaasajal vähenenud oluliselt.

Suurem osa toimunud tegevustest on olnud järjepidevad. Ürituste vorm võib olla ajas muutunud, kuid eesmärgid on jäänud samaks. Täielikult nõukogude okupatsiooni aega on jäänud inimeste meelsust mõjutada püüdnud üritused. Kasemetsa (2023) mälestuste kohaselt ei antud raamatukogule otseselt ette ideoloogiliste ürituste arvu, kuid nende korraldamine oli siiski kohustuslik. Neid korraldati võimu suunitlusel ning seetõttu tekkis ja kadus selline töövorm koos Nõukogude Liiduga.

4.1. Lugesiharjumust kujundav raamatukogu

Analüüsi käigus saadud tulemused näitavad, et Kunda raamatukogus on ajaperioodide vältel toimunud rohkesti erinevat tüüpi kultuurhariduslike sündmusi. Kõige rohkem on tehtud kirjandusliku taustaga üritusi nagu kirjandusõhtud ja kohtumised kirjanikega. Need üritused on olnud järjepidevad ning on toimunud nii okupatsiooni ajal kui ka tänapäeval.

Nõukogude okupatsiooni ajal oli suureks mõjutajaks sündmuste korraldamisel NSV Liidu poliitiline surve. Sel ajajärgul nõuti võimu poolt raamatukogudelt palju poliitilise ideoloogia levitamist. Samas tehti just sel ajal raamatukogus vastukaaluks nõukogude ideoloogiale Eesti kultuuri ja kirjandust tutvustavaid üritusi. Kirjandusõhtu oli sel ajajärgul see ürituse vorm, mille raames oli võimalik pühendada tähelepanu Eesti kultuurile. Sarnaselt toimiti ka Viru Kabala ja Jõgeva raamatukogudes. 1970. aastate teisest poolest olid Kunda raamatukogus ka lastehommikute teemad suuremalt jaolt pühendatud eesti kirjanikele. Korraldades üritusi teadlikult ja läbimõeldult, toetas raamatukogu okupatsiooni perioodil eesti kultuuri säilimist. Pärast taasiseseisvumist toimus Kunda raamatukogus vaid kaks kirjandusõhtut. Selline langus võib olla tingitud sellest, et enam ei oodatud raamatukogudelt kohustusliku massitöö tegemist ja samal ajal vähenes ka kogukonna huvi selliste sündmuste vastu.

Kirjandusõhtute formaat on ajas oluliselt muutunud. 2023. aastal loodi Lugemise Lugude teeklubi, mille raames arutletakse väikeses seltskonnas korra kuus erinevate raamatute ja autorite üle. Visioonidokumendis „21. sajandi raamatukogu“ (2022) nähakse raamatukogu kui „demokraatlikku, austavat ja neutraalset aruteluruumi, mis soodustab ühiskondlikku diskussiooni ja mõttevahetust“. Kunda raamatukogus on kirjandusõhtu ülesehitus kujundatud kaasaegsele raamatukogule ja kogukonna vajadustele sobivaks, selle raames toimuvad diskussioonid kirjanduse ja päevakajaliste teemade üle. Lugejatele pakutakse võimalust saada kokku ja vahetada mõtteid.

Kohtumised kirjanikega on üks ürituste liik, mille vorm ei ole ajas sisuliselt muutunud. Muutunud ei ole säilinud andmetele tuginedes ka kohtumiste sagedus. Raamatukogu sidusust kohaliku kogukonnaga erinevatel ajaperioodidel näitab asjaolu, et suurem osa toimunud kohtumisi on olnud kohalikku päritolu kirjanikega. Lisaks annab kogukonnale lisandväärtuse asjaolu, et räägitakse kodukandi elust-olust, eriti veel, kui seda teeb kogukonna liige. Võrreldes tänapäeva nõukogude okupatsiooni perioodiga on muutunud üritust küllastavate inimeste arv. Nõukogude okupatsiooni perioodil toimunud üritused olid oluliselt mastaapsemad, publikuarv oli suurem ja kohtumisi korraldati koostöös kooli või klubiga.

Ilmselt on kirjandusürituste korraldamisel toimunud muutused olnud mõjutatud asjaolust, et vaba aja sisustamiseks on tänapäeva inimestel oluliselt rohkem võimalusi. Täiskasvanute aeg kulub suures jaos töötamisele ja tegevustele perega ning raamatukogu konkureerib nende vähesele vabale ajale paljude teiste võimalustega (Lepik, 2018). See

on ilmselt mõjutanud ka seda, et enam ei viida läbi raamatuarutelusid või raamatututvustusi eraldiseisva üritusena. Nende ürituste vorm on muutunud täielikult. Infoühiskonnas ei ole enam nõudlust raamatukogu poolt tehtavate raamatututvustuste järele. Televisioonis, raadios ja ka ajakirjanduses tehakse regulaarselt ülevaateid ilmunud kirjandusest ning räägitakse lähemalt teostest ja antakse lugemissoovitusi. Eriti hinnatud on lugejate poolt Mart Juure ja Jaan Martinsoni soovitusel. Kuigi raamatukogu ei tee aktiivselt raamatututvustusi, lähtub ta kasutajate vajadustest ning lugemisvara soovitatatakse lugejatele personaalselt. Kaasaegne lugemisharjumusi kujundav raamatukogu jagab oma lugejatele lugemissoovitusi (21. sajandi..., 2022: 9). Ka lastele tutvustatakse raamatuid pigem harva ja teiste ürituste raames.

Kirjanduse tutvustamiseks kasutatakse kaasaegseid lahendusi ning infot ja uudiskirjanduse nimekirju jagatakse veebikeskkondades. Kasutades veebiplatvorme jõuab raamatukogu poolt jagatud informatsioon rohkemate inimesteni. E-keskkondasid, eriti sotsiaalmeediatekanaleid kasutatakse järjepidevalt, et hoida lugejaid ning kogukonda kursis raamatukogus toimuvaga. Raamatukogu kodulehel on informatsioon teenuste ja toimuvate ürituste kohta. Sotsiaalmeediasse sisu tihedamalt ning jagatakse lisaks olulisele informatsioonile ka postitusi toimunud ürituste kohta. Kajastades toimunud sündmusi tehakse postituses tavapäraselt ka raamatututvustus.

4.2. Järjepidev töö lastega

Lastetöö on raamatukogus olnud alati väga oluline ja mitmekülgne. Raamatukogus pööratakse tööle lastega erilist tähelepanu (21. sajandi..., 2022: 9). Võrreldes täiskasvanute üritustega lähenetakse lasteüritustele oluliselt mängulisemalt ning arvestatakse korraldamisel laste vanusega. Näiteks korraldati nõukogude okupatsiooni perioodil lastele kirjanduskarneval ning muinasjutuõhtute raames etendati nukuetendusi. Kaasajal viiakse regulaarselt läbi jututubasid ja raamatukoguringi.

Olenemata ajastust loetakse lastele alati ette. Tänapäevase tehnoloogia abil osutus võimalikuks ettelugemisüritusi teha ka distantsilt – telefoni või veebi vahendusel. Raamatukogude visioonidokumendis (2022: 4) nähakse tehnoloogiliste võimaluste kasutamise olulisust, et arendada teenuseid ajakohasteks. Kunda raamatukogus andis sellisele arengule tõuke COVID-19 tingitud olukord, mil lastel oli vaja tuge ja

meelelahutust distantsõppe perioodil. Hiljem ei ole sellise ettelugemise vastu huvi tuntud ning seega pole seda rohkem pakutud. Kuigi sisuliselt ei ole ettelugemine muutunud, on toimunud muutusi vormis: vastavalt ühiskonna vajadustele ja tehnoloogilistele võimalustele on tegevuse läbiviimine ajas muutunud.

Raamatukogude roll on kujundada lugemisharjumusi juba varasest east (21. sajandi..., 2022: 4). Lastele on kaasajal korraldatud mitmeid sündmusi, millega neid innustatakse ise lugema. Korraldatakse võistlusi ning jagatakse auhindu. Selliste tegevuste kohta okupatsiooni ajast andmed puuduvad. Ilmselt saab siinkohal tõmmata paralleele täiskasvanute üritustega – ka lastele on rohkesti erinevaid võimalusi vaba aja veetmiseks ning enamasti ei ole nende esimeseks valikuks raamatu lugemine. Varasemal perioodil oli vaba aja veetmise võimalusi lastele oluliselt vähem ja ka laste lugemus oli suurem. Seega puudus sel ajaperioodil otsene vajadus lapsi veelgi rohkem lugema innustada ning kohandudes olukorraga ning ajas muutunud vajadustele on loodud uusi üritusi millega toetada laste lugemisharjumuse tekkimist.

Raamatukogutunnid on see lastetöö vorm, mis on püsinud ajas üsna muutumatuna. Raamatukogutunde on korraldatud ja korraldatakse koostöös kooli ja lasteaiaga. Suurim muudatus võrreldes varasema vormiga on seotud tehnoloogilise arenguga, mis on muutnud ühiskonna vajadusi ja võimalusi. Kaasajal õpetatakse lastele elektronkataloogi kasutamist ja infootsingut nii entsüklopeediatest kui ka internetist. Erinevusena saab välja tuua selle, et lapsed enam ei paranda raamatukogutundides raamatuid ja ei korrasta fondi. Raamatukoguhoidja peab tänapäevases raamatukogus olema heade digipädevustega (21. sajandi..., 2022: 12). Infootsingu oskused on tänapäevases ühiskonnas väga olulised ning raamatukoguhoidjatel on olemas kompetentsus, et neid oskusi edasi anda.

Nagu täiskasvanutele, nii ka lastele on korraldatud kohtumisi kirjanikega. Lugemisharjumust kujundavas raamatukogus kaasatakse autoreid korraldades kohtumisi lugejatega (21. sajandi..., 2022: 9). Sellised üritused innustavad lapsi lugema ja need kohtumised mõjuvad inspireerivalt igas vanuses inimestele. Laste puhul ei ole ilmselt niivõrd oluline teose või kirjaniku menüüs kuivõrd autori oskus kõnetada lapsi. Lastele on olnud kohtumisi autoriga võrreldes täiskasvanutega oluliselt vähem, kuid sarnase joonena saab välja tuua asjaolu, et kohtumised on olnud pigem kohalikku päritolu kirjanikega. Kodukandist pärinevad autorid suurendavad ka lastes kogukonnatunnetust. Taaskord tuleb välja tuua asjaolu, et nõukogude okupatsiooni ajal toimus kohtumisi oluliselt rohkem ja neid korraldades tehti tihedat koostööd kooliga, pärast

taasiseseisvumist on selliseid üritusi toimunud harva ning neid on korraldatud pigem koostöös lasteaiaga. Muutus koostöös on ilmselt eelkõige mõjutatud sellest, et Kunda raamatukogu asub 2007. aastast lasteaiaga samas majas.

Temaatilised üritused lastele olid nõukogude okupatsiooni ajal tugevalt mõjutatud võimu ideoloogilistest eesmärkidest. Sellised teemad olid samal perioodil aktuaalsed ka Kabala raamatukogus. Kuna nõukogude perioodil viidi neid üritusi reeglina läbi koostöös lasteaiaga või kooliga, siis olid osalejad vaatamata teemale olemas ja ilmselt said nii raamatukogu kui ka haridusasutus olulise „linnukese“ aruandlusesse kirja. Siiski mitte kõik nõukogude perioodil läbi viidud temaatilised üritused polnud poliitilised. Toimus ka üldistel teemadel sündmusi, mille raames viidi lapsi raamatukogu poolt näiteks matkama. Kaasajal ei ole enam korraldatud üritusi õues. Samas on õues liikumine just tänapäevases kontekstis oluline, sest järjest enam räägitakse sellest, et lapsed viibivad liiga vähe õues ja liiguvad minimaalselt.

Ühiskonnas on võetud päevakorda roheline mõtteviis ning liikumise olulisus, raamatukogu saaks seda suunda oma tegevusega toetada. Kaasav raamatukogu annab oma tegevusega panuse inimeste heaolusse ning vaimse ja füüsilise tervise hoidmisse ning tutvustab kogukonnale muuhulgas ka keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid (21. sajandi..., 2022). Looduses viibimine toetab lastes vastutustunde tekkimist nii ümbritseva loodusekeskkonna kui ka oma tervise ees. Kliimapööre ja roheline mõtteviis ei peaks olema kajastatud vaid töös lastega, vaid see võiks olla oluline teema ka täiskasvanutele sündmuste planeerimises.

Kaasajal toimuvad lasteüritused koolivaheaja raames ja siis pakutakse neile erinevatel teemadel meisterdamisi, viktoriine ja põnevaid kohtumisi, arusaadavalt on ideoloogilised üritused jäänud ajalukku. Raamatukogus on toodud kokku erinevate põlvkondade esindajad (21. sajandi..., 2022: 16), vanemad kogukonnaliikmed saavad jagada oma kogemusi lastele. Planeerimisel lähtutakse sellest, mis on antud ajahetkel ühiskonnas päevakorral olev, suunatakse fookus näiteks teema-aastale, eesti kultuurile ja traditsioonidele. Kuna tänapäeval on aktuaalsed internetis valitsevad ohud, siis seda käsitlevaid üritusi on raamatukogus toimunud mitmeid. Ka lasteürituste korraldamisel on olulisteks märksõnadeks koostöö ja kogukond.

Kui lasteaialastele toimub jututuba ning algklassilastele raamatukoguring, siis noortele järjepidevaid üritusi ei korraldata. Paraku kasutavad noored raamatukogu teenuseid vähe,

ning külastavad raamatukogu vaid vajadusel. Ilmselt tuleks selle olukorra muutmiseks teha tihedamalt koostööd kooli ja noortemajaga ning töötada välja noortele huvipakkuv üritus või teenus, mis tooks nad raamatukogusse ka väljaspool kohustuslikke raamatukogutunde.

4.3. Elukestev õpe

Rahvaraamatukogud toetavad elukestvat õpet. Koolituste teemad on muutunud ajas vastavalt ühiskonnas toimunud muutustele ja kogukonna vajadustele ning huvile. Raamatukogus pakutakse erinevaid võimalusi enesearendamiseks (21. sajandi..., 2022: 11). Kui 20. sajandi esimesel poolel hariti kogukonda põllumajanduslikel teemadel, siis vastavalt ühiskonnas toimunud muutustele on tänapäeval vajalik koolituste ja nõustamistega aidata kaasa digilõhe vähendamisele (21. sajandi..., 2022: 12). Eestis on elukestvas õppes oluline pakkumuse vastamine nõudlusele, uutel teadmistel ei ole väärtust ilma rakendusvõimaluseta (Männiste, 2019: 49). Olenemata ajastust on olnud olulised tervis ning laste kasvatamine, korduvalt on toimunud vastavaid teemaõhtuid. Koolitusi korraldatakse tihti koostöös teiste asutustega ning eriala spetsialistidega.

Okupatsiooni perioodiga jäid ajalukku erinevad poliitilised teemad, millega sooviti võimu poolt inimesi mõjutada. Kogukonnale pakuti siiski samal ajal kohustuslikus korras läbiviidavate ideoloogiste tegevuste kõrval üritusi, mis vastaks nende reaalsele vajadustele ja huvile. Toimusid näiteks kunstialased ja koduloolised teemaõhtud. Tänapäeval pakub kaasav raamatukogu muuhulgas kogukonnale demokraatlikku ja neutraalset aruteluruumi (21. sajandi..., 2022: 16). Ka kaasajal on toimunud poliitilise taustaga üritusi, tavapäraselt valmisesel perioodil. Siiski on selliseid kohtumisi olnud pigem vähe. Pigem korraldatakse üritusi, kus külaline räägib muudel huvipakkuvatel teemadel nagu tervis, toitumine või rahatarkus. Raamatukogus käsitletud teemad on läbi aegade olnud mõjutatud nii kogukonna vajadusest, huvist kui ka poliitilisest olukorrast.

Ühiskond vajab seoses infotehnoloogilise arenguga tuge erinevate e-teenuste kasutamisel ja raamatukogu pakub seda nii nõustamisteenusena kui ka koolitustena. Kui nõukogude okupatsiooni perioodil oli raamatukoguhoidjate ülesandeks käia inimeste ukse taga, viia läbi rahvaloendust ja rääkida poliitilistest programmidest ning kandidaatidest, siis tänapäeval on raamatukoguhoidja abiks kui inimene vajab tuge arvutis e-riigi teenuste

kasutamisel, digitaalse valijarakenduse kasutamisel või rahvaloenduse ankeedi täitmisel. Raamatukogus jagatakse kallutamata informatsiooni. Selline muutus on olnud mõjutatud nõukogude võimu lõppemisest, aga ka tehnoloogilisest arengust ja sellega seotud teenuste ning võimaluste muutusest.

Üks tegevus, mis on jäänud ajalukku, on ühiskülastuste korraldamine raamatukogu poolt. Neid tehti oma lugejatele nii rahvaraamatukogu seltsi perioodil kui ka nõukogude võimu ajal. Raamatukogu korraldamisel tehti ühine väljasõit mõnele sündmusele. Kaasajal enam selliseid ühiseid väljasõite korraldatud ei ole. Selline üritus võimaldaks kaasata lugejaid, sest taoline lähenemine oleks mänguline ja huvi tekitav (21. sajandi..., 2022: 17). Ühiskülastustega ning väljasõitudega saab rikastada ning avardada kohaliku kogukonna kultuurilisi võimalusi.

Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi perioodil oli raamatukogul oluline roll Kunda kultuurielu korraldajana. Korraldati pidusid, seltsi juures tegutses laulukoor, näitering ning spordiosakond. Korraldatud pidude eesmärk oli teenida seltsile sissetulekuid, et pidada raamatukogu üleval. Kaasajal ei ole raamatukogu jaoks esmatähtis teenida omatulu ja seega ei ole korraldatud tulu saamise eesmärgil ka üritusi. Ringitöö korraldamine ja toetamine on jäänud tahaplaanile. Eelpooltoodud tegevuste korraldamise on enda kanda võtnud Viru-Nigula kultuurikeskus. Kultuurikeskus korraldab pidusid ja koordineerib isetegevusringide tööd (Viru-Nigula kultuurikeskuse kodulehekül, 2023). Raamatukogus tegutsevad vaid käsitööring (1996. aastast) ja lastele raamatukoguring (2022. aastast).

4.4. Koostöö

Suur roll rahvaraamatukogu kultuurhariduslike ürituste korraldamisel on olnud koostööl teiste asutustega ning kogukonnaliikmetega. Koostööd on tehtud ka Kundast kaugemal. Seda nii teiste raamatukogudega, asutustega kui ka üleriiklikes projektides osaledes. Visioonidokument „21. sajandi raamatukogu“ (2022: 8–9) näeb koostöö olulisust lugemisharjumuste kujundamises, raamatukogu peaks tegema koostööd nii haridusasutustega kui ka teiste kultuuri- ja mäluasutustega.

Juba rahvaraamatukogu seltsi perioodil tehti tihedalt koostööd. Teistest asutustest kutsuti spetsialiste loenguid läbi viima, Rakverest kutsuti nii koorijuhendajaid, treenereid kui ka

näiteringi juhendajaid. Kootöös tsemenditehasega sai selts soetada kinoaparaadi. Skautide ja gaidide ühing kaasati emadepäeva pidu läbi viima. Sellest perioodist ei ole säilinud väga palju andmeid, aga toetudes olemasolevatele infokildudele on näha, et läbi koostöö suudeti pakkuda kogukonnale palju ja mitmepalgelisi kultuurhariduslikke ja meelelahutuslikke tegevusi.

Nõukogude okupatsiooni perioodil toimus samuti tihe koostöö, mis on kaasajal oluliselt vähenenud. Üheks põhjuseks on see, et raamatukogu korraldatud üritustel käib tänapäeval oluliselt vähem inimesi kui nõukogude okupatsiooni perioodil. Varasemalt oli tavapärase, et näiteks kohtumisele kirjanikuga tuli keskmiselt 100 inimest, kaasajal jääb küllastajate arv 10–20 vahele. Seega korraldati varasemalt sageli üritused kooli või klubi ruumides, et kõik soovijad ära mahuksid. Muutust näitab ilmekalt see, et 1992. aastal täiskasvanutele korraldatud vestlusõhtu kukkus läbi, kuna osaleda soovijaid oli vaid kaks. Seetõttu on näiteks teeõhtu raames toimuv üritus, mis on mõeldud väiksemale osalejate hulgale ja ei ole nii formaalne, hea alternatiiv varasemal perioodil toimunud suurtele üritustele.

Koostööd teiste asutustega ei tehtud vaid ruumi kasutamiseks. Ürituste kava on sageli pandud kokku koostöös isetegevuslastega või kooli õpetajatega. Üritusi läbi viima ja esinema on kutsutud ka eriala spetsialiste ja asjatundlikke kogukonna liikmeid, nagu näiteks meditsiinitöötajaid, luuletajaid või muusikuid. Tänapäevases, kaasavas raamatukogus luuakse inimestele tingimused ise loomiseks ja tegutsemiseks (21. sajandi..., 2022: 16). Kunda raamatukogu pakub kogukonnaliikmetele võimalust osaleda ringitöös või panustada oma loominguga ürituse läbi viimisesse. Ühiskonnas toimunud protsessid ja inimeste muutunud vajadused ei ole seda koostöövormi muutnud.

Koostöö lasteaias ja kooliga ürituste korraldamisel on läbi aegade olnud väga hea. Haridusasutustele pakutakse raamatukogutunde ja korraldatakse üritusi, millega toetatakse õppekavade täitmist. Erinevus võrreldes nõukogude okupatsiooniperioodiga seisneb eelkõige selles, et varasemalt korraldati suuremaid üritusi koolimajas ja raamatukogutunde tehti oluliselt rohkem. Kui 1980. aastatel oli aastas keskmiselt 20 raamatukogutundi, siis tänapäeval jääb selliste ürituste arv alla 10, mõnel aastal ka alla 5. Ilmselt on üheks põhjuseks see, et Kunda koolis on hästi toimiv raamatukogu ning rahvaraamatukogu poole pöördatakse seetõttu oluliselt harvem.

Igasugune koostöö asutustega, kogukonnaliikmetega või erinevate autoritega aitab luua lisandväärtust ning pakkuda kogukonnale rohkem kui raamatukogu üksi suudaks pakkuda. Seeläbi on kultuurhariduslikud sündmused mitmekesisemad ja kvaliteetsemad, pakkudes inimestele nii meelelahutust kui teadmisi. Lisaks juba toimivale koostööle linna haridusasutustega tasuks ilmelt mõelda koostöö mitmekesistamisele ning sarnaselt rahvaraamatukogu seltsi perioodiga leida selleks rohkem võimalusi. Kundas ja Viru-Nigula vallas on rohkelt ettevõtteid ning silmapaistvaid kogukonnaliikmeid, kelle poole saaks pöörduda kultuurharidusliku koostöö jaoks, et pakkuda inimestele raamatukogus rohkem võimalusi enese harimiseks ning vaba aja veetmiseks. Ürituste korraldamiseks võiks muuhulgas näiteks teha tihedamini koostööd muusikakooli ning linna isetegevuslastega. Seeläbi oleks raamatukogu korraldatud sündmuse kava sisukam ning samas pakub see noortele muusikutele ning isetegevuslastele võimaluse esinemiseks. Koostöö Kunda noorte näiteringiga ja ka muusikakooliga võimaldaks ühtlasi kaasata noori raamatukogu tegevusse.

Kokkuvõtteks saab öelda, et Kunda raamatukogu on pakkunud kogukonnale vastavalt huvile ja vajadusele erinevaid kultuurhariduslikke sündmusi, millest suur osa on olnud järjepidevad. Toimunud üritused on peamiselt olnud mõjutatud nii ühiskonnas toimunud muutustest, poliitilisest olukorrast kui ka kogukonna ja lugejate vajadustest. Sündmusi korraldades on varasematel perioodidel tehtud palju koostööd teiste asutustega. Kaasajal on koostöö oluliselt väiksem ning võiks olla tihedam kooliga ning teiste piirkonna ettevõtete, kultuuri- ja haridusasutustega. See aitaks pakkuda eriilmelisemaid üritusi ja kaasata rohkem spetsialiste ning kogukonnaliikmeid. Mis omakorda võiks pakkuda inimestele suuremat huvi ning sündmustele tuleks rohkem osavõtjaid.

Kunda rahvaraamatukogul on läbi aegade olnud oluline roll kogukonnas. Vastavalt võimalustele ja inimeste vajadusele pakutakse kogukonnale lisaks kirjandusele erinevaid kultuurhariduslikke tegevusi. Kogukonna kultuurilisi ning eneseharimise püüdlusi on toetatud vastavalt ühiskonnas toimunud muutustele olenemata ajastust. Raamatukogu on kogukonnas järjepidevust kandev koht, kust saab teadmisi, tuge ja meelelahutust.

Edasise uuringuga saaks uurida ka teiste Viru-Nigula valla raamatukogude kultuurhariduslikku tegevust ning seejärel koondada saadud tulemused ühtseks tervikuks, mis annaks üldpildi. Selle uuringuga saab muuhulgas välja tuua erinevused või

sarnasused maa ja -tööstuspiirkonna rahvaraamatukogu kultuurharidusliku tegevuse vahel.

KOKKUVÕTE

Magistritöö käigus on antud asjakohastele allikatele tuginedes ülevaade Kunda rahvaraamatukogus erinevatel ajaperioodidel toimunud kultuurhariduslikest üritustest.

Kunda rahvaraamatukogu tegutsemisaja jooksul on toimunud rohkesti kultuurhariduslikke üritusi. Kõige rohkem korraldati erisuguseid kirjanduslikke sündmusi. Nii lastele kui täiskasvanutele viidi erinevatel ajaperioodidel läbi kirjandusõhtuid ja kohtumisi kirjanikega. Lastele toimus lisaks kirjandusõhtutele veel muinasjutuõhtud ja lastehommikud. Kohtumised autoritega on olnud üldiselt korraldatud kohalikku päritolu kirjanike ja luuletajatega.

Okupatsiooni ajal oli läbiviidud ürituste arv oluliselt suurem ja samuti oluliselt suurema osalejate arvuga. Sel perioodil tehti tihedalt koostööd Kunda linna teiste asutusega, eelkõige kooli, klubi ja lasteaiaga. Koostööd tehti nii sündmuse planeerimisel, läbiviimisel kui ka ruumide kasutamisel. Kaasajal on koostöö kooli ja lasteaiaga säilinud, kuid enam ei kaasata teisi asutusi sündmuste korraldamisesse. Kunda raamatukogu pakub koolile ja lasteaiale raamatukogutunde ja üritusi.

Raamatuarutelud, ka lugejate konverentsid, toimusid nõukogude okupatsiooni ajal üsna regulaarselt. Täiskasvanutele korraldatud arutelud tehti pigem eesti uudiskirjanduse teostest ja menukitest. Lastele toimunud arutelud korraldati vaid koostöös kooliga ning kindlale klassile. Valitud teosed olid enamasti nõukogude ideoloogiat kandvad. Kaasajal enam raamatuarutelusid samadel alustel ei ole korraldatud, toimub teeklubi, mille raames jagatakse ja arutatakse ühiselt lugemiselamusi.

Kirjandusürituste vormi muutus on tingitud ühiskonnas toimunud muutustest. Inimeste elutempo on kiire ning ajaressursid piiratud. Seetõttu sobib väiksem ja paindlikum kirjandusüritus tänapäevasesse konteksti oluliselt paremini kui suuremale hulgale korraldatud üritus.

Magistritöös on kajastatud ka bibliograafilisi ülevaateid, kuna see oli okupatsiooni perioodil oluline raamatute tutvustamise vorm, mida päevikute andmetel viidi läbi sageli ning paljudele. Kontrollides päeviku andmeid sel ajal töötanud raamatukoguhoidjaga selgus, et vastavalt ajastule ei saa neid andmeid täielikult usaldada. Usaldusväärsed olid vaid andmed, mis kajastasid raadiopunktides ja laenutuspunktides tehtud ülevaateid.

Pärast taasiseseisvumist on raamatute tutvustamisi läbi viidud vaid käsitööringile ning lastele lasteürituste raames. Lisaks kasutatakse igapäevatoos personaalset lähenemist ning lugejatele soovitatakse vastavalt nende lugemismaitsele raamatuid tavapärase raamatukogu külastuse ajal. Tänapäeval tehakse ning vahendatakse kirjanduse ülevaateid põhiliselt läbi veebiplatvormide. Selline lähenemine sobib kaasaega kõige paremini ning seeläbi jõuab raamatukogu jagatud informatsioon ka suurema hulga inimesteni.

Töö lastega on raamatukogus mitmekülgne. Raamatukogutundide korraldamine on olnud kestlik tegevus. Esimesed märked sellisest üritusest pärinevad juba 1967. aastast. Raamatukogutundide vorm ei ole sisuliselt aja jooksul muutunud. Muutunud on tundide sagedus ja kaasajal keskendutakse elektroonilistele vahenditele ning võimalustele.

Läbi aegade on kõige olulisem lastetöö vorm ettelugemine. Seda korraldatakse nii eraldiseisva üritusena kui ka põimitakse muude tegevuste sisse. Kuna aja jooksul on muutunud tehnilised võimalused, siis ettelugemist on tänaseks päevaks tehtud ka veebis ja telefoni teel. Distantõppe perioodil, kui lapsed olid stressis ja väsinud ekraanidest, kadus huvi selle teenuse vastu kiiresti. Ehk tasuks uuesti kaaluda veebis ettelugemise pakkumist näiteks suveperioodil, kui lastel on kohustusi vähem.

Rahvaraamatukogu oluline roll on elukestva õppe toetamine ja informatsiooni jagamine. Seega viiakse lisaks kirjanduslikele üritustele läbi sündmusi mitmesugustel teemadel. Teemade valikul on lähtutud kogukonna vajadustest. Raamatukogusse kutsutakse rääkima erinevate elualade inimesi ja spetsialiste. Tervist käsitlevad ja koduloolised teemad on olnud olenemata ajastust täiskasvanutele alati olulised. Nõukogude ajal kaasati ürituste läbi viimisele ka meditsiinitöötajaid ja inimesi, kes oskasid avada Kunda koduloolist tausta.

Ka kaasajal on kutsutud rääkima erinevaid spetsialiste, kes jagavad oma teadmisi toitumisest, psühholoogiast ja tervislikest eluviisidest. Korra on toimunud ühele sihtgrupile ka ajaloolase poolt läbi viidud kodulooline loeng. Nii lastele kui täiskasvanutele on viidud läbi mitmeid loodusteemalisi sündmusi. Mitmeid üritusi on läbi viidud õues, ka täiskasvanutele korraldati rahvaraamatukogu seltsi ajal korduvalt matkasid. Selline korraldusviis on kindlasti üks tegevus, mille võiks kaasajal elustada, seda enam, et järjest rohkem rõhutatakse liikumise vajalikkust ning looduskeskkonna olulisust. Teemaüritusi ei ole toimunud tänapäeval väga tihti, nende korraldamisel

tuleks teha tihedamat koostööd kogukonnaga ning ettevõtetega, et raamatukogus korraldada senisest rohkem üritusi.

Kui Kunda Rahvaraamatukogu Selts pakkus 20. sajandi esimesel poolel põllumajanduslikel teemadel kursusi, siis praegusel ajal pakutakse kogukonnale infoühiskonnale vajalikke koolitusi ja üritusi. Seega on raamatukogu olnud oluline teadmiste- ja infoallikas, kus pakutakse kaasaegset ja ajahetkel vajalikke teadmisi. Tuginedes sellele, mis on tänapäeval ühiskonnas oluline, tuleks lisaks arvutiõppele pakkuda kogukonnale rohkem koolitusi, mis räägivad kestlikust eluviisist, rohepöördest ja ka rahatarkusest.

Okupatsiooni perioodil toimunud temaatilistest üritustest suur hulk olid poliitilist ideoloogiat kandvad. Ka samal perioodil toimunud kunstiteemalised loengud seostati nõukoguliku temaatikaga. Raamatukoguhoidjad käisid sel ajal inimestel ukse taga, et teha valimiskampaaniaid ja läbi viia rahvaloendust. Tänapäevase rahvaraamatukogu roll on teha inimestele tasuta kättesaadavaks informatsioon ning vajadusel aidata ja nõustada kodanikke e-riigi teenuste kasutamisel. Kuigi kaasajal on poliitikud raamatukogus korraldanud kohtumisi inimestega, on tavapäraselt seostatud sellised kohtumised mõne asjakohase raamatu tutvustamisega ja üritus on toimunud valimiseelsel perioodil.

Üritused, mis on jäänud täielikult ajalukku, pärinevad Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi perioodist. Sel ajal korraldati rohkesti pidusid, näidati kino ja seltsi juures töötasid spordiühing, laulukoor ning näitering. Kaasajal pakub kogukonnale kõiki neid võimalusi Viru-Nigula valla kultuurikeskus. Raamatukogu ei korralda enam pidusid ega spordiüritusi. Ringidest tegutsevad raamatukogu juures käsitööring ja lastele raamatukoguring. Käsitööringi toimumist toetab raamatukogu eelkõige ruumide ja erialase kirjanduse pakkumisega. Siiski tuleks rahvaraamatukogu seltsi perioodist välja tuua koostöö olulisuse ja mitmekesisuse. Ka kaasajal tasuks mõelda koostöö suurendamisele erinevate ettevõtetega, mis paiknevad Viru-Nigula vallas.

Kõige enam on Kunda rahvaraamatukogudes toimunud kultuurhariduslike ürituste temaatikat mõjutanud kogukonna vajadus ning ühiskonnas toimunud muutused. Okupatsiooni perioodil mõjutas ürituste toimumise sisu oluliselt poliitiline võim, mis nägi rahvaraamatukogu inimeste kasvatajana ja mõjutajana. Sel perioodil toimunud kirjanduslikud ja ka temaatilised üritused olid tihti poliitilised või poliitilise alatooniga. Kaasajal mõjutavad mingil määral ürituste temaatikat riiklikult kehtestatud teema-aastad

või ühised suured ettevõtmised, nagu näiteks ettelugemise päev, Põhjamaade raamatukogunädal või raamatukogunädal. Oluline mõju oli COVID-19 pandeemial, mil hakati üritusi korraldama telefoni teel ja veebis.

Kunda rahvaraamatukogu on läbi aegade kohanenud oma lugejate vajadustega ning teenuseid kujundatakse vastavalt kogukonna ootustele. Läbiviidud kultuurhariduslikud tegevused on mitmekesised ja pakuvad kogukonnale meelelahutust ja võimalusi silmaringi avardamiseks. Raamatukogu on kogukonnakeskus, kokkusaamiskoht kõikidele, olenemata nende vanusest või muudest erisustest.

KASUTATUD ALLIKAD

Arhiivallikad:

EAA.4924.1.2252 Kirjad ja telegrammid Kunda Tsemendivabrikult.

EAA.R-271.1.1229 Ärakirjad RAKA dokumentaalsetest materjalidest a/ü-te tegevuse kohta. Eestis 1907-1917. (F.44). Koostaja ENSV ORKA arhivaar N. Nael.

ERA.1108.4.596 Rahvaraamatukogude register ja aastategevuse ülevaade

ERA.14.3.594 Port-Kunda Rahvaraamatukogu Seltsi dokumendid.

ERA.1748.1.1 Tööliste Vanemate Nõukogu protokollid.

ERA.1748.1.2 Koosolekute protokollid ja kirjavahetus ühingu tegevuse kohta.

ERA.3138.1.287 Kunda alevivalitsus

ERA.3138.1.1176 Kunda linnavalitsus

ERA.R-1810 Kunda Linna TSN Täitevkomitee

Artiklid, raamatud, seadused, käsikirjad, koduleheküljed

100 aastat raamatukogu Rakveres. (2012). Rakvere: Lääne-Virumaa Keskraamatukogu.

21. sajandi raamatukogu. (2022). Kasutatud 04.05.2023
<https://www.eru.lib.ee/images/stories/dokumendid/21-sajandi-raamatukogu-2022.pdf>

Alas, R. (1933). *Rahvaraamatukogud Eestis*. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Aru, K. (2020). Raamatukoguhoidmine on ka kunst. K. Riisalu ja R. Olevsoo, *Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2019*, (21–23). Tallinn: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing.

Avalikkude raamatukogude seadus. *Riigi Teataja 1924*, nr 77/78 (lk 493–495).

Bender, A. (1950). Parandada komsomoliorganisatsioonide poolt tehtavat kultuurmassilist tööd. *Viru Sõna*, 19. september.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi

Eesti raamatukogude ajaloo bibliograafia kuni 1917. (1985). Tallinn: Eesti NSV Kultuuriministeerium.

Haljala vrk 2020... = Haljala vallaraamatukogu 2020. aasta tegevuse aruanne (2021). Kasutatud 10.04.2023, <https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2020/Haljala.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina

IFLA-UNESCO rahvaraamatukogude manifest 2022. (2022). Kasutatud 10.04.2023, <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2006/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf>

Ilves, K. (2009). *Kvalitatiivse uurimisviisi ajalooline taust ja teoreetilised alused*. Õppematerjal. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

Isetegevusringide töö mitmekesisemaks. (1948). *Viru Sõna*, 8. mai

Jansen, E. (2008). Kodanikuühiskonna kujunemine: seltsiliikumine. A. Viires ja E. Vunder (toim). *Eesti rahvakultuur*. (498-512). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Johani, H. (1964). *Raamatukoguhoidja käsiraamat*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Kadrina vrk 2018 = Kadrina valla raamatukogu 2018. aasta tegevuse aruanne (2019). Kasutatud 10.04.2023, https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2018/Kadrina_VRK.pdf

Kaljas, M. (1953). RAAMATUKOGUDE TÖÖ. Koondada ja rakendada tööle aktiiv. *Punane Täht*, 24. märts.

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 10.04.2023. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Karjahärm, T. (2004). *Ajaloolase käsiraamat*. Tallinn: Argo.

Kasemets, I. (2023). *Vestlus autoriga*. Kunda, 06.03.2023. Käsikirjaline materjal autori valduses.

Kinkar, F. (1996). *Eesti haridusseltside ajaloost*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kiri Kundast. (1912). *Tallinna Teataja*, 8. detsember. Kasutatud 10.04.2023, <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=tallinnateataja19121208.2.8>

Kirss, O. (1980). *Kunda*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kodumaa ringvaade. Kundast. (1911). *Tallinna Teataja*, 27. oktoober. Kasutatud 10.04.2023, <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=tallinnateataja19111027.2.6>

KM koduleht: raamatukogud : Kultuuriministeeriumi koduleht, alamleht Raamatukogud. (2023). Kasutatud 10.04.2023, <https://www.kul.ee/kultuurivaartused-ja-digitaalne-kultuuriparand/raamatukogud>

Kunda alev saab avaliku raamatukogu. (1927). *Kaja*, 18. jaanuar. Kasutatud 10.04.2023, <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19270118-1.2.41&srpos=5&e=-----et-25--1--ttxIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-kunda+raamatukogu----->

Kunda Linnaraamatukogu kolib. (2007). *Virumaa Teataja*, 8. mai. Kasutatud 10.02.2023, <https://virumaateataja.postimees.ee/2301281/kunda-raamatukogu-kolib>

Kunda Linnaraamatukogu kroonika. Kasutatud 10.04.2023, <https://virunigularaamatukogu.ee/kroonika/>

Kunda Rahvaraamatukoguselts alustab tegevust. (1929). *Virulane*, 19. oktoober.

Kunda rahvaraamatukoguseltsi töörikas tegevushooaeg. Tagasivaade ühe kultuuriorganisatsiooni tegevusele. (1935). *Virumaa Teataja*, 17. mai.

Kunda seltsielust. (1933). *Virulane*, 14. oktoober.

Kunda skautide emadepäev. (1932). *Virulane*, 13. detsember.

Kunda noormehed poksivad. (1934). *Maa Hääl*, 16. detsember.

Kundas elustub sport. (1934). *Virumaa Teataja*, 12. november.

Kundast. (1925). *Virulane*, 31. jaanuar.

Kundast. (1926). *Virulane*, 13. oktoober.

Kundast. (1934). *Virumaa Teataja*, 10. detsember.

Kundast. (1938). *Virumaa Teataja*, 1. aprill.

Kundast. Korraldatakse suurem aiapidu. (1937). *Virumaa Teataja*, 9. juuni.

Kundast. Laulukoor täienes. (1937). *Virumaa Teataja*, 24. september.

Kundast. Raamatukogu selts saab lipu. (1938). *Virumaa Teataja*, 8. juuni.

Kundast. Rahvaraamatukogu seltsi koosolek. (1937). *Virumaa Teataja*, 24. märts.

Laherand, M. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

- Lauk, E. (1996). Estonian Journalists in Search of New Professional Identity. *Javnost/The Public* 3, no.4: 93-106.
- Lepik, A. (2012). Turundus raamatukogu(nduse)s: rohkem küsimusi kui vastuseid? K. Viigipuu-Kreiental, *Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2011*, (37–45). Tallinn: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing.
- Lepik, K. (2018). *Kuidas haarata mittekasutajaid?* Kasutatud 17.04.2023, <https://bibliumt.files.wordpress.com/2018/05/18-05-09-umt-kuidas-haarata-mittekasutajaid-lepik.docx>
- Lilleoja, M. (2018). *Viru-Nigula valla rahvaraamatukogude areng aastatel 1901-1991*. Lõputöö. Tartu Ülikool. Ühiskonnateaduste instituut.
- Lumiste, I. (2015). *Praeguste Lääne-Virumaa rahvaraamatukogude asupaigad aastatel 1940- 1964*. Lõputöö. Tartu Ülikool. Ühiskonnateaduste instituut.
- Lääne-Virumaa Krk 2018... = Lääne-Virumaa Keskraamatukogu 2018. aasta tegevuse aruanne. (2019). Kasutatud 10.04.2023, https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2018/Aastaruanne__2018_LVKRK.pdf
- Lääne-Virumaa Krk 2019... = Lääne-Virumaa Keskraamatukogu 2019. aasta tegevuse aruanne. (2020). Kasutatud 10.04.2023 https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2019/LVKRK_aruanne2019.pdf
- Masso, A. (2011). *Kvalitatiivsete andmete analüüsitehnikad ja -tarkvara*. E-kursuse materjalid. Kasutatud 10.04.2023, <https://core.ac.uk/download/pdf/14490173.pdf>
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Kasutatud 10.04.2023, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-395173>
- Mäe, E. (2023). *Vestlus autoriga*. 12.03.2023. Käsikirjaline materjal autori valduses.
- Männiste, T. (2019). *Elukestev õpe ühiskonna pöördeajadel*. Doktoritöö. Tartu Ülikool. Ühiskonnateaduste instituut.
- Müüripeal, M. (1981). Koos lastega raamatute keskel. *Säde*, 21. november.
- Parksepp, M. (2019). Lääne-Virumaa rahvaraamatukogud haldusreformi tuultes ehk kriitiline pilk iseendasse. *Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2018*, (37–43). Tallinn: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing.

- Penek, V. (2010). Rannu kooli lugu. *100 aastat seltsielu Rannu koolis Kõrtsialuse külas*. MTÜ Kõrtsialuse Küla: Kõrtsialuse.
- Pidude ettekanded Kundas. (1926). *Wirulane*, 1926, nr 49.
- Pillau, E. (1981). Kirjanike kongressi künnisel. *Punalipp*, 24. märts.
- Punane Kunda*. (1968). Tallinn: Eesti Raamat.
- „Punase TÄHE" materjale jälgides. Koondada ja rakendada tööle aktiiv. (1953). *Punane Täht*, 14. mai.
- Põldoja, H., Laanpere, M. (2011). Allikakriitiline lähenemine. *LeMill*. Kasutatud 10.04.2023. <http://lemill.net/lemill-server/content/webpages/allikakriitiline-lahenemine/view>
- Pühapäeval Kundas jõululaat. (1933). *Virulane*, 9. detsember.
- Raadio. (1932). *Virulane*, 9. juuli.
- Rahvaraamatukogu seadus (13.03.2018). *Riigi Teataja*. Kasutatud 10.04.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019127?leiaKehtiv>
- Rahvaraamatukogu töökorralduse juhend (12.07.2004). *Riigi Teataja*. Kasutatud 10.04.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12828432>
- Raju, T., Eiskop, L. (2012). *Kunda Linnaraamatukogu saamislugu*. Kasutatud 10.04.2023, <https://virunigularaamatukogu.ee/kroonika/>
- Rakvere ja Kunda poksid. (1935). *Waba Maa*, 19. jaanuar.
- Rommelg, M. (2012). *Luule propageerimine Jõgeva Linnaraamatukogus*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Rossmann, G. B., Rallis, S. F. (1998). *Learning in the Field. An Introduction to Qualitative Research*. Sage Publications.
- Runovski, T. (2012). *Massitöö Viru Kabala raamatukogus*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Rätsep, K. (2017) *Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus*. Lõputöö. Tartu Ülikool. Ühiskonnateaduste instituut.
- Sibul, A. (1926). *Raamatukoguhoidja käsiraamat*. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.
- Sport. Rakvere võitis Kundat 8:2. (1937). *Virumaa Teataja*, 12. juuli.

- Strömpl, J. (2014). *Juhtumiuurimus*. Kasutatud 10.04.2023, <https://samm.ut.ee/juhtumiuurimus>
- Sulepea Hiimäe, S. (2017). *Müia pooleliolev individuaalelumaja*. Kasutatud 10.04.2023, <https://sirly-svingpastellides.blogspot.com/2017/06/muua-pooleliolev-individuaalelumaja.html>
- Tallinna Keskraamatukogu koduleht. (i. a.). Kasutatud 10.04.2023, <https://keskraamatukogu.ee/>
- Talve, I. (2004). *Eesti kultuurilugu: Keskaja algusest Eesti iseseisvuseni*. Tartu: Ilmamaa.
- Tapa Linnaraamatukogu 2018. aasta tegevuse aruanne. (2019). Kasutatud 10.04.2023, https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2018/Tapa_2018.pdf
- Teatesuusatamine Kundas. (1936). *Waba Maa*, 10. märts.
- Tiit, E.-M. (2021). Rahvaloenduste ajaloost ja tulevikust. *Õiguskeel*, 1.
- Trumm, U. (i. a.). *Kunda mõisa ja linna ajalugu*. Käsikiri autori valduses.
- Tšakovski, A. (1964). *Kauge tähe valgus*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjandus.
- Uljas, J. (2018). *Eesti seltside 100 aastat*. Tallinn: AS Eesti Meedia, Post Factum.
- Uljas, J. (1993). *Seltside vabahariduslik tegevus ja selle toetamispoliitika Eestis aastatel 1920–1940*. Magistritöö. Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Uuet, L. (2002). *Eesti haldusjaotus 20. sajandil*. Tallinn: OÜ Greif.
- Valimisjaoskondade moodustamine. (2017). *Riigi Teataja*. Kasutatud 10.04.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/416062017030>
- Valm, T. (2002). Raamatukogud silmitsi muutustega. *Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis*, (10–13). Tallinn: K & O Offset.
- Veskimägi, K.-O. (2000). *Kahte kappi on ühhetassa majas tarvis: leivakappi ja ramatokappi*. Tallinn: Ühiselu.
- Viru-Nigula kultuurikeskuse koduleht. (2023). Kasutatud 17.04.202, <https://www.kundalinnaklubi.ee/>
- Viru-Nigula valla arhiiv. *Kunda Linnaraamatukogu tööplaanid ja aastaaruanded*.
- Viru-Nigula valla koduleht. (i. a.). Kasutatud 10.04.2023, <https://viru-nigula.ee/uldinfo>

Viru-Nigula vrk 2020... = Viru-Nigula valla raamatukogu 2020. aasta tegevuse aruanne (2021). Kasutatud 10.04.2023, https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2020/Viru-Nigula_Kunda.pdf

Viru-Nigula vrk 2021... = Viru-Nigula valla raamatukogu 2021. aasta tegevuse aruanne (2021). Kasutatud 10.04.2023, <https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2021/Viru-Nigula.pdf>

Viru-Nigula vrk 2022... = Viru-Nigula valla raamatukogu 2022. aasta tegevuse aruanne (2023). Kasutatud 10.04.2023, https://lvkrk.ee/images/Aruanded/2022/Viru-Nigula_VRK.pdf

Viru-Nigula valla raamatukogu koduleht. (i. a.). Kasutatud 10.04.2023, <https://virunigularaamatukogu.ee/>

Volodin, B. (2005). *Maailma raamatukogude ajalugu*. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Taru Ülikool.

Zilmer, E. (2014). *Kultuurhariduslikud seltsid ning nende tegevus Mõniste piirkonnas aastatel 1920-1940*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut.

SUMMARY

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF KUNDA PUBLIC LIBRARY

Many cultural and educational events have taken place in the Kunda Public Library. Mostly various literary events have taken place here. Literary evenings and meetings with writers were held for both children and adults at different time periods. In addition to literary evenings, fairy tale evenings and children's mornings were held for children. Meetings with authors have generally been organized with writers and poets of local origin.

During the occupation, the number of events held was significantly higher and also with a significantly higher number of participants. During this period, there was close cooperation with other institutions in the city of Kunda, especially the school, club and kindergarten. Cooperation was practiced both in the planning and execution of the event, as well as in the use of the premises. Nowadays, cooperation with the school and kindergarten has been preserved, but other institutions are no longer involved in the organization of events. The Kunda library offers library classes and events for schools and kindergartens.

Book discussions, including readers' conferences, took place quite regularly during the Soviet occupation. Discussions organized for adults were more about works and bestsellers of Estonian news literature. Discussions for children were organized only in cooperation with the school and for a specific class. The selected works mostly carried Soviet ideology. Nowadays, book discussions are no longer organized on the same basis, a tea club is held, within which reading experiences are shared and discussed together.

In the Master's thesis, the bibliographic reviews have also been briefly discussed, as this was an important form of introducing books during the occupation period, which, according to the diaries, was carried out often and for many people. Checking the diary data with the librarian who worked at the time revealed that, according to the era, these data cannot be completely trusted. According to Kasemetsa (2023), only the data reflecting reviews made at radio points and book borrowing points were reliable. After

regaining independence, introductions of books have been carried out only to craft circles and children as part of children's events.

While literary evenings and meetings with authors have been held for both adults and children, the library's children's work is significantly more versatile. Throughout different time periods, the most important form of children's work is reading out books. It is organized both as a separate event and integrated into other activities. The organization of library lessons has also been ongoing, the first signs of such an event date back to 1967. The form of library lessons has essentially not changed over time.

An important role of the public library is to support lifelong learning and share information. The selection of topics is based on the needs of the community. People and specialists from various walks of life are invited to speak. If the Kunda Public Library Society offered courses on agricultural topics at the beginning of the 20th century, nowadays the community is offered training and events necessary for the information society. There have been nature-themed, local history and health-related events, the organization of which involves various specialists who share their knowledge.

During the occupation period, many thematic events were held for both children and adults. A large number of them were bearing political ideology. The art-themed lectures held in the same period were also associated with Soviet themes. Librarians went door-to-door to campaign for elections and conduct population censuses. The role of a modern public library is to make information available to people free of charge and, if necessary, to help and advise citizens in using e-state services. Politicians have organized meetings in the library. Usually, such meetings are related to the introduction of some relevant book, and the event has taken place in the pre-election period.

The events, which have been completely lost in history, date back to the period of the Kunda Public Library Society. At that time, many parties were organized, cinematic movies were shown, and the society had a sports association, a singing choir and a theatre group. Nowadays, the cultural center of Viru Nigula municipality offers all these opportunities to the community. The library no longer hosts parties or sports events. Among the clubs, there is a handicraft club and a children's library club at the library. The library primarily supports the craft club by offering rooms and specialist literature.

Most of all, the theme of the cultural and educational events held in the Kunda public libraries has been influenced by the needs of the community. During the occupation

period, the content of events was significantly influenced by the political power, which saw the public library as an educator and influencer of people. Literary and thematic events that took place during this period were often political or had a political undertone. Nowadays, the themes of the events are influenced to some extent by nationally established theme years or joint big undertakings, such as Reading Day, Nordic Library Week or Library Week. The COVID 19 pandemic had an important impact, when events started to be organized by phone and online.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mervi Lilleoja (sünnikuupäev: 10.04.1976)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose pealkirjaga „Kunda rahvaraamatukogu kultuurhariduslik tegevus“, mille juhendaja on Ilmar Vaaro,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16.05.2023